

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Udržitelnost v podnikání

Lucie Sára Závodná
Jan Závodný Pospíšil

Olomouc 2014

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Udržitelnost v podnikání

Lucie Sára Závodná

Jan Závodný Pospíšil

Olomouc 2014

Oponenti:

RNDr. Ing. Miroslav Rössler, CSc., MBA

doc. Ing. Vratislav Kozák, Ph.D.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace vznikla v rámci projektu Modularizace manažerského a psychologického vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci cestou inovace a propojení ekonomických a psychologických studijních programů, reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0138.

1. vydání

© Lucie Sára Závodná, Jan Závodný Pospíšil, 2014

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2014

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

ISBN 978-80-244-4241-9

Obsah

ÚVOD.....	7
1 ÚVOD DO UDRŽITELNOSTI	9
2 DEFINICE UDRŽITELNOSTI	17
3 SPOTŘEBA A NADSPOTŘEBA.....	23
4 EKONOMICKÁ ROVINA UDRŽITELNOSTI.....	35
5 SOCIÁLNÍ ROVINA UDRŽITELNOSTI.....	41
6 ENVIRONMENTÁLNÍ ROVINA UDRŽITELNOSTI	47
7 ENERGIE A ODPADY	55
8 CERTIFIKACE ANEB EKOZNAČENÍ.....	63
9 PŘÍPADOVÁ STUDIE	72
10 MĚŘENÍ UDRŽITELNOSTI.....	75
O AUTORECH.....	86
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	87

ÚVOD

Cílem kurzu „KAE/UDP – Udržitelnost v podnikání“ je seznámit studenty s pojmem udržitelnosti v oblasti podniků. Otázky udržitelného života a spotřeby se dostávají do popředí zájmu nejen takzvaných „zelených“ spotřebitelů, ale všech uvědomělých obyvatel. Finanční krize, umocněná sociálními a ekologickými problémy a zvyšujícím se pocitem zodpovědnosti spotřebitelů, mění ekonomické a podnikatelské prostředí. Zákazníci své peníze více směřují k nákupům zboží, u kterého vnímají hodnoty přesahující jeho finanční cenu, a právě k tomu může udržitelné podnikání pomoci.

Během studia budou přestaveny tři roviny udržitelného podnikání – ekonomická rovina, sociální a environmentální. Na základě doplňkových případových studií bude rozebírána praxe udržitelného podnikání, nové trendy a specifika pro jednotlivá odvětví podnikání, spotřeba a nadspotřeba, zdroje v podnikání, globální výzvy a řízení udržitelnosti. Studenti budou schopni po absolvování kurzu aplikovat poznatky do praxe v podnicích a navrhnout možnosti pro zlepšení udržitelného podnikání v Česku.

Tento předmět vznikl díky projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0138 Modularizace manažerského a psychologického vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci cestou inovace a propojení ekonomických a psychologických studijních programů.

Autoři

Cíle hlavní kapitoly a motivace ke studiu

Nová kapitola (nadpis)

Pojmy k zapamatování

Kontrolní otázky

1 Úvod do udržitelnosti

Cíle kapitoly

Vstup do studia udržitelného chování, základní seznámení a úvod do problematiky. Zařazení udržitelnosti do kontextu.

Motivace ke studiu

První kapitola je všeobecným úvodem do studia udržitelného chování. Poskytuje všeobecné informace nutné k pochopení důležitosti tématu.

Pokud si představíme dějiny Země jako knihu o 1000 stránkách, příběh Homo sapiens se odehrál na poslední řádce knihy. I přesto jsme na Zemi provedli spoustu změn, které nejsou vždy pozitivního směru. Za posledních několik desítek let jsme začali být závislí na fosilních palivech a exponenciálním růstu. Ovlivnila nás vědeckotechnická revoluce, ten obrovsky rychlý rozvoj vědy a techniky. Jsme zvyklí na lepší životní standard. Žijeme konzumním způsobem života, kdy si kupujeme věci, které nepotřebujeme a žijeme v nadbytku. Kořeny konzumismu jsou v klimatu společnosti – v módě, společenském statusu – a v neposlední řadě v lidské psychice.

Civilizace nás však pomalu začíná „tížit“. Lidé hledají úniky v místě i čase, unikají do přírody, k prostotě tzv. móda pastýřů a unikají také do minulosti.

Až ve 20. století však společnost zjistila, že něco není správně a měli bychom zavést nějaké limity růstu – s růstem je totiž spojená spotřeba zdrojů a znečištění.

Nelze nikoho obviňovat z toho, kam jdeme. Všichni jsme zodpovědní za sebe samotné. Zásadní výzvou je nalezení společného cíle, nějakého nového smyslu lidské identity. Je potřeba změnit myšlení typu „po nás potopa“.

Současný svět je reprezentován trendy jako je globalizace a akcelerace. Samotný pojem globalizace se objevil na počátku 60. let minulého století, kdy začaly být reflektovány nové kvantitativní i kvalitativní změny ve vývoji světa. Z hlediska širšího historického pohledu se jedná o proces propojování, počínající přinejmenším expanzí evropské civilizace na počátku novověku. Podle užšího vymezení je globalizace spojena především se vznikem nadnárodních korporací, které se oddělily od ekonomik národních států. K jejich významné expanzi do jiných zemí, než byly země původu, je vedla snaha o snižování výrobních nákladů. Tento proces se uspíšil v důsledku první ropné krize v roce 1973, která vyvolala hospodářský útlum v západních zemích, nárůst nezaměstnanosti a prudkou inflaci amerického dolaru a evropských měn.

Nejen environmentalisté si uvědomují, že jednou z mnoha změn, kterými společnost v posledních desetiletích prochází, je i proměna vztahu lidí k přírodě. Změny v našem životě bývají rychlejší než poznání a nejinak je to i v tomto případě. Nevíme dost o tom, zda a jaké mohou být dopady měnící se role přírody v našem životě na naši psychiku (a životní spokojenost), na chování či na vztahy mezi námi navzájem.

Důkazy o pozitivním vlivu přírodního prostředí či přírodních prvků ve městě na některé psychické funkce poprvé přinesli environmentální psychologové z USA. R. Ulrich si povšiml šetření náhodně provedených v amerických věznicích, při kterých se zjistilo, že vězňové, kteří měli cely orientované do volné krajiny s výhledem na pole a louky, byli méně nemocní a měli méně problémů s chováním ve srovnání s těmi, kteří měli cely orientované do vězeňského dvora (Moore, 1981, West, 1986). Ulrich se proto rozhodl provádět podobná šetření v nemocnicích (Ulrich, 1984) a zjistil, že pacienti, kteří měli z nemocničního pokoje výhled do nemocničního parku, se ve srovnání s těmi, jejichž pokoje byly orientovány do dvora s cihlovou zdí, zotavovali po operaci rychleji, měli méně pooperačních komplikací, užívali méně analgetik a průběh jejich rekonvalescence byl nemocničním personálem hodnocen jako lepší. Tato pozorování vedla k potřebě dalších výzkumů i hlubších teoretických zdůvodnění vysvětlujících pozitivní účinek přírodního prostředí na lidskou psychiku.

Současně s těmito změnami přináší řady dalších odborníků důkazy o neudržitelném chování lidské populace, která si žije nad přírodní limity Země, a přitom se volá po vzdělávání, výchově a osvětě, které by nás měly přivést k tomu, že se budeme chovat šetrněji k přírodním zdrojům a tedy dlouhodobě udržitelněji.

Historie vzniku potřeby pro udržitelný rozvoj

Historici by mohli najít kořeny zájmu o ochranu životního prostředí ve starověkém Římě a Řecku, a možná bychom našli zmínku také u Egypťanů. Zájem o ochranu životního prostředí v moderním slova smyslu se probudil v polovině 19. století. Teoretický základ lze nalézt v ekologii, vědní disciplíně, kterou založil v šedesátých letech německý biolog Ernst Haeckel. Ekologie byla definována jako studium vztahů mezi živými organismy a jejich prostředím, bez ohledu na to, zda se skládají z živé nebo neživé složky.

Na rozdíl od ekologie ochrana životního prostředí má kratší kořeny. Termín začal být používán až v šedesátých letech 20. století. Vážné problémy v životním prostředí v mnoha zemích se začaly objevovat na počátku šedesátých let. Jedním z klíčových publikací dob je kniha „Silent Spring“ americký biolog Rachel Carson napsal v roce 1962. Kniha vyvolala vřelou veřejnou debatu a měla značnou zásluhu v tom, že ochrana životního prostředí začala být v popředí zájmu.

Počátkem 60. let se také začaly ozývat varovné hlasy o prudkém zhoršování stavu životního prostředí a jeho limitujícím vlivu na socioekonomický rozvoj a růst lidské populace.

Meze růstu

V roce 1972 byl publikován slavný dokument tzv. Římského klubu s názvem Meze růstu (Donella Meadows a kol.), který upozorňoval na omezenost a vyčerpatelnost přírodních zdrojů. První zpráva Římského klubu, na jejímž vzniku se podílel Massachusettský technologický institut v USA, byla vůbec prvním využitím komplexního matematického modelu v praxi. Vědci, na základě 140 rovnic popisujících vývoj obyvatelstva, těžbu surovin, průmyslovou výrobu a životní prostředí, dospěli k následujícím výsledkům:

1. Nezmění-li se vzorce lidského chování a vývoj civilizace bude i nadále pokračovat sebedestruktivním způsobem, bude v průběhu příštích sta let dosaženo mezi růstu, jehož důsledkem bude chudoba a náhlý pokles populace.
2. Tomuto scénáři lze předejít nastolením globální rovnováhy, v níž bude mít každý zaručen základní materiální potřeby a možnost uplatnit své individuální schopnosti.
3. Šance lidstva vyhnout se překmitu je tím větší, čím rychleji se začne prosazovat druhý bod namísto prvního.

Závěr je tedy jednoznačný – ve stávajícím hospodářském růstu nelze pokračovat. Extenzivní růst, pro něhož téměř bezvýhradně platila přímá úměrnost mezi velikostí HDP, spotřebou energie a produkcí odpadů, byl označen za hlavního viníka zamoření a znečištění prostředí. Růst, který z jednoho pohledu zvýšil životní úroveň obyvatel zejména průmyslových zemí, spotřeboval na druhou stranu obrovské surovinové a energetické zdroje.

Jako jediné možné řešení přežití lidstva bylo navrhováno drastické omezení ekonomického a populačního růstu. Je zde definován „stav globální rovnováhy, při které se počet obyvatel Země a kapitál udržují na více-méně konstantní úrovni a tendence působení na růst či pokles těchto veličin musí být pod důslednou kontrolou“. Meadowsová tvrdí, že samotný růst zapříčiňuje neudržitelné chování a nelze jej tvořit donekonečna. Na základě rozboru hospodářských trendů společně s kolegy ukázala, že hlavním viníkem zamoření a znečištění prostředí je hospodářský růst. Žádná nápravná opatření však nemohou tento růst zastavit. Jedinou možností je, aby byl hospodářský růst zastaven. (Meadows, 1972) Analýzy z knihy byly vědeckou veřejností uznány za správné, ale teorie tzv. nulového růstu byla odmítnuta jako nerealistická. (Moldan)

O dvacet let poté vydávají autoři revizi této knihy pod názvem Překročení mezí (Beyond the Limits). V této době již došlo v mnoha zemích k rozdvojení křivek zátěže životního prostředí (zejména spotřeby energie) a hospodářského růstu, platilo tedy, že se dřívější vzájemná úměra začíná prolomovat. Znamenávají jsou různé pozitivní signály, na základě nichž dochází autoři k závěru, že trvale udržitelná společnost je dosud technicky a ekonomicky možná. Bude však vyžadovat dostatek politické vůle a podporu široké veřejnosti.

V červnu 1972 byla do Stockholmu svolána Konference Spojených národů o lidském životním prostředí, jejímž mottem bylo „Pouze jedna Země“, a založen Program OSN pro životní prostředí. Tím byl položen základní mezník ochrany životního prostředí v mezinárodním měřítku. V mnoha zemích byly přijaty zákony na ochranu životního prostředí, ustanovila se ministerstva nebo jiné orgány, byly zavedeny přípustné limity škodlivin.

V tomto období se světová ekonomika vyrovnávala s energetickou – ropnou krizí, po jejím překonání se původní předpoklady a proklamované záměry nenaplnily. V roce 1973 Světová unie ochrany přírody a zdrojů (IUCN) definuje ochranu přírody a přírodních zdrojů za takový způsob řízení přírodních zdrojů a živých organizmů včetně člověka, který zabezpečí dosažení nejvyšší udržitelné kvality života.

Koncem 80. let převládla ve vědeckých a později i v politických kruzích holistická koncepce trvale udržitelného rozvoje, která se stala základním principem nové světové strategie ochrany přírody. Myšlenka trvale udržitelného rozvoje vešla v obecné povědomí po zveřejnění zprávy Světové komise pro životní prostředí a rozvoj „Naše společná budoucnost (Our common future)“,

kteřou komise zpracovala v roce 1987 pod vedením Gro Harlem Brundtlandové. Zpráva představuje mimo jiné historický milník v mezinárodním environmentálním právu, protože nastavuje pohled na spojení ekonomického rozvoje a zachování přírody právě konceptem udržitelného rozvoje.

Na celosvětové Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji – Earth Summit – v Rio de Janeiru v roce 1992 se i za účasti tehdejší ČSFR přihlásila drtivá většina zemí světa k principům udržitelnosti života na Zemi jako ke klíčové podmínce přežití lidstva. Tváří v tvář populačnímu růstu v konfrontaci s limity surovinových a energetických zdrojů a regenerační schopnosti globálního ekosystému Země musí lidská společnost buď začít cílevědomě regulovat svou reprodukci a spotřebu, nebo vzít na vědomí neodvratitelný, dříve či později hrozící katastrofický scénář.

Tento katastrofický scénář by mohl spočívat buď ve válkách o surovinové a energetické zdroje, pitnou vodu, potraviny a prostor (území), nebo ve zhroucení globálního ekosystému, případně v kombinaci obojího. Jako výraz odhodlání odvrátit tento scénář se odpovědné síly světa shodují, že podmínkou účinnosti strategie relativně trvalé nebo alespoň dlouhodobé udržitelnosti vývoje na Zemi, je kromě respektování hlavního – environmentálního – pilíře udržitelnosti také zohlednění aspektů sociálních a ekonomických.

Představitelé zúčastněných zemí na konferenci přijali několik významných dokumentů, které mají být vodítkem při naplňování principů udržitelného rozvoje v jednotlivých zemích, na všech úrovních veřejné správy a ve všech sektorech. Jsou to tyto dokumenty:

- ① Deklarace z Rio de Janeira o životním prostředí a rozvoji: představuje nejobsáhlejší soubor principů trvalé udržitelnosti
- ① Rámcová úmluva Spojených národů o změně klimatu
- ① Úmluva o biologické rozmanitosti: Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti vstoupil v platnost v září 2003
- ① Prohlášení k principům globální dohody o využívání, ochraně a trvale udržitelném rozvoji všech typů lesů
- ① Agenda 21: komplexní návod globálních akcí, které mohou poznamenat nebo ovlivnit přechod na udržitelný rozvoj

Zásadním způsobem ovlivnila problematiku udržitelného rozvoje Deklarace konference o životním prostředí a rozvoji. Následující odstavec cituje některé zásady této deklarace.

- ① Zásada první: „Lidské bytosti stojí v ohnisku zájmu o trvale udržitelný rozvoj. Mají právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.“
- ① Zásada třetí: „Právo na rozvoj musí být naplňováno tak, aby odpovídalo potřebám současných a budoucích generací, pokud jde o stav životního prostředí.“
- ① Zásada čtvrtá: „V zájmu dosažení trvale udržitelného rozvoje musí ochrana životního prostředí tvořit nedílnou součást procesu rozvoje a nemůže být chápána odděleně.“
- ① Zásada osmá: „S cílem dosáhnout udržitelného rozvoje a lepší kvality života pro všechny lidi by státy měly omezit a vyloučit neudržitelné modely výroby a spotřeby a zavádět vhodná demografická opatření.“
- ① Zásada dvanáctá: „Státy by měly spolupracovat s cílem vytvořit opěrný a otevřený mezinárodní ekonomický řád, který by vedl ve všech zemích k ekonomickému růstu a trvale udržitelnému rozvoji, a tím by umožnil lepší řešení problémů poškozování životního prostředí. Ekologicky cílená opatření v obchodní politice by neměla být prostředkem svévolné nebo neoprávněné diskriminace nebo skrytého

omezování mezinárodního obchodu. Je třeba se vyhýbat jednostranným akcím, jejichž cílem je vypořádat se s ekologickými dopady, které jsou mimo jurisdikci dovážející země. Environmentální opatření řešící globální ekologické problémy nebo problémy přesahující hranice států by měla být pokud možno přijímána na základě mezinárodního konsensu.“

- ① Zásada dvacátá: „Ženy sehrávají důležitou úlohu v péči o životní prostředí a v rozvoji. Jejich plné uplatnění je tedy zásadní podmínkou pro dosažení trvale udržitelného rozvoje.“

Jestliže analyzujeme Deklaraci z Ria de Janeira, můžeme dospět k závěru, že základními prvky lidské dimenze trvalé udržitelnosti jsou (čísla v závorkách se vztahují k jednotlivým principům Deklarace):

- ① lidský rozvoj (1),
- ① starost o lidské zdraví (1),
- ① odstranění chudoby (5),
- ① rozumná demografická politika (8).
- ① Ekonomický rozměr má potom tyto hlavní elementy:
- ① integrace ochrany životního prostředí do procesu ekonomického rozvoje (4),
- ① změna neudržitelných vzorců spotřeby (8),
- ① nové technologie (7, 9),
- ① otevřený ekonomický systém, spravedlivé podmínky mezinárodního obchodu (12),
- ① zvláštní situace rozvojových zemí (6),
- ① internalizace nákladů spojených s ochranou životního prostředí a užívání ekonomických nástrojů (16),
- ① princip znečišťovatel platí (16).

Agenda 21

Jedním z nejvýznamnějších celosvětových dokumentů v oblasti životního prostředí je Agenda 21, kde je vytýčen program péče o životní prostředí pro 21. století. V tomto dokumentu jsou principy udržitelného rozvoje nejkompaktněji zformulovány a deklarovány na nejvyšší politické úrovni. Vyspělé státy se zde zavázaly ke spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí a uznaly svoji rozhodující roli, včetně finanční, při řešení těchto otázek. Zdůrazněna je zde nutnost globálního přístupu k řešení a přijetí zásadních strategických rozhodnutí pro jednotlivé světadíly i státy.

Transformace k trvale udržitelnému rozvoji je proces globálního rozsahu a je po všech stránkách nesmírně náročný. Význam informací byl uznán i v Agendě 21, v níž je otázce informací věnována kapitola 40. Zaměřuje se především na informace kvantitativního charakteru, které by měly přinést spolehlivé měřítko, jak se postupuje v předpokládaném směru a zda postup odpovídá koncepcím trvalé udržitelnosti.

V paragrafu 40.4 Agendy 21 se píše: „Všeobecně používané indikátory, jako je například hrubý národní produkt nebo údaje o jednotlivých přírodních zdrojích či míře znečištění, neindikují dostatečně jasně, do jaké míry je nastoupena cesta směrem k trvalé udržitelnosti. Nepoužívá se metod, které by hodnotily interakce mezi rozvojem v jednotlivých sektorech, jako je životní prostředí, růst populace, sociální a ekonomické otázky. Tyto metody zatím nejsou k dispozici. Je třeba vytvořit indikátory trvalé udržitelného rozvoje tak, aby se postupně vytvořila pevná základna pro rozhodovací procesy na všech úrovních a aby se tak přispělo k dosažení trvalé udržitelnosti integrovaných systémů životního prostředí a rozvoje.“

Kvantitativní informace pro trvale udržitelný rozvoj by se měly uplatnit ve všech fázích a na všech úrovních rozhodovacího procesu. Tento rozhodovací proces se uskutečňuje v různých geografických měřítcích: v obcích, na úrovni regionů, jednotlivých států i na úrovni mezinárodní. Z tohoto důvodu bude potřeba vytvořený systém aplikovat na více subjektů.

Z požadavků Agendy 21 vychází také dokument s názvem Místní Agenda 21. Místní Agenda 21 je nástroj pro uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni. Je to proces, který prostřednictvím zkvalitňování správy věcí veřejných, strategického plánování (řízení), zapojování veřejnosti a využívání všech dosažených poznatků o udržitelném rozvoji v jednotlivých oblastech zvyšuje kvalitu života ve všech jeho aspektech a směřuje k zodpovědnosti občanů za jejich životy i životy ostatních bytostí v prostoru a čase.

Zelené otázky a aktivity jsou v módě od osmdesátých a devadesátých let minulého století nejenom v Evropě. „Jde o zastřešující termín, pod který lze zahrnout nespočetné množství myšlenek a námětů. Dosud však neexistuje všeobecná shoda v tom, co je jejich podstatou.“ Mezi zelené otázky lze zahrnout například starost o zdroje vody, energie, recyklaci, zájem o životní prostředí, vzhled krajiny, otázky zdravého životního stylu, ochranu zvířat, apod.

Udržitelné jednání je důležité pro budoucnost společnosti a planety, protože zachovává zdroje v původním nebo lepším stavu. To dokládá také skutečnost, že strategii udržitelnosti se dnes věnují všechny velké společnosti. Čím dál vyšší nároky na zdroje a zároveň silné zaměření na snižování dopadu podnikání na životní prostředí nutí nejprogresivnější světové podniky hledat rovnováhu mezi růstem a udržitelností. Například společnost Walmart, která je známá svým zaměřením na udržitelnost, si předsevzala následující cíle programu ochrany životního prostředí: (1) 100% využití obnovitelné energie, (2) nulový odpad, (3) prodej trvale udržitelných výrobků. Plány pro udržitelný chod podniku lze ale najít také u jiných korporátních firem jako je IBM, Vodafone, Starbucks a mnohých dalších.

Pojmy k zapamatování

Limity růstu

Agenda 21

Naše společná budoucnost

Deklarace z Rio de Janeira

Deklarace konference o životním prostředí a rozvoji

Globalizace

Lokalizace

Kontrolní otázky

Jaké jsou milníky vývoje udržitelného chování?

Co je to Agenda 21?

Jaké prvky se opakují v udržitelných otázkách?

Čeho se udržitelný rozvoj týká?

Použité zdroje

Člověk + příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti. Praha: Zelený kruh, 2009. 100 s. APEL. ISBN 978-80-903968-5-2

MEADOWS, D. H. et al. (1972). *Limits to Growth*. Universe Books, New York.

MEADOWS, D. H. et al. (1992) *Beyond the Limits: global collapse or a sustainable future*. Earthscan Publications, ISBN 1-85383-130-1

MEADOWS, D. H. (2004) *Limits to Growth: the 30-year update*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Co.

MOLDAN, B. (2003) *Neudržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. Praha: Karolinum

NATR, L. (2006) *Rozvoj trvale neudržitelný*. Universita Karlova v Praze: Karolinum

NOVÁČEK, P. (2010) *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6

O globalizaci [online]. <http://www.rozvojovka.cz/globalizace>

ZÁVODNÁ, L. S., GOLDOVÁ, M. (2013) *Formování udržitelného chování turistů*. In *Znalosti pro tržní praxi 2013 Veřejná ekonomika – současnost a perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. S. 76-83. ISBN 978-80-87533-05

České firmy investují do udržitelného rozvoje

Publikováno: 22. 03.2014 MediaGuru

Zdroj: www.mediaguru.cz/aktuality/ceske-firmy-investuji-do-udrzitelneho-rozvoje/#.UQZrDSeULVY

Zajištění konkurenceschopnosti a úbytek přírodních zdrojů potřebných k výrobě produktů jsou hlavními důvody k rapidně rostoucí aktivitě firem v oblasti udržitelnosti. Průzkum, který realizovala společnost Henkel ČR ve spolupráci s výzkumnou agenturou GfK Czech na reprezentativním vzorku zástupců vyššího a středního managementu firem působících v ČR, se zabýval názory na udržitelný rozvoj. Její hlavní zjištění byla zveřejněna v rámci konference Fórum pro udržitelné podnikání 2012.

Z průzkumu vyplynulo, že celkem 71 % firem působících v ČR má dlouhodobou strategii v oblasti udržitelného rozvoje. Dokonce 91 % respondentů uvedlo, že pro nejvyšší vedení jejich firmy je to vysoce aktuální téma.

„Udržitelnost je na pořadu dne už i v České republice. Dle průzkumu je to především zásluhou mateřských centrálních českých poboček. V zahraničí jsou hlavními hybateli vývoje zákazníci a politici,“ říká Hana Říhová, ředitelka pro obchod a marketing GfK Czech. A dodává: „Čeští politici jsou naopak dle šetření k udržitelnosti vyloženě rezervovaní a nevyvíjí dostatečnou aktivitu.“ To potvrzuje i skutečnost, že největší překážkou při realizaci strategií udržitelnosti uváděli dotazovaní nejčastěji nedostatečná vládní opatření.

Celkem 79 % firem změnilo v posledních třech letech postoj k udržitelnosti. „Výsledky ukazují, že motorem aktivit jsou obecně finanční důvody. Firmy si chtějí udržet konkurenceschopnost a být stále atraktivní pro zákazníky. Právě v aktivitách udržitelného rozvoje vidí příležitost,“ říká Hana Říhová. Mezi hlavními faktory, které ovlivňují chování organizace z hlediska udržitelného rozvoje, respondenti nejčastěji zmiňovali konkurenceschopnost (77 %), rostoucí cenu surovin (55 %) a vyčerpátnost zdrojů (52 %).

Zvýšené aktivitě odpovídá i rostoucí objem financí pro tuto oblast. V uplynulých třech letech navýšilo své investice do projektů udržitelného rozvoje celkem 58 % českých firem. S výhledem do budoucna je to podobné. Navýšení objemu financí plánuje 55 % firem, 19 % ho nezmění, dalších 19 % zatím nedokáže odhadnout vývoj a pouze 7 % firem plánuje snížení.

Firmy si zároveň uvědomují svou odpovědnost vůči budoucím generacím a životnímu prostředí. Na prvních místech interních definic a vnímání tématu se jasně objevilo širší pojetí udržitelnosti, z čehož vyplývá snaha řešit aktuální i budoucí problémy.

Dle průzkumu se firmy v otázce udržitelnosti nejvíce zaměřují na snižování spotřeby energie (77 %), snižování produkce odpadu (70 %) a zdůrazňování vztahu udržitelnosti k firmě a jejím produktům (59 %) společně se zdůrazňováním tématu ve vztazích se zákazníky a dodavateli (59 %).

„Výsledky průzkumu dobře vystihují současnou realitu. České firmy se chtějí udržitelností zabývat více, než tomu bylo v předchozích letech, mapují své možnosti a snaží se integrovat myšlenku udržitelnosti do svých obchodních strategií. To je určitě velké povzbuzení a pozitivní trend,“ dodává Jaroslava Haid-Járková, generální ředitelka Henkel ČR.

2 Definice udržitelnosti

Cíle kapitoly

Seznámení se s definicemi udržitelnosti a udržitelného chování.

Motivace ke studiu

V následující kapitole se seznámíte s různými druhy definice udržitelnosti a udržitelného rozvoje. Všimněte si, kolik různých názorů na udržitelné chování existuje a jak je možné pojmout udržitelnost z různých úhlů.

Pojem trvalá udržitelnost a od něj odvozený trvale udržitelný rozvoj nebo trvale udržitelný život patří v současné době, jak v odborné literatuře, tak na konferencích, ale i v legislativní praxi ke klíčovým a velmi frekventovaným slovům. Definice těchto pojmů není jednotná a často jsou různě chápány nezářídka i zpochybňovány.

Trvalá udržitelnost, jak je překládáno z angličtiny, vychází z anglického pojmu „sustainability“, což není doslovným překladem. Snad také proto se v posledních letech přestal používat přívlastek „trvalá“ a je mluveno pouze o udržitelnosti jako takové. Důvodem je také fakt, že není možné do budoucna zaručit, že něco bude trvale, tedy navždy, udržitelné.

Koncept trvale udržitelného rozvoje není novinkou. Byl zde již před několika lety, například v podobě ochrany přírody, záchrany nebo konzervování zdrojů. Tyto koncepty měly vždy za svůj cíl prevenci destrukce žádoucích přírodních podmínek a druhů. V dnešní době existuje shoda v tom, že společnost má k dispozici omezené množství zdrojů a že je potřeba tyto zdroje využívat s rozmyslem. Existují například státem dané limity rozvoje v různých oblastech, co se týká kvantitativního růstu některých veličin. Ovšem neexistuje již shoda v tom, kolik těchto zdrojů vlastně lidstvo k dispozici má, a na jak dlouho tyto zdroje musí vydržet.

Právní řád České republiky definuje pojem „trvale udržitelný rozvoj“ jako rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů (§ 6 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí).

Evropský parlament o dekádu později definoval udržitelný rozvoj takto: „Udržitelný rozvoj znamená zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.“ (Nařízení Evropského parlamentu a Rady číslo 2493/2000 a číslo 2494/2000)

Udržitelný rozvoj je ve zprávě „Our Common Future“ (1987) obecně popsán jako rozvoj, který uspokojuje potřeby současných generací bez narušení možnosti uspokojovat potřeby generací příštích, avšak bez bližšího určení a návaznosti na ekonomické činnosti a odvětví. Udržitelný rozvoj zahrnuje tři oblasti – ekologickou, ekonomickou a sociální, přičemž v rámci sociální oblasti jsou řešeny kulturní aspekty udržitelnosti. Trvalá udržitelnost se nezabý-

vá pouze životním prostředím, ale spíše vztahem mezi životním prostředím, společností a ekonomickými systémy.

Obr. 1: Tři pilíře udržitelného rozvoje.

Eber (2002) dodává, že trvale udržitelný rozvoj obhájí široké užívání a udržování zdrojů tak, abychom získali jejich dlouhodobou životnost. Trvale udržitelný rozvoj reprezentuje možnost kontinuálního ekonomického rozvoje. Snaží se o udržení environmentálních, socio-kulturních a ekonomických zdrojů země pro potřeby budoucích generací.

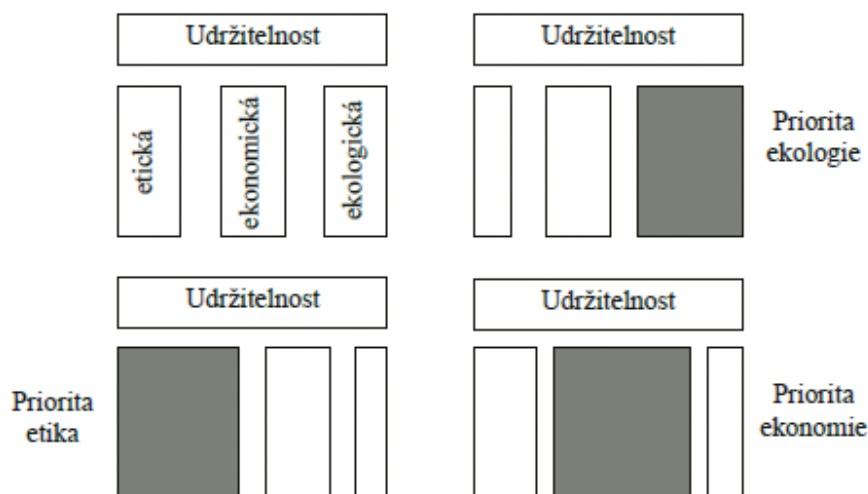
Zatímco dříve byla cílem maximalizace ekonomických zisků, do budoucna bude stále důležitější potřeba vyváženosti všech tří aspektů – ochrany životního prostředí, přínosů pro lidskou společnost a stabilního ekonomického růstu. Tento požadavek znázorňuje schéma „tří P“ – PLANET – PEOPLE – PROFIT (planeta – lidé – zisk), jehož autorem je prof. Donald Hawkins z George Washington University v New Yorku.

Obr. 2: Schéma 3P – Planet, People, Profit.

Koncept trvalé udržitelnosti může být vizualizován pomocí metafory klasické architektury: štít, podporovaný třemi sloupy, které reprezentují ekologický, etický a ekonomický podíl. Sloupy však nejsou stejné svou velikostí. V daném vývojovém kontextu a čase, musí být jeden z nich upřednostněn. K zajištění trvale udržitelného rozvoje musí být každému ze sloupů dána určitá pozornost.

V současnosti existuje řada dalších definic (viz například Agenda 21: Příloha II dokumentu „Report of the UN Conference on Environment and Development“, Rio de Janeiro, 1992; česky vydalo MŽP v roce 1998).

Obr. 3: Metafora udržitelnosti pomocí klasické architektury.

Prakticky s každou z definic lze polemizovat, protože udržitelný rozvoj není jednoduchá a přesná kategorie, nýbrž něco, čeho musí lidstvo dosáhnout, chce-li zabezpečit životodárné podmínky pro pokračování lidského rodu. V nejjednodušší podobě znamená rozvoj, který lze dlouhodobě udržet. V obecné rovině pak znamená takovou novou hodnotovou orientaci lidstva a takový směr vývoje lidské společnosti, kdy jsou uspokojovány základní potřeby všech obyvatel Země (mezilidská solidarita), kdy možnosti a svobody žijící generace nejdou na úkor možností a svobod generací příštích (mezigenerační solidarita) a kdy se prosazuje harmonie mezi lidstvem a přírodou (je respektována vnitřní životodárná hodnota přírody a práva jiných živých druhů).

V rovině obecných zásad udržitelného rozvoje panuje vcelku shoda. Jde o hledání rovnováhy mezi ideály humanismu a ochranou mimolidské přírody, o upřednostňování dlouhodobých ohledů oproti momentálnímu zisku, o pokoru a úctu vůči tomu, co vzniklo bez naší zásluhy. Je potřeba bránit růstu globálních problémů (ochrana zranitelných globálních biogeochemicko-fyzikálních cyklů) ohrožujících planetární homeostázu a její životodárné systémy (zde především klimatická změna; destrukce ozónové vrstvy, dálkové znečištění ovzduší, desertifikace, znehodnocování půdy a zásob pitné vody, překotná urbanizace atd.) a minimalizovat problémy lokální.

„Trvale udržitelný rozvoj – nebo snad přesněji způsob života – je zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společností a jejím životním prostředím tak, abychom se co nejvíce přiblížili k ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejích formách, a to v různých časových horizontech. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jednotlivce a jeho odpovědností vůči jiným lidem i přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím. Měli bychom přijmout zásadu, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Žijme tak, abychom při uspokojování svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.“ (Vavroušek, 1994)

Udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy.

Faktory podporující udržitelnost

Princip trvalé udržitelnosti stojí na pěti základních dimenzích. Při plnění cílů udržitelnosti je potřeba tyto dimenze brát v úvahu a jejich naplnění je naprostou nutností. Často se však v praxi stává, že dimenze udržitelnosti jsou naplněny pouze zčásti. (Moudrý)

- ① Ekologická dimenze: Součástí ekologické udržitelnosti je i respektování přirozené únosné kapacity (únosnosti) ekosystémů.
- ① Socioekonomická dimenze: Udržitelnost je vztah mezi dynamickým lidským ekonomickým systémem a většími dynamickými, ale normálně a pomalu se měnícími ekologickými systémy.
- ① Morálně etická dimenze: Základním východiskem pro morálně-etickou rovinu v udržitelném rozvoji je opuštění resp., překonání tradičních antropocentrických přístupů v oblasti lidského rozhodování a konání směřující k maximalizaci zisku.
- ① Ekonomická dimenze: Jedná se o problematiku ekologické ekonomie, zahrnující hodnocení ekonomické efektivnosti, vztahy mezi náklady a přínosy včetně započítání environmentálních a zdravotních externalit.
- ① Politická dimenze: Politický rozměr udržitelného vývoje v sobě zahrnuje jak ekologickou etiku a politiku, tak i funkci státu při řešení současných, zejména však budoucích úkolů a problematik.

Udržitelnost jako taková stojí na vyváženosti mezi třemi základními pilíři udržitelnosti: ekonomickým, sociálním a environmentálním. Environmentální pilíř ochraňuje cenné ekosystémy, stará se o obnovu přírodního bohatství a šetří přírodu například omezením spotřeby energie a vody. Sociální pilíř potom dohlíží na lidské zdroje, upřednostňuje lokální pracovní sílu, znevýhodněné skupiny obyvatel, dále zajišťuje návratnost zdrojů do lokálních komunit a stará se o udržení tradic. Poslední ekonomický pilíř šetří peněžní zdroje, investuje do obnovy přírodních krás i do ekologicky šetrných staveb, výrobků i služeb. Ekonomický pilíř také dlouhodobě udržuje v chodu podniky s cílem nejen růstu a výdělku, ale také s cílem návratnosti peněžních zdrojů zpět do komunity. Pokud je vyváženost mezi pilíři porušena, nelze mluvit o udržitelném chování.

Environmentální rovina udržitelnosti naznačuje, že pozitivní vztah a vnímání přírody je důležité. Udržitelný spotřebitel je zároveň moderním spotřebitelem, který si všímá, co kupuje a záměrně se vyhýbá nevhodným statkům a službám. Tento typ spotřebitele preferuje často lokální potraviny, biopotraviny, případně další certifikované výrobky. Je zaměřený lokálně, případně kde to není možné, tak alespoň na výrobky své země. Všímá si svého okolí. Stará se o to, co se děje v jeho okolí, aktivně se zapojuje do komunity a snaží se změnit negativní stránky svého působení na Zemi. Jedním ze znaků udržitelného chování je zájem o budoucí generace a jejich blaho.

Udržitelný rozvoj v České republice

Po období druhé světové války nastalo v Československu období industrializace, které nebralo ani v nejmenším ohled na životní prostředí. Zdroje se využívaly ve velkém bez rozmyšlení. Rostlo znečištění, které však nikdo nebral na vědomí. V řadě ukazatelů tak bylo Československo na nejhorších místech. Způsobovala to nejen výroba oceli, ale také těžba uranu nebo těžká chemická výroba. Zemědělství se přizpůsobilo mechanizaci a chemizaci, avšak bez ohledu na ochranu přírody nebo zvířat či vypěstovaných potravin. Znečištění bylo největší hlavně v těch oblastech, kde se nacházela těžba surovin, hutě, chemické závody a elektrárny. Největším problémem bylo znečištění ovzduší oxidy síry, dusíku a prášnými částicemi obsahujícími škodliviny. Velmi zanedbanou oblastí byla také oblast tuhých odpadů. Vznikaly skládky nejrůznějších typů a velikostí. Často obsahovaly také škodlivé látky. Ohroženy byly vodní toky i samotné zdraví lidí.

Před listopadem 1989 bylo Československo na prvních místech v úrovni znečištění mezi evropskými státy. Během následujících 10 let se však situace změnila.

Byl zaveden účinný systém institucí – Ministerstvo životního prostředí a Česká inspekce životního prostředí – a parlament brzy přijal podstatné zákony na ochranu jednotlivých složek životního prostředí. V druhé polovině 90. let dávala Česká republika na tento účel 2,5–3 % HDP, což je podstatně více než v ostatních státech střední Evropy.

Každý rok také vychází v České republice oficiální zprávy, které mapují pokroky v oblasti péče o životní prostředí. Na starosti je má Agentura CENIA, která v roce 2013 zpracovala v pořadí již dvacátou třetí publikaci Statistická ročenka životního prostředí České republiky. Ročenka vychází periodicky, a to v souladu se zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů a se směrnicí Rady EK č. 2003/4/ES ze dne 28. ledna 2003, o přístupu k informacím o životním prostředí. Ročenka podává ucelený pohled na stav životního prostředí v ČR. Čtenář tu najde konkrétní údaje o základních příčinách změn životního prostředí a ovlivňujících faktorech, údaje o stavu složek životního prostředí, některých důsledcích změn a nástrojích, kterými lze řídit a ovlivňovat politiku tvorby a ochrany životního prostředí. V neposlední řadě je k dispozici i mezinárodní srovnání vybraných ukazatelů. Paralelně s Ročenkou vychází i Zpráva o životním prostředí České republiky, kterou předkládá ministr životního prostředí každoročně ke schválení vládě a projednání Parlamentu ČR. Tyto dvě publikace tvoří jeden celek.

Česká republika má také svoji Strategii udržitelného rozvoje. Ta se poprvé objevila v listopadu 2004 a měla 60 stran. Obsah respektuje tři hlavní pilíře udržitelného rozvoje – ekonomický, sociální a environmentální pilíř. Dokument byl jako Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky (SRUR ČR) schválen usnesením vlády ČR č. 37 ze dne 11. ledna 2010. Tento dokument tvoří dlouhodobý rámec pro politická rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala v souvislosti s členstvím v EU, OECD a OSN, respektující zároveň specifické podmínky ČR. Dokument je strukturován do 5 prioritních os:

- Společnost, člověk a zdraví;
- Ekonomika a inovace;
- Rozvoj území;
- Krajina, ekosystémy a biodiverzita;
- Stabilní a bezpečná společnost.

V návaznosti na SRUR ČR jsou pod záštitou Rady vlády pro udržitelný rozvoj vypracovávány situační zprávy, jejichž cílem je zmapovat, zda se daří plnit cíle uvedené ve Strategickém rámci, a informovat politiky a veřejnost o stavu a vývoji ČR v oblasti udržitelného rozvoje. Rada vlády pro udržitelný rozvoj byla zřízena usnesením vlády č. 778 ze dne 30. července 2003 jako stálý poradní, iniciační a koordinační orgán vlády České republiky pro oblast udržitelného rozvoje a strategického řízení.

Celkově lze říci, že se životní prostředí v České republice zlepšuje a to díky velké podpoře veřejnosti. Avšak kvalita ovzduší nebo čistota vod stále nedosahuje žádoucí úrovně. Proto je potřeba dále pracovat na zlepšení a účinněji zlepšovat důležité ukazatele. První etapu k lepšímu životnímu prostředí máme za sebou. Nyní nastává druhá etapa, kterou určuje do velké míry naše členství v Evropské unii.

Pojmy k zapamatování

Udržitelný rozvoj

Udržitelné chování

Dimenze udržitelnosti

Pilíře udržitelnosti

Kontrolní otázky

Jak byste definovali udržitelný rozvoj?

Jaký je rozdíl mezi udržitelným rozvojem a udržitelností?

Jaký vývoj zaznamenalo udržitelné chování v ČR?

Jaké dimenze v sobě obsahuje udržitelnost?

Použité zdroje

MOLDAN, B. (2003) *Neudržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. Praha: Karolinum

NATR, L. (2006) *Rozvoj trvale neudržitelný*. Universita Karlova v Praze: Karolinum

ZÁVODNÁ, L.S. (2015) *Udržitelný cestovní ruch: Principy, certifikace a měření*. Monografie. (v tisku)

3 Spotřeba a nadspotřeba

Cíle kapitoly

Představení základních principů spotřeby a především nadspotřeby.

Motivace ke studiu

Spotřeba a nadspotřeba se týká problematiky zdrojů a zároveň spotřebitelského chování, které je zásadním faktorem udržitelného rozvoje. Proto je nutné začít studium právě u těchto témat.

Spotřební chování je typem lidského chování. V tomto případě jde o chování, které je spojeno s využíváním určitého statku (produktu či služby). „Zahrnuje jak důvody, které vedou spotřebitele k užívání určitého zboží, tak způsoby, kterými to provádějí, včetně vlivů, které tento proces provázejí.“

Spotřební chování je součástí rámce chování člověka a nelze jej chápat zcela samostatně. Je ovlivněno několika faktory, z nichž největší vliv má genetická predispozice každého jedince a zároveň zkušenosti a znalosti získané během života v dané společnosti. Z toho důvodu není možné za spotřební chování označit pouze jednání spojené s bezprostředním nákupem či užitím produktu, ale i okolní vlivy, které jej podmiňují.

Nadspotřeba je pojem, který je v současné době skloňován ve všech pádech. Mluví se o nadspotřebě přírodních zdrojů, nadspotřebě pohonných hmot, nadspotřebě energií, nadspotřebě vody atd. Prakticky lze dosadit slovo nadspotřeba ke každému statku, respektive zdroji a půjde o aktuální téma.

Paradoxní je v tomto případě fakt, že nadspotřeba postrádá oficiální definici, která by vystihovala podstatu celé problematiky. Nejčastěji se setkáváme s definicemi, které vysvětlují nadspotřebu jako: „spotřebu nad určitou normu. V případě běžného zákazníka lze za normu považovat objem produktů, které dovede bezprostředně zkonzumovat či jinak využít. Jinými slovy, je to objem produktů, který zcela uspokojí zákaznickovy potřeby. Nadspotřeba tedy znamená, že zákazník nakoupí více, než ve skutečnosti spotřebuje.“

Tato definice však popisuje pouze určitou část problematiky nadspotřeby a navíc nebere v úvahu poznatek o spotřebě, jako prostředku, kterým spotřebitel dosahuje pocitu štěstí a naplnění či potvrzuje svůj status. Tento fakt pak popírá tezi o normě spotřeby, tedy objemu produktů, které zcela uspokojí spotřebiteli potřeby. Ty totiž v tomto případě naplňují proces nakupování, nikoli samotný produkt.

Další problém v definici nadspotřeby představuje způsob, kterým je na nadspotřebu nahlíženo. Tak lze totiž rozeznat dva zásadní směry vnímání nadspotřeby. Jde o přístup k nadspotřebě z pohledu spotřebitele, občana, který ve větší míře spotřebovává statky a služby. A současně přístup, který nadspotřebu vnímá z pohledu celospolečenské zvýšené spotřeby přírodních zdrojů. Tím se definice, které vysvětlují nadspotřebu pouze jako nadměrnou spotřebu jednotlivých spotřebitelů, stávají nedostatečnými.

Pro tuto práci je nutné vytvořit pracovní definici, která bude brát v úvahu oba úhly pohledu na fenomén nadspotřeby, přičemž v dalším textu bude nutné určit způsoby definování nadspotřeby a jejího vlivu. Pracovní definice nadspotřeby zní takto: „Nadspotřeba je stav, kdy spotřeba statků a služeb jedince překračuje možnosti jejich využití, zároveň spotřeba slouží k naplňování dalších sekundárních funkcí (například dosahování štěstí, zvýrazňování statusu) a není ovlivněna vědomou spotřebitelem snahou o udržitelnost zdrojů. Stejně tak pojem vyjadřuje celkovou spotřebu společnosti, která překračuje meze udržitelnosti ekosystému, čímž hrozí jeho trvalé poškození či totální vyčerpání určitých zdrojů.“

Možnosti určení nadspotřeby a jejího vlivu

Pokud je dnes citováno téma nadspotřeby, je to ve většině případů v rámci sociální kritiky takzvané konzumní společnosti, pro kterou se spotřeba materiálních prostředků stala jednou z primárních metod dosahování štěstí. V rámci tohoto pohledu na spotřebitele je nadspotřeba chápána jako nadměrné užívání statků a služeb vycházející z milného přesvědčení, že: „vlastnictví a užívání stále většího množství a druhů statků a služeb je základní kulturní snahou a nejjistěji vnímanou k osobnímu štěstí, sociálnímu statutu a národnímu úspěchu.“ Pro určení, zda je osobní spotřeba určitého člověka vysoká, tedy jde o nadspotřebu, v tomto případě vyžaduje současné posouzení, zda snaha o dosažení určitého objemu materiálních statků a služeb opravdu povede k nasycení a pocitu štěstí tohoto člověka.

Druhý pohled na nadspotřebu, z pozice environmentální, hodnotí nadspotřebu nikoli podle spotřeby statků a služeb, ale podle využití přírodních zdrojů. Přestože mohou být oba pohledy zdánlivě podobné, jsou v důležitých aspektech naprosto odlišné. Lidé se totiž mohou snažit dosáhnout pocitu štěstí spotřebou takových produktů, které jsou vyrobené ze zdrojů, jichž je dostatek, nebo takových produktů, pro jejichž výrobu není využito žádných, respektive velmi malých objemů přírodních zdrojů. V tom případě může docházet k nadspotřebě statků a služeb bez nadspotřeby přírodních zdrojů. Podobný problém přináší situace, kdy lidé uspokojují své životní potřeby, sice střídavou, ale spotřebou produktů vyrobených z velmi omezených přírodních zdrojů (například konzumace masa z ohrožených druhů zvířat). V tomto případě lidé nespoteblovávají statky v extenzivní míře ve snaze dosáhnout štěstí, ale jejich spotřeba se přesto velmi významně podílí na vyčerpávání přírodních zdrojů.

Určit, zda má individuální spotřeba zásadní vliv na přírodní zdroje, respektive dochází v důsledku individuální spotřeby k jejich nadspotřebě, vyžaduje určit tři zásadní předpoklady: (a) celkový objem zdrojů, které by měla společnost spotřebovat v určitém časovém období; (b) podíl jednotlivce na spotřebě těchto zdrojů; a (c) druh a množství zdrojů využitých při produkci statků a služeb. Každý z těchto předpokladů s sebou přináší další problémy, které je nutné blíže vysvětlit.

Zodpovězení prvního z nich, tedy určení celkového objemu zdrojů, které má současná společnost spotřebovat za určitý časový úsek, není možné bez určení takového objemu spotřeby, který lze nazvat udržitelnou spotřebou. To je taková spotřeba, která: "může pokračovat do nekonečna, aniž by při tom došlo k degradaci kapitálových zásob, včetně zásob přírodních zdrojů". Problém v tomto případě tkví ve složitosti definování objemu přírodních zdrojů, jejichž množství je udržitelné. Vyžaduje to vyřešení technických otázek, kte-

rými mohou být například pochopení složitých vzájemných vazeb v rámci ekosystémů, určení možnosti ekosystémů reagovat na změny v jejich prostředí a také předvídat technologie, které budou využity k přeměně zdrojů do podoby finálních produktů a služeb. Také je nutné vzít v úvahu preference zdrojů u budoucích generací a sladit rozdíly mezi členy společnosti v názorech na to, které zdroje mají být zachovány. Jelikož však v podstatě není možné všechny tyto otázky dokonale zodpovědět, a není ani pravděpodobné, že budou vyřešeny v blízké budoucnosti, musí členové společnosti učinit rozhodnutí o své spotřebě bez pochopení, které zdroje musí být chráněny, nebo jaká má být míra jejich spotřeby tak, aby byla zajištěna jejich udržitelnost.

Druhý předpoklad, tedy stanovení podílu jednotlivce na celé spotřebě, představuje další úskalí v definování velikosti spotřeby, respektive nadspotřeby zdrojů. V tomto případě problém spočívá v rozdílné spotřebě zdrojů napříč příslušníky různých národů. Převládá názor, že problémy týkající se nadměrné spotřeby zdrojů jsou obvykle spojeny s bohatými a průmyslově vyspělými zeměmi. Ty se podílejí na celosvětové spotřebě 71 %, přitom v nich žije jen 15 % světové populace. Z těchto dat je zřejmé, že současné rozdělení zdrojů mezi členy společnosti není spravedlivé.

Poslední předpoklad týkající se identifikace zdrojů, které jsou používány při výrobě produktů a služeb, se zdá být oproti dvěma předcházejícím mnohem jasnější, což potvrzuje i fakt, že je jí věnována dostatečná pozornost odborníků. Nicméně i zde se objevují problémy a to především v případě, kdy by měli jednotlivci získat přehled o tom, zda se jejich využívání produktů či služeb podílí na vyčerpávání zdrojů a případně jakou měrou. Přestože někteří ekonomové tvrdí, že toto uvědomění o vlastní spotřebě není důležité, neboť spotřebitel nepotřebuje při tvorbě nákupního rozhodnutí znát detaily o vlivu jeho spotřeby, neboť tyto informace, respektive kontrolu nad spotřebou zdrojů, mohou suplovat ceny. Současná cenová politika však této myšlence odporuje, neboť ceny často vůbec neodrážejí skutečné náklady na zdroje, především veřejně dostupné statky. Navíc do ceny nejsou mnohdy započítány externí náklady, které představuje například znečištění životního prostředí.

Výše uvedená fakta ukazují na nesnadnou situaci v určení a měření nadspotřeby. Jednou z možností, jak určit nadspotřebu, je vytvoření velkého a jedinečného fondu zdrojů, ve kterém platí, že: (a) velikost fondu není známa; (b) tyto zdroje využívají lidé, kteří se liší v přístupu k nim a v jejich preferenci; a (c) lidé musí učinit svá rozhodnutí o spotřebě produktů a služeb bez dokonalého porozumění tomu, jaké typy a jaká množství zdrojů jsou využívána k jejich produkci.

Globalizace jako prostor pro tvorbu nadspotřeby

Globalizace se v posledních letech stala všudypřítomným a hojně diskutovaným pojmem. Především v důsledku mediální propagace jde o velmi zprofanovaný termín, který je všudy přítomný a nelze jej ignorovat. Jeho vymezení se prakticky zúžilo do bipolárního vnímání, kdy je na jedné straně spojen s kritikou a na druhé s obhajobou procesu. Přitom jeho vnímání je napříč společnostmi rozdílné a lze říci, že v definování tohoto jevu vládne chaos. Pro většinu obyvatel je globalizace spojena především s hypermarkety a supermarketem.

Pojem globalizace použil poprvé v roce 1985 americký ekonom Theodore Levitt, který jeho pomocí definoval vývoj světového hospodářství v období 70. let 20. století. Definic, vysvětlujících globalizaci, lze najít celou řadu. Ty

se liší především podle oboru, skrze který je na globalizaci nahlíženo. Tak existují definice z pohledu ekonomického, sociálního, ekologického apod. K pochopení problematiky je nezbytné zmínit několik pohledů na fenomén globalizace.

Nejvíce definicí vychází z ekonomického pohledu na globalizaci. Tak například na internetovém serveru BusinessDictionary lze najít definici, která říká, že globalizace je: „celosvětový posun směrem k ekonomické, finanční, obchodní a komunikační integraci. Globalizace představuje otevření místních a vlasteneckých perspektiv do širšího pohledu na svět jako vzájemně propojené a provázané místo s volným pohybem kapitálu, zboží a služeb napříč národními hranicemi.“

Další definici globalizace z čistě ekonomického pohledu přináší Jagdish Bhagwati, který definuje globalizaci jako: „integraci národních ekonomik do mezinárodní ekonomiky a to prostřednictvím obchodu, přímých zahraničních investic, kapitálových toků, migrace, šíření technologií a vojenské přítomnosti.“

O definici globalizace se mimo jednotlivých odborníků usilují i mezinárodní organizace. Tak například OECD definuje globalizaci jako: „...proces, který zvyšuje vzájemnou závislost trhů v různých zemích díky dynamice obchodu se zbožím a službami, technologií a mobility kapitálu.“

Světová obchodní organizace (World Trade Organization) ústy svého generálního ředitele Pascala Lamy definovala globalizaci jako: „historickou etapu zrychleného rozvoje kapitalismu, podobně jako v byla v 19. století průmyslová revoluce. Globalizace znamená zásadní změnu ve společnosti, umožněnou technologickou revolucí, která vedla k novému uspořádání ekonomických a sociálních sil v rámci nových teritoriálních dimenzí.“

Autorem nejvlivnější sociologické definice globalizace je Anthony Giddens, který ji definuje jako: „...zintenzivnění celosvětových sociálních vztahů, které spojují vzdálené lokality takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se mnoho mil daleko a naopak.“

Z hlediska upřesnění definice globalizace je také dobré zmínit popis, který publikovala Světová zdravotnická organizace (World Health Organization). Ta popisuje globalizaci jako: „zvýšenou provázanost a vzájemnou závislost lidí a států, která je závislá na dvou faktorech. Ty představuje jednak otevření hranic, což umožňuje stále větší přesuny zboží, služeb, financí, lidí a myšlenek přes hranice. Druhým jsou pak změny v institucionálních a politických režimech na národních a mezinárodních úrovních, které výše uvedené toky podporují. Je faktem, že globalizace má na rozvoj pozitivní i negativní vliv.“

Na základě výše uvedených definic je možné popsat globalizaci jako „svět bez hranic“. Tento svět následně polarizuje odbornou i laickou veřejnost do dvou skupin. Mezi zastánce, kteří globalizaci vnímají jako přirozený proces vývoje světa, který je podle nich neodvratným logickým vývojem světového hospodářství. Odpůrci v globalizaci vidí likvidaci státních hranic a tím ztrátu suverenity, nadvládu kapitalismu a nárůst mezinárodního zločinu.

Polarizace názorů ukazuje na význam a vliv procesu globalizace v dnešním světě. Na jedné straně přináší globalizace pro společnost mnoho nových a užitečných technologií, inovací a postupů. Na druhé straně ale díky ní existuje i řada velmi negativních „vedlejších účinků“ jako je například zvětšování

sociálních rozdílů, nárůst migrace obyvatelstva, nové ekologické hrozby či rozmach organizovaného zločinu. Není tedy možné jednoznačně určit, zda je tento jev pro společnost negativní či pozitivní. Dopady globalizace mohou být zařazeny na obě strany škály. Spíše je potřeba globalizaci vnímat jako fakt se všemi přínosy i negativními důsledky, které přináší.

Dopady globalizace na životní prostředí

Snad nejvíce diskutovaným jevem globalizace je její dopad na životní prostředí. Vliv globalizace na životní prostředí vyplývá z poznání o planetě Zemi, jako jednotného, globálního ekosystému, na kterém jsou závislí všichni lidé bez rozdílů státní či jiné příslušnosti. „Oceány, lesy, rozmanitost rostlinných a živočišných druhů či celkové klima lze považovat za globální veřejné statky. Jakkoliv jsou negativní dopady poškozování životního prostředí nerovnoměrné, porušení základních životních funkcí globálního ekosystému se obrací proti všem obyvatelům Země. Náklady spojené s poškozováním životního prostředí nejsou často započítány do tržních cen vyvážených výrobků a služeb, a proto je neunesou spotřebitelé, ale místní občané, popřípadě další generace.“

Negativní vliv globalizace na životní prostředí lze také spatřit v deregulaci trhu, která umožňuje nadnárodním společnostem stavět své provozovny v rozvojových zemích, které v rámci legislativy nemají dostatečně ošetřenu odpovědnost hospodářské činnosti k životnímu prostředí. Tak může mít volný obchod negativní vliv na zvýšenou míru znečištění či na vzácné sladkovodní zdroje.

Konzumní společnost

Spotřeba je jednou ze základních hnacích sil tržních ekonomik. Je pro člověka přirozená, neboť spotřeba statků a služeb mu umožňuje žít život na určité úrovni. Proto byla spotřeba po dlouhá léta logickým vyústěním základních racionálních potřeb jednotlivce.

Dnešní spotřeba je však odlišná a v některých případech je spíše prostředkem zábavy či zvýrazňování statusu, než k uspokojování základních potřeb. „Lidé již nenakupují pro uspokojení nezbytně nutných potřeb, ale nakupují proto, že je to baví, zboží je levné, je ho dostatek a také proto, že to tak dělají všichni.“ Současně mizí také původní smysl spotřebovávání, neboť pro současnou společnost je typická potřeba vlastnit určitý majetek, jeho následná spotřeba není důležitá. Tento majetek totiž není určen k přímé spotřebě, ale spíše k reprezentativním účelům jedince, který díky němu prezentuje společenský status. Dochází zde k závažné deformaci, neboť pro takto spotřebovávané produkty platí zcela odlišné podmínky, než při klasické spotřebě. Například se hodnotí takové faktory, jako je novost, trendovost atd.

V konzumní společnosti hraje spotřeba velmi významnou roli. V mnoha případech je subjektivní pocit štěstí člověka v konzumní společnosti přímo úměrný možnosti koupit si určitý produkt. Společnost je orientovaná na spotřebu a rychlý úspěch. Životní úroveň se měří schopností nakupovat. Lidé postupně ztrácejí původní vnitřní hodnoty. Ty jsou nahrazovány hodnotami materiálními. Tento stav do jisté míry podporuje i masová produkce, díky níž je trh zásobován obrovským množstvím produktů, které je možné vyrábět ve velkých sériích při nižších nákladech.

Možnost vyrábět levně ve velkých sériích je pro výrobce výhodná. Mohou tak mnohem lépe rozpustit fixní náklady a díky tomu činí výrobek ještě levnější. Produkce v těchto podmínkách deformuje vztah nabídky a poptávky, neboť dochází k neúměrnému převisu nabídky nad poptávkou. Již není problém produkty vyrobit, ale prodat. V tomto případě se producenti různými způsoby snaží motivovat spotřebitele k nákupu produktů, které mnohdy ani nepotřebují. „Výhodou pro výrobce je fakt, že společnost je schopna zkonsumovat více než ve skutečnosti potřebuje. A proto již výrobci nezkoušejí, jaké výrobky jsou si lidé ochotni koupit, ale jaké množství výrobků snesou.“

Toto řešení společně s vlivem globalizace a současným směřováním společnosti, vede ke generování nadspotřeby. Jedná se o spotřebu, která překračuje určitou normu. „V případě běžného zákazníka lze za normu považovat objem produktů, které dovede bezprostředně zkonsumovat či jinak využít. Jinými slovy, je to objem produktů, který zcela uspokojí zákaznickou potřebu. Nadspotřeba tedy znamená, že zákazník nakoupí více, než ve skutečnosti spotřebuje.“

Spotřební trendy ve vyspělých zemích

Konzumní společnost, pro kterou je typické nadužívání zdrojů, je v současné době typická především pro západní civilizaci. Lidé v rozvojových ekonomikách a chudých zemích mají zcela jiné každodenní starosti, než uvažování o tom, mezi kterou luxusní značkou košile si vybrat, či zda jejich rok starý televizor náhodou není morálně zastaralý. V mnoha případech musí každý den řešit, zda budou mít dostatek zdrojů, aby nakrmili své děti, a když něco zbude, tak i sebe. Jak uvádí zpráva rakouského institutu Sustainable Europe Research Institute, stále ještě 80 % lidí žije z méně než 10 dolarů na den.

Jenže i díky celosvětové pomoci, která do těchto zemí proudí, se rozvojové ekonomiky postupně stávají velmi výkonné. Příkladem může být Čína, Indie či Brazílie. Dalším důležitým faktem je, že tyto ekonomiky, respektive země, jsou navíc velmi lidnaté. Jestliže bylo výše uvedeno, že pro konzumní společnost znamená spotřeba určité vyjádření luxusu či životní úrovně, dá se očekávat, že pro společnost v těchto rozvíjejících se ekonomikách to bude podobné. Znamé jsou i komentáře ekonomických novinářů, které publikovali už na začátku devadesátých let, kdy poměrně surovým způsobem poznamenali, že: „Role toaletního papíru pro jednoho obyvatele třetího světa týdně by znamenala, že by na Zemi nezůstal ani jediný strom.“ Další komentář si pak zahrával s ještě apokalyptičtější scénářem, neboť říkal, že: „Kdyby měl každý Ind ledničku, byla by zemská atmosféra již teď zničená...Fluorochlorohydrodíky by se o to postaraly.“

Pro spotřebitele z rozvinutých ekonomik a bohatých zemí je tedy typický konzumní způsob života. Na druhou stranu částečně pod vlivem mediálních sdělení a také díky změně obecného chování současné postmoderní společnosti, si spotřebitelé postupně začínají uvědomovat důležitost vlivu jejich chování na životní prostředí.

Podle studií, které ve svém dokumentu „Sustainable Consumption – Facts and Trends“ uveřejnil World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), existují určité trendy mezi spotřebiteli ve vyspělých ekonomikách.

Podle těchto výzkumů například 96 % evropanů říká, že ochrana životního prostředí je pro ně osobně důležitá. Dvě třetiny z respondentů navíc tvrdí, že je pro ně „velmi důležitá.“

Dalším zjištěním je, že téměř každý čtvrtý dospělý Američan nyní souhlasí s „novou“ sadou celospolečenských hodnot, které obvykle zahrnují „environmentalismus, feminismus, globální problémy a hledání duchovních hodnot“. O těchto lidech je možné mluvit jako o kulturních lídrech, opinion leaderech. Jsou vzdělaní, poměrně zámožní a jsou například také tou skupinou spotřebitelů, která je zodpovědná za prodejní úspěch hybridních vozů, které jsou symbolem udržitelné automobilové dopravy.

Až 18 % spotřebitelů ve Velké Británii je podle nejnovějších výzkumů ochotno, schopno a zároveň i motivováno zabývat se otázkami životního prostředí. Tito „zelení“ spotřebitelé jsou při spotřebním chování a celém životním stylu silně ovlivněni otázkami udržitelnosti. Nicméně ale stále běžně používají automobily, často využívají letecké přepravy a nakupují v supermarketech.

V roce 2008 provedli National Geographic Society a GlobScan výzkum, který se týkal spotřebitelských zvyklostí a jejich vztahu k životnímu prostředí ve čtrnácti zemích, mezi nimiž byly například Spojené státy americké, Velká Británie, Kanada, Německo, Francie, Rusko či například Čína. Výzkum odhalil zajímavé poznatky o spotřebitelích. „Ti se cítí pověřeni chránit životní prostředí a snaží se ve svém každodenním životě podnikat určité akce ke snížení spotřeby a produkce odpadu.“

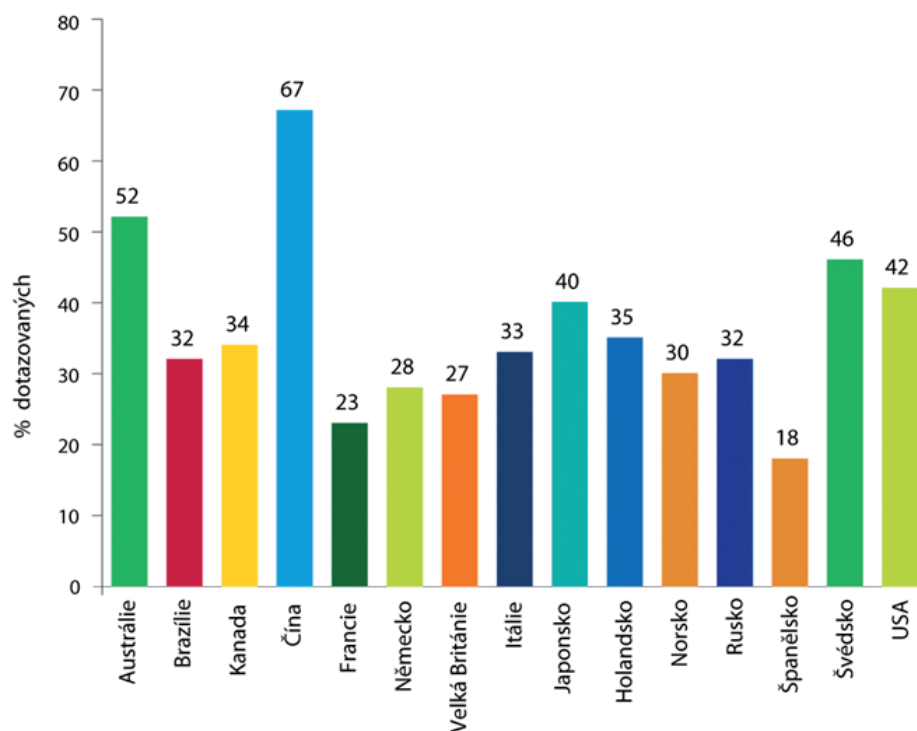
V roce 2007 provedla společnost Synovate společně s Aegis průzkum, který o rok později zopakovala společně s BBC World. Z jeho výsledků vyplynulo, že si spotřebitelé ve většině zemí stále více uvědomují důležitost jejich vlivu na životní prostředí a jsou ochotni se chovat v souladu s péčí o životní prostředí. V meziročním rozdílu zaznamenali největší nárůst spotřebitelé ve Spojených státech amerických, když jejich vůle chovat se v souladu s udržitelností životního prostředí povyrosla z 57 % v roce 2007 na 80 % v roce 2008.

Zkoumaná změna chování	2007 (%)	2008 (%)
Šetření energií	76	81
Recyklace	65	70
Omezení spotřeby vody	65	69
Využívání menšího množství obalů	56	68
Nákup „zelených“ produktů	53	61
Nákup energeticky efektivních produktů	53	59
Sebeinformování o změnách klimatu	46	58

Obr. 4: Nárůst uvědomění si důležitosti životního prostředí a ochoty starat se o životní prostředí.

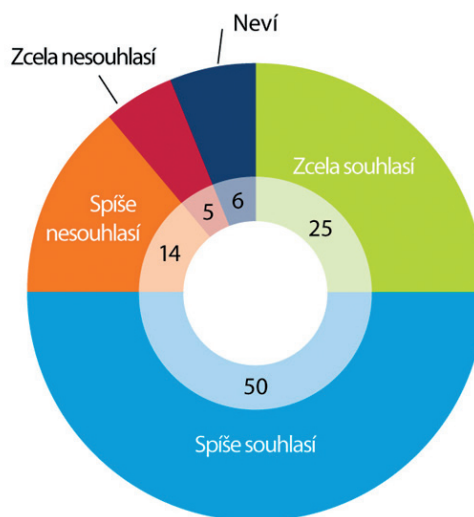
Co se týče ochoty starat se o životní prostředí, nebo alespoň přispívat k jeho neničení, spotřebitelé v rozvíjejících se a plně rozvinutých ekonomikách – především v Číně, Austrálii, Švédsku a Spojených státech amerických – jsou ochotni nakupovat produkty a služby od společností, které mají své jméno spojené s odpovědností k životnímu prostředí, stejně tak jako se sociální odpovědností vůči svému okolí.

Následující graf ukazuje procento respondentů v daných zemích, kteří tvrdí, že „raději nakupují produkty a služby společností, o nichž ví, že jejich jméno či obchodní značka je spojená s odpovědností k životnímu prostředí.“

Obr. 5: Celosvětový přehled příklonu spotřebitelů k nákupu od společností, které mají reputaci environmentálně zodpovědného chování.

V souvislosti s těmito daty je důležitý i výzkum, který zveřejnila Evropská komise v průzkumu Barometr. Na otázku, zda jsou spotřebitelé ochotni nakupovat produkty a služby šetrné k životnímu prostředí přestože budou dražší než standardní produkty a služby, odpovědělo 75 % spotřebitelů, buď že naprosto souhlasí (25 %), nebo spíše souhlasí (50 %).

Obr. 6: Ochota spotřebitelů zaplatit více za „ekologicky šetrné“ produkty či služby.

Vliv nadspotřeby na trvale udržitelný rozvoj

Od samého počátku je lidská existence založena na využívání přírodních zdrojů. Přírodní zdroje jako jsou základní suroviny, voda, energie a půda však nejsou určeny jenom lidem, ale jsou základem pro život všech živých bytostí na Zemi. Člověk však povýšil využívání přírodních zdrojů na jeden z hnacích motorů ekonomiky. Suroviny, které příroda poskytuje lidem, patří mezi základní výrobní faktory všech ekonomik.

Příroda poskytuje lidem všechny zdroje potřebné pro život. Energii pro výrobu elektřiny, tepla ale také pro pohyb, stejně jako dřevo pro výrobu papíru, nábytku, stavbu domů či stavební materiály pro stavbu silnic, domů. Dává lidem i dostatek jídla a čisté vody. Jenže neustálá touha po vyšší životní úrovni společně s růstem světové populace a industrializací velkých zemí jako je Čína, Indie a Brazílie, znamená pro přírodní bohatství velké ohrožení. Neustále rostoucí poptávka po přírodních zdrojích je v současné době celosvětovým fenoménem.

Zvýšená spotřeba energií, vody a dalších surovin a půdy společně se zvýšenou produkcí odpadů a emisí není zátěží pouze pro životní prostředí, ale začíná ohrožovat i samotnou lidskou existenci. Lidé si kvůli nadspotřebě ničí životní prostředí, čímž vznikají vlivy, které ve svém důsledku omezují či dokonce ohrožují život člověka. Nejčastěji citovaným problémem je změna klimatu, která je taktéž připisována nadspotřebě přírodních zdrojů. Mění se ale i celé globální ekosystémy a procesy v nich probíhající – ubývá zásob pitné vody, ubývá lesů, mnoha živočišným druhům hrozí vyhynutí a dříve úrodná půda se na mnoha místech mění v pouště. Zároveň se lidé dostávají v těžbě neobnovitelných zdrojů na vrchol možností jejich získání. U některých surovin hrozí úplné vyčerpání bez možnosti nahrazení.

Pojmy k zapamatování

Spotřební chování

Nadspotřeba

Globalizace

Konzumní společnost

Kontrolní otázky

Definujte pojem spotřební chování.

Pokuste se definovat pojem nadspotřeba s ohledem jak na spotřební chování jednotlivce, tak celé společnosti.

Jakým způsobem se podílí globalizace na vzniku nadspotřeby?

Charakterizujte spotřební trendy ve vyspělých zemích světa.

Použité zdroje

BAŤA, O. (2010) *Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*. Zlín, 2010. bakalářská práce (Bc.). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta managementu a ekonomiky.

BHAGWATI, J. In *Defense of Globalization*. New York : Oxford University Press, 2004. 320 s. ISBN 978-0195170252

BROWN , P.M.; CAMERON, L.D. *What can be done to reduce overconsumption?*. *Ecological Economics*. January 2000, Volume 32, Number 1, s. 27-41. Dostupný také z WWW: <<http://elmu.umm.ac.id/file.php/1/jurnal/E/Ecological%20Economics/Vol32.Issue2.Feb2000/984.pdf>>.

Business Dictionary [online]. 2011 [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessdictionary.com/definition/globalization.html>>.

COSTANZA, R.; DALY, H.E.; BARTHOLOMEW, J.A. (1991) *Ecological Economics : The Science and Management of Sustainability*. New York : Columbia University. Goals, agenda, and policy recommendations for ecological economics, s. p. 8.

ČERBA, O. *Databázové systémy GIS* [online]. Plzeň : Západočeská univerzita, Fakulta aplikovaných věd, Katedra matematiky, 2004 [cit. 2011-05-09]. Kapitola 9. Globalizace. Dostupné z WWW: <<http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch09.html>>.

EKINS, P. (1991) *The Sustainable Consumer Society: A Contradiction in Terms?*. International Environmental Affairs. vol. 3, s. 243-258.

Etika podnikání a veřejné správy, o.s. (2007) *Manažerská etika : inspirace pro 21. století*. 1. vyd. Hradec Králové : Wamak. 101 s. ISBN 80-86771-23-7

European Commission. Directorate General Environment/Eurobarometer 295: Attitudes of European citizens towards the environment. Luxembourg: European Commission, 2008. 127 s. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_295_en.pdf>.

FARKAS, V. (2006) *Lži za války a v míru: Tajná moc tvůrců veřejného mínění*. Praha : Mladá fronta. 272 s. ISBN 80-204-1357-X

GIDDENS, A. (1998) *Důsledky modernity*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. 195 s. ISBN 80-85850-62-1

GILJUM, S., et al. (2009) *Overconsumption?: Our use of the world's natural resources*. Amsterdam: Friends of the Earth International. 36 s. Dostupné z WWW: <http://www.foei.org/en/resources/publications/pdfs/2009/overconsumption-our-use-of-the-worlds-natural-resources/at_download/file>.

Glossary of Statistical Terms [online]. 2001, March 05, 2003 [cit. 2011-05-09]. OECD. Dostupné z WWW: <<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121>>.

GOODWIN, N. R.; ACKERMAN, F.; KIRON, D. (1997) *The Consumer Society*. Washington, DC : Island Press. 350 s. ISBN 9781559634854

HAMILTON, C. (2002) *Overconsumption in Australia: The rise of the middle-class battler*. Canberra : Australia Institute. 35 s. Dostupné z WWW: <https://www.tai.org.au/documents/dp_fulltext/DP49.pdf>.

HEINBERG, R. (2007) *Peak Everything : Waking Up to the Century of Declines*. Gabriola Island : New Society Publishers. 224 s. ISBN 9780865715981

HOEKSTRA, A. Y.; CHAPAGAIN, A. K. (2008) *Globalization of Waste : Sharing the Planet's Freshwater Resources*. Ontario : Wiley-Blackwell. 224 s. ISBN 978-1-4051-6335-4

HUBINKOVÁ, Z. (2008) *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktualiz., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. 277 s. ISBN 978-80-247-1593-3

KOUDELKA, J. (2006) *Spotřební chování a segmentace trhu*. Edice učebních textů. 1.vyd. Praha : Vysoká škola ekonomie a managementu. 225 s. Dostupné z WWW: <http://www.vsem.cz/data/data/sis-ukazky-kapitol/uc_schst_kapitola.pdf>. ISBN 80-86730-01-8

LAMY, P. *Humanising globalization* [online]. Geneva: The WTO, 2006; [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: http://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl16_e.htm

MEDEK, I. *Do hrobu chci teplé pyžamo, říká Ivan Medek*. Idnes [online]. 2008, [cit. 2011-05-09]. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/do-hrobu-chci-teple-pyza-mo-rika-ivan-medek-f19-/kavarna.asp?c=A080326_153837_kavarna_bos>. ISSN 1210-1168

National Geographic Society/GlobeScan. Greendex 2008 : Consumer Choice and the Environment – A Worldwide Tracking Survey. Washington, D.C. : National Geographic Society, 2008. 103 s. Dostupné z WWW: <http://images.nationalgeographic.com/wpf/media-live/file/GS_NGS_Full_Report_May08-cb1274129241.pdf>.

TOŠNER, M, et al. *Rozvojovka : Globalizace* [online]. 2008 [cit. 2011-05-09]. Globální problémy. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/globalizace_226_13.htm>.

UNEP. *Global Environment Outlook 4 : environment for development*. [s.l.] : Progress Press, 2007. 540 s. Dostupné z WWW: <http://www.unep.org/geo/GEO4/report/GEO-4_Report_Full_en.pdf>.

VADNJAL, D.; O'CONNOR, M. *What is the Value of Rangitoto Island?* . Environmental Values. November 1994, Volume 3, Number 4, s. pp. 369-380.

VEBER, J. a kol. (2000) *Management: základy, prosperita, globalizace*. 1. vyd. Praha : Management Press. 700s. ISBN 80-7261-029-5.

WBCSD. *Sustainable Consumption Facts and Trends : From a business perspective*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2008. 40 s. Dostupné z WWW: <[WBCSD_Sustainable_Consumption_web.pdf](#)>. ISBN 978-3-940388-30-8.

WBCSD/GlobeScan. *Survey of Sustainability Experts*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2007. 32 s.

WORLD BANK(1992) *World Development Report 1992*. New York : World Bank and Oxford University Press, 1992. 308 s. ISBN 0195208765.

World Health Organization [online]. Geneva: The World Health Organization, 2006 [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <http://www.who.int/trade/glossary/story043/en/index.html>

Škoda Auto investuje do zelené budoucnosti

Zdroj: <http://www.hybrid.cz/skoda-auto-investuje-do-zelene-budoucnosti>

[Zkráceno]

Cílem strategie Škoda GreenFuture je podpora trvale udržitelného rozvoje podniku. Prioritou je zejména výroba efektivních vozidel a šetrné nakládání se zdroji v celé automobilce. Prostředkem dosažení těchto cílů bude hlavně snižování spotřeby energie a vody, nižší emise škodlivých látek a vyšší podíl recyklace do roku 2018.

Česká automobilka tak přispěje ke splnění cílů strategie ochrany životního prostředí koncernu Volkswagen do roku 2018. Škoda do ochrany životního prostředí investuje průběžně. Od roku 1991 podnik investoval do trvale udržitelného využívání zdrojů zhruba 10,3 miliardy Kč, což je více než 410 milionů EUR.

Ekologická výroba a vozy se sníženou spotřebou mají u značky Škoda dlouhou tradici, což dokládají aktuální modely GreenLine a Green tec. Varianta GreenLine nové generace modelu Škoda Octavia bude neekologičtější Octavií všech dob – se spotřebou pouhých 3,4 litru nafty na 100 kilometrů, resp. emisemi CO₂ 89 gramů na kilometr.

Principy GreenFuture jsou součástí Růstové strategie Škoda 2018. Cílem je zlepšení hospodářských výsledků při současném snížení dopadů na životní prostředí. Všechny ekologické aktivity společnosti Škoda pro další snížení spotřeby zdrojů jsou zahrnuty a koordinovány v programu GreenFuture.

„Pro dosažení našich cílů posílíme naši strategii trvale udržitelného rozvoje. Pod názvem GreenFuture jsme sestavili tým odborníků, který bude řídit ekologické aktivity společnosti Škoda efektivněji,“ říká Prof. Dr. h.c. Winfried Vahland, předseda představenstva společnosti Škoda AUTO.

Tým GreenFuture je podřízen přímo představenstvu společnosti. GreenFuture stojí na třech hlavních pilířích: GreenProduct, GreenFactory a GreenRetail. V rámci celokoncernové strategie ochrany životního prostředí bude výroba ve společnosti Škoda do roku 2018 o 25 % šetrnější k životnímu prostředí.

V rámci pilíře GreenFactory se Škoda soustředí zejména na snižování spotřeby energie a vody, množství odpadu vznikajícího na jeden vůz, stejně jako na emise CO₂ a takzvané VOC (Volatile Organic Compounds), které vznikají například při lakování karoserií.

Při výrobě tepla a elektřiny, kterou závod Škoda v Mladé Boleslav zásobuje dodavatel ŠKO-ENERGO, je v současné době hnědé uhlí nahrazováno biomasou ve formě dřevěných pelet. To citelně snižuje emise CO₂ v procesu výroby o zhruba 4000 tun CO₂ ročně.

Aktuálním příkladem výroby šetrné k přírodním zdrojům je zprovoznění servomechanické lisovací linky v závodě v Mladé Boleslavi. Toto nové zařízení pracuje efektivněji při současném snížení spotřeby energie a jedním z nejmodernějších zařízení tohoto druhu v Evropě. Spotřebuje až o 15 % méně energie než srovnatelné starší linky.

Více na www.hybrid.cz

4 Ekonomická rovina udržitelnosti

Cíle kapitoly

Představení jedné ze tří udržitelných rovin – ekonomické roviny.

Motivace ke studiu

Poznáním všech tří rovin udržitelnosti dostaneme reálný obraz udržitelného chování. Abychom něco mohli prohlásit za udržitelné, musíme se věnovat poznání všech tří rovin podrobně. Právě ekonomická rovina bývá v celém kontextu nejčastěji chápána nesprávně.

„Silná ekonomika vyžaduje zdravé životní prostředí a zdravé životní prostředí vyžaduje silnou ekonomiku.“ Komise OECD

Udržitelnost předpokládá postupné snižování objemu vstupů do ekonomických procesů, snížení spotřeby zejména neobnovitelných přírodních zdrojů a zejména výrazné snížení veškerých výstupů tj. odpadů jakékoliv druhu.

Často je termín ekonomická udržitelnost špatně chápán nejen širokou veřejností, ale i samotnými ekonomy. Udržitelnost v ekonomickém chápání může být zaměřena pouze na samotný podnik a nevšímá si okolí. Jde o snahu podniku „udržet se“ na trhu a podnikat se ziskem, případně splňovat další cíle, které si stanoví (podíl na trhu apod.). V tomto užívání pojmu proto nespojují tři roviny (sociální, ekonomickou a environmentální), ale jde pouze o potřeby podniku jako takového. To je však nedostatečné chápání a užívání pojmu udržitelné chování.

Ekonomický pilíř udržitelnosti mimo jiné znamená, že peníze, které lidé utratí, by měly zůstat v místě jejich pobytu, nebo-li utráceny lokálně. Jedná se tedy o fungování celkové lokální ekonomiky v místě, kde podnik působí, se všemi dalšími spojenými aspekty. Zisk podniku je v modelu předem předpokládán jako veličina, která je základním požadovaným výstupem podnikání každého komerčního subjektu. Neznamená však udržitelnost podniku.

Zvyšování ziskovosti bylo, a pravděpodobně vždy bude, primárním cílem privátní sféry podnikání. Ve světle úsilí o vyšší zisky se mohou jevit snahy o udržitelný rozvoj jako kontraproduktivní.

Efekty udržitelného rozvoje jsou v praxi podniků málokdy využívány. Je více příčin tohoto jevu. Jednou z častých příčin je nedostatečné poznání potenciálních efektů udržitelného chování. Manažeři a majitelé podniků si nejsou vždy vědomi potenciálních účinků udržitelného rozvoje pro růst produktivity, snížení nákladů a zvýšení výnosů. Příčinou nižšího zájmu může být i nedostatečná důvěra managementu v dosažení potenciálních efektů a absence potřebných manažerských nástrojů pro kvantifikaci dosažených efektů (měření ukazatelů).

V současnosti ekonomie zažívá období restrukturalizace. Nejde o nacházení nové ekonomie, ale spíše o nový typ ekonomického chování. Vidíme nyní rozdíl mezi růstem a rozvojem. Růst znamená zvětšovat velikost pohlcováním a přibíráním dalších látek (tedy kvantitu). Rozvoj však znamená rozšiřo-

vat nebo uskutečňovat možnosti něčeho, uvádět do plnějšiho, dokonalejšiho nebo kvalitnějšiho stavu (tedy kvalitu).

Příklad udržitelného jednání

Poskytovatel služby může pomoci jednoduchým rozhodnutím – například zda nakoupí svoje potřeby (nebo pro své zákazníky) v nadnárodním supermarketu nebo u místního obchodníka, nebo zda nakoupí výrobky včetně potravin z dovozu nebo od místních producentů.

Totéž se týká například i nákupu energií – bude se topit dřevem a zaplatí se majiteli lesa v místě nebo plynem a odešlou se peníze do zahraničí?

Strategie udržitelného chování může vést k významnému snížení rizika podnikání. Úsilí o udržitelné chování pomáhá snížit jak tržní riziko, tak i provozní a kapitálové riziko. Snížení tržního rizika je spojeno s nižší pravděpodobností regulačních zákazů a restrikcí prodeje, nižším rizikem snížené tržní poptávky po výrobcích, nižší možností stávků spotřebitelů a snížené akceptace výrobku. Redukce provozního rizika je spojena s nižšími náklady na nápravu škod po haváriích, zvýšením bezpečnosti při práci s nebezpečnými materiály, nižší zátěží z procesních změn v důsledku zpřísněné regulace, nižším účinkem zdražení surovin a energie. (Freiberg)

Pozitivní účinek na náklady může mít eliminace či snížení odpadů a rekonstrukce výrobků s cílem dosáhnout menší materiálovou a energetickou náročností. K úsporám nákladů vede používání méně drahých a méně životní prostředí zatěžujících surovinových a energetických zdrojů, možnost znovu použít a recyklovat materiálový odpad, využívání odpadů k výrobě dalších výrobků, provádění recyklace komponentů a materiálu z navrácených výrobků, využívání nových výrobních procesů pro recyklaci materiálů a zvyšování materiálové a energetické hospodárnosti. (Freiberg)

Podstatný potenciál efektů udržitelného rozvoje je možné najít i na straně výnosů. Strategie udržitelného rozvoje může vést k rozšíření tržních možností pro existující výrobky a služby a ke zvýšení příležitostí pro nové výrobky a služby. Je známou skutečností, že zákazníci jsou ochotni platit více za výrobky, u nichž jsou vyšší pořizovací náklady vynahrazeny úsporami při užití. (Freiberg)

Přírodní kapitál

Ekonomové rozlišují tři druhy výrobních faktorů – práci, půdu a kapitál. Dříve se ekonomové a politici soustředovali výhradně na řešení problému produktivity práce a kapitálu a na řešení jejich vzájemného vztahu.

Produktivita přírodního bohatství byla opomíjena, což vedlo k ohromnému plýtvání a neefektivnímu využívání přírodních zdrojů. (Daly, 1996) Nejvzácnější faktor dnes není vytvořený kapitál, ale zbývající kapitál přírodní! Mezi přírodní kapitál řadíme například následující složky:

- ① Voda
- ① Nerosty
- ① Fosilní paliva
- ① Ryby
- ① Půda

- ① Vzduch
- ① Živé systémy
- ① Mokřady
- ① Ústí řek
- ① Oceány
- ① Korálové útesy
- ① Tundra
- ① Deštné pralesy

Nelze však postavit stejný dům substitucí méně dřeva větším množstvím řemeslníků nebo pil. Přírodní kapitál a lidský kapitál představují spíše komplementy než substituty. Platí, že ten z faktorů, který je nejvzácnější, bude také limitujícím faktorem. Jde o historický předěl – poprvé jsou meze růstu prosperity způsobeny nikoliv nedostatkem kapitálu vyrobeného člověkem, ale kapitálu přírodního.

Ekonomiky většiny současných vyspělých zemí mají tržní charakter. Ekonomické ocenění hodnot zásob a toků přírodního kapitálu je prakticky nulové. Zdroje jsou nejčastěji využívány jako bezplatné (viz volný zdroj), čemuž v některých zemích napomáhají i mnohá vládní opatření. Dosažení trvalé udržitelnosti rozvoje předpokládá zachování základního kapitálu, jehož součástí z ekonomického hlediska musí být také kapitál přírodní.

I když se mnozí odborníci shodli na důležitosti jeho ocenění, uznávaným klíčovým indikátorem ekonomické úspěšnosti jednotlivých zemí i nadále zůstává ukazatel hrubého domácího produktu.

Pokud tedy určitá země vyrábí stejným tempem jako devastuje a znečišťuje výsledný efekt bude pozitivní, protože HDP roste. I když HDP poskytuje určitou představu o národním nebo mezinárodním ekonomickém rozvoji, nemá jasnou vypovídací schopnost o směru či kvalitě vývoje vzhledem k udržitelnému rozvoji. Uvědomíme-li si tuto skutečnost, těžko pak můžeme mnoho zemí i nadále nazývat vyspělými. Trvalá udržitelnost volá po takových indikátorech, které budou hodnověrně odrážet celkovou aktivitu a nejenom tu ekonomickou (více o ukazatelích v poslední kapitole). Ekonomické ohodnocení přírodního kapitálu je proto základní podmínkou.

Pozn. Volný zdroj je takový zdroj, který je využíván bezplatně. Příkladem je bezplatné parkování na obecním pozemku, bezplatné táboření na břehu obecního rybníka nebo obecní pastvina, na které mohou pastevci bezplatně pást svá stáda. Volnými zdroji mohou být také zdroje, které nevyžadují žádné náklady na udržování. Pokud jsou vzácné, to znamená, že jejich rozsah je menší, než jaké je zájem jejich využívání, pak si zájemci o ně mezi sebou konkurují, a budou proto ochotni za ně platit. Soukromý vlastník vždy „vtělí“ vzácnost zdroje do jeho ceny. Soukromý zdroj (je-li vzácný) nikdy není volným zdrojem. Něco jiného je, když je takový zdroj ve státním nebo obecním vlastnictví.

Externality

Životnímu prostředí musí být přiznána nejenom objektivní hodnota, ale i cena. Negativní i pozitivní externality musí být zahrnuty do tržní kalkulace, aby odrážela skutečný stav a byly respektovány přírodní hodnoty např. uplatněním principu „znečišťovatel platí“ (polluter pays principle), na jehož základě se zvyšují externí náklady na prevenci nebo odstranění škod.

Pozn. Externalita je označení pro vnější účinek nějakého ekonomického rozhodnutí, resp. činnosti. Jako externality se označují náklady či výnosy jiných subjektů, za které se neplatí. Externality vznikají, jestliže subjekty neberou v úvahu externí dopady svých rozhodnutí, ať už negativní (externí náklady), nebo pozitivní (externí přínosy). Vedou k tomu, že hospodářské subjekty maximalizující svůj osobní užitek (orientující se pouze na základě svých nákladů a svého vlastního prospěchu) nepříznivě ovlivňují své okolí (společnost jako celek) nebo naopak k tomu, že nejsou dostatečně motivovány na ně působit pozitivně.

Příkladem negativní externality může být mlékárna znečišťující rybník (produkce odpadů vypouštěných do blízkého rybníka, důsledkem je úhyn ryb, které někomu patří – vzniká mu tím škoda). Příkladem pozitivní externality je les čistící vodu (majitel lesa má výnosy z těžby a prodeje dřeva, jeho les také pročistí vodu a brání erozi půdy, což oceňují obyvatelé blízkých obcí – voda by byla jinak horší a půda by byla méně úrodná, ale těžko si představit, že za to obyvatelé města budou majiteli lesa platit, není tedy schopen získávat plné výnosy z lesa).

Etický kodex

Etický kodex je dokument, který upravuje obecná i konkrétní pravidla práce v jednotlivých organizacích a profesích. Svůj etický kodex mají např. lékaři (Hipokratova přísaha), právníci, novináři a další profese... Také některé organizace, sdružení nebo firmy mohou vytvářet kodex pro své zaměstnance, a to buď závazné (zaměstnanec může dostat při smlouvě kodex k podepsání a na základě jeho porušení mu hrozí výpověď) nebo nezávazné (jejichž dodržování je dobrovolné).

Právě v rámci kodexu lze upravit udržitelné chování podniků. Kodexem tak jasně podnik poukazuje na svoji strategii a podbízí tak zaměstnance k určitému typu žádoucího chování.

Corporate Social Responsibility

Společenská odpovědnost organizací je odvozena z anglického „Corporate Social Responsibility“ (dále „CSR“). Společenská odpovědnost se ve světě objevila počátkem 2. poloviny 20. století a znamená takový způsob vedení a budování vztahů s partnery, který přispívá ke zlepšení reputace a zvýšení důvěryhodnosti všech organizací. Tato problematika je průřezová a dotýká se širokého spektra aspektů – sociálního, environmentálního a ekonomického. Tedy může být ve spoustě aspektů spojována s udržitelností.

Evropská komise nově definuje společenskou odpovědnost podniků jako „odpovědnost podniků za dopady jejich činností na společnost“. CSR je způsob podnikání, který odpovídá či jde nad rámec etických, zákonných, komerčních a společenských očekávání. Je to dobrovolné integrování sociálních a ekologických hledisek do každodenních firemních operací a interakcí se zájmovými skupinami.

CSR a udržitelné podnikání realizují firmy v hlavních základních oblastech:

- ① Ekonomická udržitelnost
- ① Workplace
- ① Marketplace
- ① Komunita
- ① Životní prostředí

Například 20 % holandských firem vidí odpovědné podnikání jako nástroj na zvyšování svých zisků. Další firmy pracují s konceptem odpovědného podnikání jako nákladově neutrálním či dokonce realizují svůj přístup tak, že jim tyto aktivity šetří náklady. Alespoň tak to vyplynulo z nedávného průzkumu společnosti PwC v Nizozemí.

Národní strategie CSR

Strategický dokument Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v České republice je dokument odpovídající současným trendům společenské odpovědnosti firem v Evropě. Akční plán je tak v první řadě zaměřen na vztah odpovědnosti, konkurenceschopnosti a udržitelnosti organizací.

V českém prostředí je společenská odpovědnost vnímána jako koncept, který by měly uplatňovat především komerční podniky. Touto problematikou by se dále měly zabývat ale také nestátní neziskové organizace a orgány státní a územní samosprávy, protože i ony jsou odpovědné za dopady své činnosti na společnost. Z toho důvodu hovoří Národní akční plán o společenské odpovědnosti organizací a pod tento termín zahrnuje všechny jmenované subjekty.

Strategický dokument „Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v České republice“ je otevřený a dlouhodobější dokument, u kterého se předpokládá jeho průběžná aktualizace.

V tomto smyslu definuje Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v České republice následující klíčové oblasti:

1. Propagace a podpora rozvoje konceptu společenské odpovědnosti.
2. Dialog a spolupráce mezi všemi zainteresovanými stranami.
3. Samoregulace.
4. Úloha orgánů veřejné správy, střešních organizací odborů, zaměstnavatelů a podnikatelů a dalších zúčastněných stran.
5. Šíření, implementace a dodržování mezinárodních standardů chování.
6. Mezinárodní spolupráce.
7. Dodržování lidských práv.
8. Vzdělávání a výzkum v oblasti společenské odpovědnosti.
9. Uznávání a oceňování organizací za společenskou odpovědnost.
10. Ochrana zájmů spotřebitelů.

Prováděné průzkumy v prostředí firem (průzkumy Business Leaders Fora a Byznysu pro společnost v roce 2012, projekty EMPRESS 2008 – 2012), tak i průzkumy veřejného mínění (CSR Eurobarometr, průzkumy agentury IPSOS, GfK) přinesly následující poznatky:

POSTOJE PODNIKŮ:

- ① Necelá polovina zaměstnanců se setkala s konceptem CSR (velké firmy až 64 %, střední 36 % a malé 30 %).
- ① Prioritou jsou zejména korektní vztahy k zákazníkům, zaměstnancům, majitelům a snaha pomoci potřebným.
- ① Motivem jsou především eticko-morální důvody, zájem o loajalitu zaměstnanců, možné zlepšování výkonnosti a konkurenceschopnosti podniku, environmentálně šetrné chování.
- ① Přínosy spatřují podniky především v posílení firemní kultury, ve zlepšení image podniku, ve vyšší spokojenosti zaměstnanců a v loajalitě zákazníků.

- ① Bariéry, které je omezují, jsou přílišná byrokracie, nedostatečná podpora ze strany státu (nepříznivé legislativní a daňové prostředí), těžko prokazatelné finanční přínosy a často i nezáměr vrcholového vedení.
- ① CSR je vnímána jako východisko pro využití ostatních nástrojů udržitelné spotřeby a výroby (vstupní hodnocení udržitelné spotřeby a výroby již realizovalo více než 50 organizací).
- ① Dle průzkumu organizace Byznys pro společnost z roku 2012 60 % podniků klade důraz na dobrovolný charakter CSR.

POSTOJE VEŘEJNOSTI:

- ① 75 % občanů přiznává význam odpovědného chování firmy ve svém nákupním rozhodování.
- ① 25 % neví o CSR (tedy CSR nesledují).
- ① Ostatní respondenti chápou CSR jako projev etiky, serióznosti a slušnosti, odpovědnosti vůči zaměstnancům a zákazníkům.
- ① Prioritou je především vztah firem k životnímu prostředí a k zákazníkům.
- ① Ochota občanů připlatit si za „odpovědný“ produkt.
- ① Ochota osobní angažovanosti (třídění odpadů, dárcovství, úspory v domácnostech).
- ① Vliv firem na společnost a životní prostředí je vnímán pozitivně a neustále se zlepšuje.
- ① V oblasti CSR jsou požadovány aktivity ve vztahu k zaměstnancům, tvorbě pracovních míst a kvalitě produktů.
- ① Palčivým problémem je nezaměstnanost, nekvalitní produkty, znečišťování životního prostředí a nadměrné využívání přírodních zdrojů.

Pojmy k zapamatování

Externality

Volný zdroj

Společenská odpovědnost firem

Etický kodex

Výnosy a náklady udržitelného chování

Přírodní kapitál

Kontrolní otázky

Jaká témata spadají pod ekonomickou rovinu udržitelnosti?

Co je to strategie CSR?

Co je to etický kodex?

Co jsou to externality? Jaké druhy známe?

Co je to přírodní kapitál?

Použité zdroje

FREIBERG, F. *Ekonomické aspekty udržitelného rozvoje*. [online] https://dspace.vutbr.cz/bitstream/handle/11012/20025/01_02.pdf?sequence=1

NOVÁČEK, P. (2010) *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6

5 Sociální rovina udržitelnosti

Cíle kapitoly

Představení sociálního pilíře udržitelného chování.

Motivace ke studiu

Sociální pilíř je rovnocenným partnerem zbývajících dvou pilířů udržitelnosti. K jeho zhodnocení je potřeba správně rozumět jeho vlastnostem a charakteristikám.

Sociální pilíř udržitelnosti znamená takové čerpání zdrojů, při kterém zůstane zachována kvalita života a prosperita místních společenství a dále dojde k uchování a uznání hodnoty přírodního a kulturního dědictví. Zdroje by měly být využívány tak, aby nebyla ohrožena schopnost komunity absorbovat dopady čerpání zdrojů a nebyla porušena sociální harmonie. Zároveň by nemělo docházet k omezení či ohrožení lokální společnosti a vzniku sociálních disharmonií. Sociální pilíř zajišťuje vyšší kvalitu života. Ten pak není založen na spotřebě vedoucí k odcizení, ale na vlastním aktivním a tvořivém přístupu ke světu. Jde o uvědomělou skromnost.

Pro dosažení udržitelných cílů je nezbytné, aby bohatší národy (státy) přijali životní styl odpovídající možnostem této planety a brali ohled na milióny lidí žijících v chudobě. Nejde o přerozdělování ve prospěch chudého Jihu, ale spíše o uvědomění si, že všichni mají nezcizitelné právo naplnit své tužby po lepším životě.

V rámci sociálního pilíře lze definovat tyto tématické okruhy:

- ① Demografická struktura a vývoj, zdravotní stav, nemocnost
- ① Vzdělanostní struktura, kvalita vzdělávání, celoživotní učení
- ① Sociální prostředí, služby sociální a zdravotní, kriminalita, bezdomovectví
- ① Zaměstnanost, nezaměstnanost
- ① Rovnoprávnost žen
- ① Životní úroveň
- ① Kvalita bydlení
- ① Občanská společnost, spokojenost, participace

Pojďme se podívat na některá zajímavá fakta o společnosti, které určují zaměření sociálního pilíře:

- ① 200 milionů lidí žije mimo zemi (3% světové populace), ve které se narodili. V Evropě žije odhadem 7 milionů ilegálních přistěhovalců. Další miliarda lidí bude nucena migrovat během následujících 50 let kvůli environmentálním podmínkám – hlavně z nejchudších zemí – subsaharského pásu, jižní Asie a Blízkého východu.
- ① Čína popravuje více lidí než všechny ostatní země na světě dohromady.
- ① Podvýživa poznamenala negativně rozvoj 450 milionů žen.
- ① 80% lidí, kteří jsou každý rok propašováni přes hranice, tvoří ženy. 700.000 až 4 mil. žen je prodáno za účelem prostituce. V Belgii bylo 10–15% prostitutek propašováno ze zahraničí.

- ① Mezi lety 1980–2000 se v rozvojových zemích střední délka života žen zvýšila z 52 na 65 let.
- ① Ženy tvoří v rozvojových zemích přibližně 70% pracovní síly v zemědělství a produkují 60–80% potravin.
- ① V EU pracuje 57% žen, ale za stejnou práci dostávají v průměru o 15% nižší plat než muži.

Z hlediska sociální udržitelnosti lze rozlišovat rovinu politiky a rovinu společnosti. Jde o naplnění základních vitálních lidských potřeb, ale také o potřeby duchovní s plným respektem ke kulturním a civilizačním zvláštnostem a požadavkům. Duchovní rovina zahrnuje také nový systém hodnot vytvářejících bohatý a pestrý život a zajišťujících rozvoj autentické a autonomní lidské osobnosti.

Sociální rovina udržitelného rozvoje představuje význam lidského života, sociálního uznání, vzdělání, ale i rozvoj kultury a zachování tradic. V případě této roviny je rozhodující správné fungování rodiny, obcí, veřejných institucí, ale samozřejmě i občanské společnosti jako takové.

Je velmi důležité nastavit sociální spravedlnost a snížit chudobu ve společnosti. V rámci toho sociální cíle zahrnují ochranné strategie, které snižují zranitelnost společnosti, zvyšují sociální spravedlnost a zajišťují, aby byly splněny základní sociální potřeby společnosti.

Do budoucna bude sociální rozvoj vyžadovat především sociálně-politické instituce, které budou schopny respektovat současné výzvy postmoderního světa a zavést takové mechanismy, díky nimž bude možné pomoci znevýhodněným skupinám obyvatelstva s problémy, které si přinášejí již z minulosti.

Udržitelnost v sociální oblasti do značné míry souvisí s principy v environmentální oblasti. Především jde o snižování zranitelnosti a udržování zdraví společnosti, udržení a rozvoj sociálních a kulturních systémů a jejich schopnost odolávat šokům. Díky posílení lidského kapitálu, především prostřednictvím vzdělávání a posílení sociálních hodnot a spravedlnosti ve společnosti, dojde ke zlepšení odolnosti sociálních systémů a řízení.

Mnoho škodlivých změn v této oblasti probíhá velmi pomalu a jejich vliv je dlouhodobě přehlížen, o to horší však může být jejich dopad. Na celém světě existuje asi 6000 kulturních skupin s různými jazyky. Navíc původní domorodé kultury (ne novodobě definované) tvoří až 90 % celosvětové kulturní rozmanitosti. Proto je zachování kulturního kapitálu a rozmanitosti jednou z nejdůležitějších priorit.

Příkladem zasahování a nepříznivého ovlivňování komunit mohou být některé vlivy, kterými ovlivňují nevědomky turisté při svém cestování. Výsledkem interakce mezi tradiční kulturou a komodifikačními vlivy mohou být různé sebe-identifikační strategie u obyvatel turisty navštěvovaných zemí tzv. třetího světa (Friedman 1990):

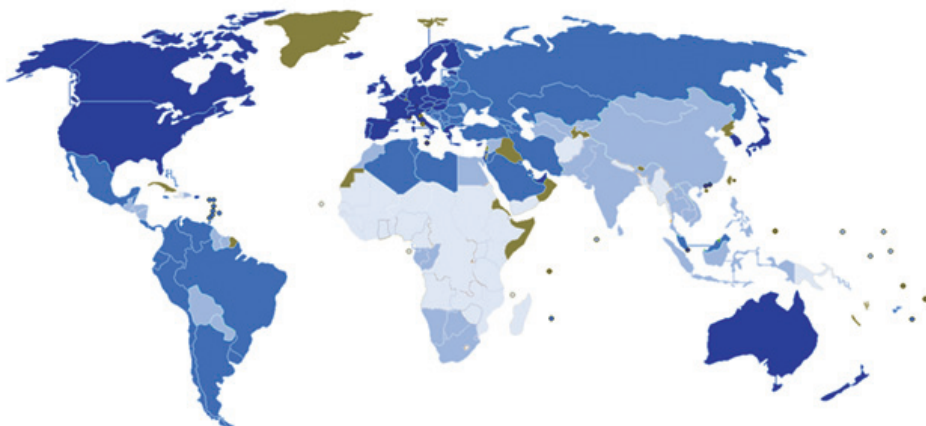
1. tradiční komunita může turistického konzumu využít k posílení a přetváření sama sebe a své identity
2. tradiční komunita produkuje a prodává svoji autenticitu druhým, přičemž tato „zbožní“ identita nemusí odpovídat té každodenní
3. tradiční kultura se po konfrontaci s důsledky konzumní kultury uzavírá a reprodukuje svoji autenticitu pouze pro sebe

Index lidského rozvoje HDI

Kvalita života a rozvoj lidské osobnosti patří mezi základní cíle koncepce udržitelnosti. Jsou to právě lidé, na nichž závisí nejen jejich vlastní osud, ale i osud celé této planety a všeho tvorstva. Právě tento nový rozměr podnítl debatu o trvale udržitelném lidském rozvoji, jehož komponenty tvoří lidské zdraví, vzdělání a hmotné zabezpečení. UNDP (Rozvojový program OSN) zveřejňuje každoročně důležitou statistickou publikaci Zpráva o lidském rozvoji (Human Development Report), která obsahuje klíčová data pro udržitelný rozvoj s výsledky 200 zemí. Od roku 1990 se zde objevuje agregovaný indikátor Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI), který je sestaven na základě tří komponent kvality lidského života:

- ① Předpokládaná délka života při narození
- ① Přístup ke vzdělání (podíl gramotných v dospělé populaci a průměrná doba školního vzdělávání)
- ① HDP na obyvatele

Obr. 7: Výsledky HDI v jednotlivých zemích. Čím tmavší barva, tím lépe na tom země je.

Vymezení témat sociálního pilíře

Kvalita sociálního prostředí

- ① životní úroveň
- ① dostupnost a kvalita vzdělávání
- ① dostupnost a kvalita veřejných služeb
- ① rovnoprávnost
- ① kvalita bydlení

Sociodemografická struktura obyvatel obce

- ① demografická struktura, vývoj, zdravotní stav
- ① věková, vzdělanostní, sociální, socioekonomická struktura
- ① zaměstnanost – nezaměstnanost

Spokojenost a participace na věcech veřejných

- ① míra spokojenosti s kvalitou života
- ① kvalita a spjatost občanské společnosti

Některá opatření vedoucí k sociální udržitelnosti:

- ① Rovné postavení žen a mužů
- ① Množství žen ve vedoucích pozicích
- ① Využívání lokálních pracovníků
- ① Podpora sociálních menšin / sociálních projektů

Způsob zajištění společenských potřeb

Rozlišujeme celkem tři způsoby k zajištění potřeb ve společnosti – konzervativní, liberální a levicové směry. Konzervativní směry prosazují znovunastolení tradičních způsobů a mechanismů, zdůraznění role rodiny, rodu, obce a solidarity mezi generacemi. Liberální směry chtějí princip svobodné volby a plná zodpovědnost jednotlivce za vlastní rozhodnutí. A socialistické nebo jiné levicové koncepce by chtěli nastolit rovnost mezi různými příslušníky a rozšíření do ekonomické oblasti – tedy prosazují vliv celku na jednotlivce.

Chudí a bohatí

Světová banka definuje absolutní chudobu jako absolutní zhoršování postavení nejnižších důchodových skupin obyvatelstva je životní situace, která je charakterizována podvýživou, negramotností a nemocemi, vymykajícími se jakékoliv definici lidských podmínek důstojného života. Za hranici absolutní chudoby považujeme příjem 1,25 USD/osobu/den. Pod touto hranicí žije přibližně miliarda lidí. V projekci do roku 2015 vidíme, že stále 720 milionů lidí bude žít pod hranicí chudoby.

Existují země, kde mají lidé k dispozici méně než 2000 kalorií na den. Těmito jsou například Kongo, Etiopie, Burundi a další převážně africké země. Děti, které dlouhodobé hladovění přežijí však jsou celý život handicapovány – jejich mozek v důsledku nedostatečné výživy není plně vyvinut. Mnoho problémů je spojeno právě s tématy chudých a bohatých států – vyrovnání rozdílů a udržitelné spotřeby vyspělých regionů.

Postavení žen

Mnoho otázek vytváří také nerovnoměrné postavení žen a mužů ve společnosti. Toho jsme svědky také ve vyspělých státech, kde jsou někdy vlády nuceny zavádět povinné kvóty pro počty žen ve vedení podniků nebo v politických stranách apod.

V roce 2005 Světové ekonomické forum zveřejnilo studii s názvem „Postavení žen: hodnocení globálních genderových rozdílů“. Hodnoceno bylo 58 zemí podle kritérií:

- ① Ekonomická participace – stejná odměna za stejnou práci
- ① Ekonomické příležitosti – rovný přístup na trh práce
- ① Politické postavení – zastoupení žen v řídicích orgánech
- ① Dosažené vzdělání – přístup ke vzdělání
- ① Zdraví – přístup ke zdravotní péči

Výsledky studie jsou shrnuty v tabulce.

Země	Celkové pořadí	Celkové skóre +	Ekonomická participace	Ekonomické příležitosti	Politické postavení	Dosažené vzdělání	Zdraví
Švédsko	1	5,53	5	12	8	1	1
Norsko	2	5,39	13	2	3	6	9
Island	3	5,32	17	7	2	7	6
Dánsko	4	5,27	6	1	20	5	2
Finsko	5	5,19	12	17	4	10	4
Nový Zéland	6	4,89	16	47	1	11	26
Kanada	7	4,87	7	27	11	12	14
USA	17	4,40	19	46	19	8	42
Kostarika	18	4,36	49	30	9	14	30
Česká republika	25	4,19	24	4	43	25	23
Rusko	31	4,03	3	10	47	29	57
Japonsko	38	3,75	33	52	54	26	3
Itálie	45	3,50	51	49	48	41	11
Řecko	50	3,41	44	48	50	45	22
Indie	53	3,27	54	35	24	57	34
Jižní Korea	54	3,18	34	55	56	48	27
Jordánsko	55	2,96	58	32	58	43	43
Turecko	57	2,67	22	58	53	55	50
Egypt	58	2,38	57	50	55	56	49

+: Všechny ukazatele jsou měřeny na škále 1–7 s tím, že 7 znamená úplnou genderovou rovnost.

Obr. 8: Postavení žen: hodnocení globálních genderových rozdílů (Nováček, 2011).

Pojmy k zapamatování

Rovné příležitosti

HDI Index

Témata sociálního pilíře

Kontrolní otázky

Co je to sociální pilíř udržitelnosti?

Která témata představuje?

Čím je tento pilíř unikátní?

Použité zdroje

FRIEDMAN, J. (1990) *Being in the world. Globalization and localization*. Theory, Culture and Society, 7 (2–3): 311-328.

NOVÁČEK, P. (2010) *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6

Muži se za své kvóty nestydí

18. 8. 2014 | aktualizace: 19. 8. 2014 10:29 Upraveno

Zdroj: <http://respekt.ihned.cz/externi-hlasy/c1-62646410-muzi-se-za-sve-kvoty-nestydi>

Současná debata o kvótách v české politice přinesla očekávatelnou přestřelku prostřednictvím komentářů i diskusí na sociálních sítích. Bohužel se v nich však vytrácí kontext – pochopení, jak jsme se dostali do současné situace, kdy 51 % žen dlouhodobě re-

prezentuje 20–25 % političek. Což je smysl dávající nepoměr, jen pokud vezmete za svou archaickou představu, že muž zastupuje ve veřejném prostoru zájmy rodiny jako celku.

Jedním z opakujících se argumentů proti zavedení kvót je dojem neférovosti a nezaslouženosti. Kvóty vypadají nepřirozeně a jsou vnímány jako ponižující i mnoha ženami. To je ovšem dost zvláštní hodnocení, když uvážíte, že celá moderní politika vznikla v prostředí “umělých kvót” – ale pro muže.

Ženy prostě neměly aktivní ani pasivní volební právo a byly ze hry vyřazeny. Jistý Tomáš Masaryk disponoval správnými chromozómy a stejně jako stovky a tisíce mužských politiků tak mohl vstoupit do arény, která byla dlouhou dobu legislativně, kulturně a posléze zvykově jednoznačně mužská. Shazuje to nějak jejich odkaz?

Tato zjevná výhoda je podstatou celé diskuse o rovných příležitostech, protože její důsledky pocítujeme dennodenně i po více než 100 letech. Sebetragičtější kandidát na politickou funkci (dnes už legendární, anglicky nemluvící málem eurokomisař Miloš Kužvart) se nikdy nemusel vypořádávat s výtkou, že dostal nabídku, protože je muž. Přestože to často nepochybně hraje roli.

Ve sportu platí, že pokud máte stejně dobrého domácího hráče, nenakupujete posily ze zahraničí. Je na ně víc vidět, musí se aklimatizovat a tato akvizice se vždycky může obrátit proti vám. Stavět odchovance je mnohem jistější. Žena je dodnes v politice pojmána podobně. Potřebuje být nadprůměrná nebo riskuje zpochybnování své účasti ve hře a vůbec legitimitu političek jako celku. Pro příklad se stačí vrátit k neuvěřitelné reakci na nominaci zjevně kompetentní Věry Jourové.

Formálně je dnes jakákoliv diskriminace protiústavní. Díky kontinuální podprezentovanosti jsou však ženy stále v roli člověka, kterého spolu s několika opozdílci pustili na pláž v pět odpoledne. Dobrá místa jsou už zabraná, všichni se chtějí koupat a nikdo moc nemá náladu řešit nové rozvržení, protože takhle se to tu dělá odjakživa. Buď se jen přidejte k ostatním, nebo tručte na břehu. Tvářit se, že v tomto nastavení mají všichni srovnatelné šance uspět anebo něco upravit, je absurdní.

„Kvalitní žena se prosadí sama,“ myslí si ministr vnitra Milan Chovanec, ale pomíjí přitom, že “kvalitní muži” vedli sice spoustu těžkých politických bitev, ale hřiště bylo vždycky jejich. A spolu s ním všechna dosavadní pravidla. Každý zákon, vládní usnesení, všechny ústavy, které ovlivňují naše životy, platí proto, že se na nich shodli muži. Muž v demokracii samozřejmě může reprezentovat ženy.

Ženám se také věnuje nemalá část legislativy. Nicméně představa, že dlouhodobě dokážeme se stejnou vnímavostí a rychlostí reagovat na každodenní problémy, pokud se nás přímo nedotýkají, je neudržitelná – a naivní. Nemluvě o situacích z biologických a kulturně společenských důvodů nepřenositelných.

Před pár dny se ministr zemědělství Marian Jurečka na Facebooku svěřil s náročným programem politika, děkoval manželce za trpělivost a uvedl, že politika a rodinný život jdou často proti sobě. Nechci ministra podceňovat, ale bylo by třeba enormní míry empatie, aby dohlédl kopy problémů ženy–politicky, která se při své politické seberealizaci o kouzelnou osobu jménem “manželka” opřít nemůže.

Vsázíme-li oproti kvótám na “přirozený vývoj”, věříme tím, že se 70–80% mužská parlamentní většina napříč politickým spektrem ve vysoce konkurenčním prostředí stane extrémně vnímavou k potřebám, které sama nemá a často ani nemůže mít.

A navzdory zkušenostem z posledních 25 let a z prakticky všech zemí světa opravdu začne řešit překážky, které brání ženám v politické participaci. To vše proto, aby se muži vzdali části své moci a riskovali úpravy některých zavedených politických postupů. Hlasovat v příštích volbách pro novou čistou stranu, protože ta nás definitivně zbaví zkorumpovaných politiků, se zdá méně naivní.

Zkráceno.

6 Environmentální rovina udržitelnosti

Cíle kapitoly

Představení dalšího pilíře konceptu udržitelnosti - environmentální roviny. Oproti ekonomické a sociální rovině jde o oblast, která se zabývá především životním prostředím ve všech rovinách pojmu.

Motivace ke studiu

Environmentální rovina je mnohdy nepřesně označována za podstatu konceptu udržitelnosti. Není tomu tak, je jeho pouhou součástí, byť velmi významnou a důležitou. Pochopení jejích principů vám umožní nepodlehnout stereotypům, které nabízí ať již extrémní ekologové či naopak vyznavači extenzivní spotřeby.

Environmentální pilíř je jedním ze tří oblastí definujících udržitelnost. Jeho hlavním posláním je ochrana a zachování přírodního bohatství. Lidská závislost na přírodním prostředí je udržitelná, pokud se nenaruší přirozená rovnováha, tedy pokud lidské činnosti budou v souladu s únosností přírodního prostředí. Cílem environmentální roviny je omezit hlavní dopady na životní prostředí.

Na rozdíl od stále často publikovaných názorů vycházejících z teorie neoklasické ekonomie, moderní pojetí ekonomie připouští, že je potřeba přistupovat k vzácným přírodním zdrojům velmi zodpovědně a ohleduplně. Lidské blaho podle moderních názorů totiž bude do budoucna záležet především na ekologické situaci v místě. Nerespektování ekologických a přírodních limitů do budoucna ohrozí možnosti dlouhodobého rozvoje. Důraz na ekologii je znatelný i v častějším spojení pojmů ekonomický rozvoj a životní prostředí v odborné literatuře. Přestože se spojení hospodářského růstu a životního prostředí zmiňuje častěji až v posledních letech, několik výzkumů potvrzuje, že životní prostředí a geografické faktory byly klíčové i v minulosti růstu a vývoje.

Pojem trvalé udržitelnosti v environmentálním prostředí se v podstatě zaměřuje na celkovou životaschopnost a zdraví živých systémů. Environmentálním prostředím je v tomto případě myšleno nejen vše přírodní a volně žijící, ale také řízené či zemědělské systémy, které mohou být součástí volné krajiny, města či venkova. Z pohledu udržitelnosti se u environmentálního systému měří především jeho odolnost vůči různým typům narušení. Odborná literatura tuto schopnost označuje termínem „resilience“. Holling tuto resilienci původně definoval jako odolnost vůči takovému objemu změn, které způsobí zásadní změnu systému z jednoho stavu do druhého. Současně je resilience i vyjádřením schopnosti systému vrátit se do rovnováhy po ničivém šoku. Petersen tvrdí, že odolnost daného ekosystému je závislá na kontinuitě ekologických procesů a to na všech úrovních. Adaptibilita ekosystému, respektive její kapacita, je vyjádřena mírou odolnosti systému, která v podstatě ukazuje limity chování systému v případě narušení. Pro přírodní systémy je typická velká náchylnost k rychlým změnám. Mnohem více než například v případě sociálních systémů.

V této souvislosti jsou faktory jako vyčerpávání přírodních zdrojů, znečištění či ztráta biologické rozmanitosti velice škodlivé. Zvyšují totiž zranitelnost ekosystému, narušují jeho funkci přirozené obnovy a obecně snižují odolnost před dalšími negativními vlivy.

Nebezpečím, které mohou pro životní prostředí znamenat různé negativní vlivy a současně také hledáním východisek, se začali věnovat politici už v 80. letech minulého století. Ničení životního prostředí označila zpráva Mezinárodní komise OSN pro životní prostředí a rozvoj jako jeden z nevlivnějších faktorů ohrožujících život člověka na zemi. Ničení životního prostředí neovlivňuje pouze kvalitu života v místě, ale má globální vliv i v sociální sféře. Zpráva upozorňuje, že sociální nepokoje a konflikty mohou mít společného jmenovatele, kterým je právě ničení životního prostředí. Stejně tak devastace rozsáhlých oblastí průmyslovou výrobou či nekontrolované kácení deštných pralesů a následné eroze půdy, mají za následek masovou migraci různých skupin obyvatelstva. Stejně tak varuje téměř třicet let stará zpráva před klimatickými změnami, které mohou být způsobeny emisemi skleníkových plynů. Tyto změny by mohly mít dalekosáhlé důsledky na produkci potravin, což by mohlo odstartovat rozsáhlé pohyby obyvatel se všemi negativními následky.

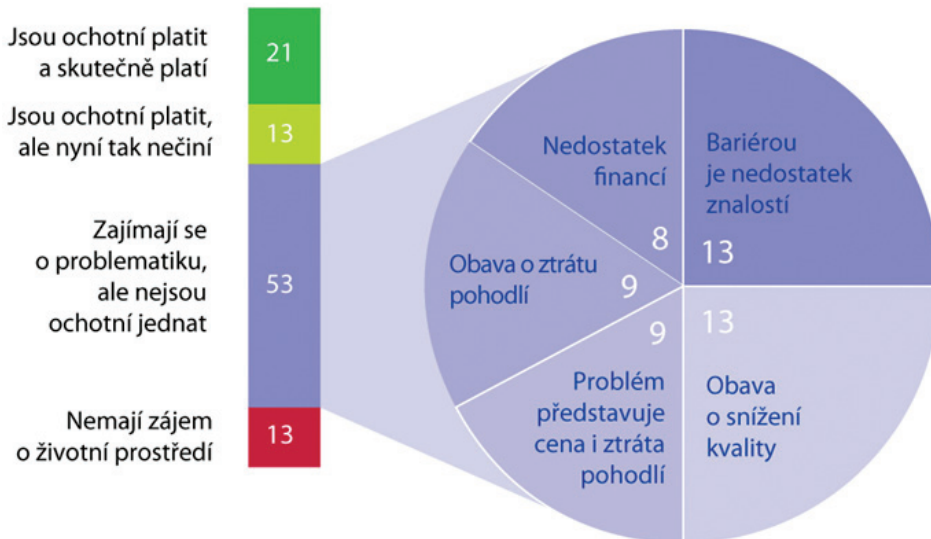

Spotřebitelské postoje a chování a trvale udržitelný rozvoj

Podle dosavadních průzkumů a výpovědí spotřebitelů by mohl vzniknout mylný dojem, že spotřebitelé se chovají v procesu jejich nákupního chování k životnímu prostředí velmi odpovědně. Existují však další výzkumy, které uvádí poněkud jiné výsledky. Existuje totiž zásadní rozdíl mezi postoji spotřebitele a jeho spotřebitelským chováním. Zatímco na jedné straně budou spotřebitelé mluvit o potřebě ochrany životního prostředí, budou slibovat nákup dražších produktů, jen když tyto budou šetrné k životnímu prostředí apod., na druhé straně při procesu nákupního chování v průběhu nákupního rozhodování dají přednost produktu, který bude levnější či například dostupnější. V tomto případě lze hovořit o rozdílu mezi spotřebitelským postojem a spotřebitelským chováním.

Posun v myšlení spotřebitelů směrem k udržitelnosti životního prostředí je dle výsledků předchozích výzkumů neoddiskutovatelný. O to víc je v kontrastu s postoji spotřebitelů jejich spotřebitelské chování. Ve skutečnosti jsou spotřebitelé ochotni přijmout ekologicky odpovědné chování, ovšem jen za předpokladu, že toto pro ně bude efektivní co se týče nákladů a zároveň to bude i pohodlné.

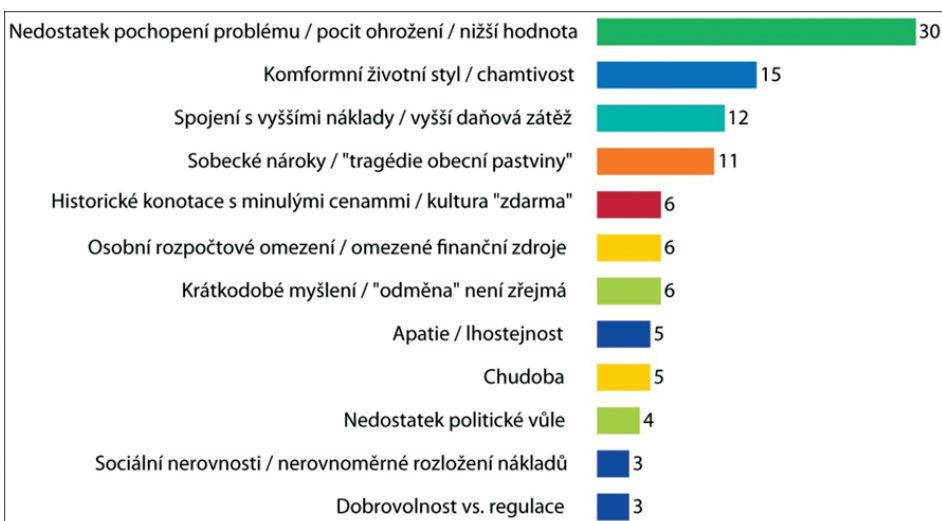
Velmi zajímavá data přinesl výzkum společnosti McKinsey, který byl proveden mezi spotřebiteli v Brazílii, Kanadě, Číně, Francii, Německu, Indii, Velké Británii a USA. Podle jeho výsledků je 53 % spotřebitelů znepokojeno současným stavem životního prostředí a sociálními otázkami, ale zároveň nejsou ochotni přijmout konkrétní opatření, která by mohla být zavedena v maloobchodním prodeji - například prodej ekologicky šetrných, avšak dražších produktů apod., jak také ukazuje následující graf. Další 13 % spotřebitelů tvrdilo, že by rozhodně byli ochotni zaplatit více za produkty určitým způsobem šetrné k životnímu prostředí, ale ve skutečnosti tak neučinili.

Obr. 9: Globální přehled spotřebitelů ochotných platit za produkty s environmentální a sociálními benefity.

Rozdíl, který existuje mezi postojem spotřebitelů a jejich spotřebním chováním, tedy mezi tím, co říkají, že by udělali a tím, co ve skutečnosti udělají je zřetelný. Odborníky ze všech oblastí trvalé udržitelnosti zajímá především důvod, respektive faktory, které tento rozdíl způsobují.

Zpráva asociace World Business Council for Sustainable Development a společnosti Globe Scan nazvaná Survey of Sustainability Experts z roku 2007 zmiňuje tři nejvýznamnější faktory, které se podílí na tom, že se spotřebitelé při nákupním chování chovají vůči životnímu prostředí jinak, než veřejně prohlašují. Za tyto faktory zpráva označuje nedostatek pochopení, sobectví a neochotu platit vyšší ceny za k životnímu prostředí odpovědné produkty a služby. Zpráva zmiňuje i čtvrtý faktor, který označuje jako tzv. „Tragédii obecní pastviny“ (Tragedy of the commons). V tomto případě má tento efekt vliv na chování jednotlivců, kteří budou mnohem více ochotní jednat určitým způsobem, když uvidí, že se stejným způsobem chovají i ostatní lidé v jejich okolí. Zpráva v této souvislosti mluví o „když ty, tak já“ mentalitě lidí.

Obr. 10: Důvody, proč nejsou spotřebitelé v některých případech ochotni platit více za produkty zodpovědné k životnímu prostředí.

Zvláštním případem, kdy spotřebitelé paradoxně spotřebovávají více, než by museli, je případ již dříve zmiňovaného efektu odrazu (rebound effect). Jeho princip spočívá v typu odezvy na určitou akci a jejího vlivu na provedenou akci. Nejčastěji se pojem využívá k „označení odezvy, která vyvolá činnosti vedoucí k negaci předpokládaného výsledku akce. Znalost existence efektu odrazu je důležitá při úvahách o snížení spotřeby zboží v důsledku jeho větší ekoeffektivity a tím i možnostem snížení negativní zátěže na životní prostředí. Například jestliže spotřebitel začne používat nové auto s výrazně nižší spotřebou, mělo by dojít i k nižší negativní zátěži životního prostředí výfukovými plyny“.

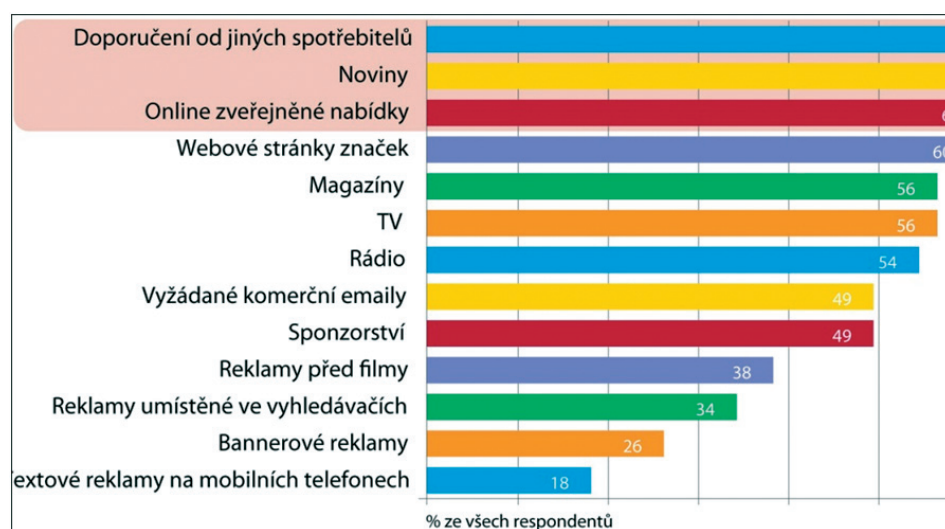
Na nebezpečí tohoto efektu poukazuje i zpráva WBCSD Sustainable Consumption, když popisuje situaci v USA, kde spotřebitelé, kteří přešli při své spotřebě na tzv. „zelenou energii“, zvýšili využívání klimatizace až o 50 % na jednu domácnost.

Spotřebitelské chování a produkty odpovědné k ŽP

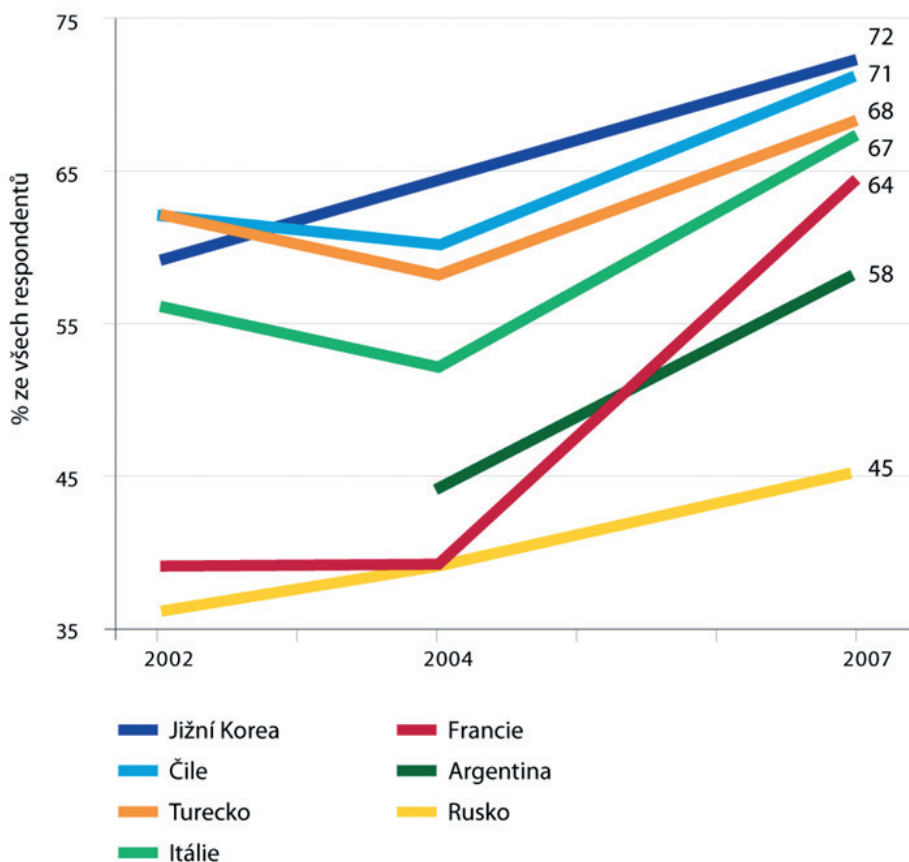
Problémem dnešních spotřebitelů je nedostatečná možnost orientace na trhu s produkty šetrnými k životnímu prostředí. Každý den se spotřebitel setkává s celou řadou různých označení, která odkazují na vztah produktu k životnímu prostředí. Existují označení, která jsou garantována legislativně, jiná jsou zcela v moci producentů. Podle posledních průzkumů se spotřebitelé v těchto značkách špatně orientují, přestože tyto značky mají v procesu rozhodování spotřebitele velký vliv.

Spotřebitel je velmi citlivý k produktům, které zklamou jeho očekávání. Celá řada produktů, které by měly být šetrné k životnímu prostředí, jako jsou například elektrické automobily, recyklovaný papír apod., nespĺnily z různých důvodů základní očekávání spotřebitelů. Tato dřívější zklamání měla za následek určitou nechuť zákazníků k tomuto typu produktů. Je mnohem těžší spotřebitele přesvědčit k nákupu nových produktů či služby, které budou šetrné k životnímu prostředí, stejně tak i produktů, které by měly nahradit či vylepšit původní produkty a služby a je třeba za ně zaplatit vyšší cenu. V hledání informací o těchto produktech a při procesu rozhodování dají lidé mnohem více na doporučení známých a blízkých lidí, než na jakékoliv jiné zdroje informací, jak ostatně ukazuje následující graf.

Obr. 11: Důvěra spotřebitelů ve zdroje doporučení produktů.

Zároveň studie ukazují, že spotřebitelé jsou vůči značkám méně důvěřiví než dříve a zároveň čím dál častěji věří, že jsou schopni ovlivnit, jak se bude společnost produkováající značku, chovat.

Obr. 12: Důvěra spotřebitelů v možnost ovlivnit odpovědné chování firem.

Moderní spotřebitelé v čím dál větší míře získávají informace o produktech z internetu, především z komunitních sítí, blogů a meziuživatelsky sdílených informací. Výzkum ukázal, že v průměru 61 % spotřebitelů považuje blogy za spolehlivý zdroj spotřebitelských informací. Více než polovina dotazovaných spotřebitelů důvěřuje „consumer-generated media“ a webovým stránkám značek.

Pojmy k zapamatování

Resilience

Životní prostředí

Odpovědnost k životnímu prostředí

Ekologie

Kontrolní otázky

Vysvětlete pojem resilience.

Co jsou to produkty odpovědné k životnímu prostředí? Znáte nějaké?

Jaké jsou nejvýznamnější faktory, které se podílí na poškozování životního prostředí?

Použité zdroje

COSTANZA, R. (2000) *Ecological sustainability, indicators and climate change*. In MUNASINGHE, M.; SWART, R. *Climate Change and its Linkages with Development, Equity and Sustainability*. Geneva : IPCC. s. 109-142.

DIAMOND, J. (1999) *Guns, Germs, and Steel : The Fates of Human Societies*. New York : W. W. Norton. 496 s. ISBN 978-0393317558

EnviWeb [online]. Enviweb s.r.o., 2011 [cit. 2011-05-11]. Výkladový slovník environmentálních výrazů. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/eslovník/40>>. ISSN 1803-6686.

HOLLING, C. S. *Resilience and stability of ecological systems*. *Annual Review of Ecology and Systematics*. 1973, Volume 4, s. 1-23. Dostupný také z WWW: <<http://www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/Documents/RP-73-003.pdf>>.

Millennium Ecosystem Assessment. *Ecosystems and Human Well-Being : A Framework For Assessment*. [s.l.] : Island Press, 2003. 212 s. ISBN 9781559634021.

MUNASINGHE, M. *Encyclopedia of Earth* [online]. 2007 [cit. 2011-05-11]. Sustainable development triangle. Dostupné z WWW: <http://www.eoearth.org/article/Sustainable_development_triangle>.

Naše společná budoucnost. Academia : Praha, 1991. 300 s. ISBN 80-85368-07-02.

Nielsen (2007) *Trust in Advertising : a global Nielsen consumer report*. New York : The Nielsen Company. 5 s. Dostupné z WWW: <<http://fi.nielsen.com/site/documents/TrustinAdvertisingOct07.pdf>>.

PETERSEN, G.D.; ALLEN, C.R.; HOLLING, C.S. (1998) *Diversity, ecological function, and scale : resilience within and across scales*. *Ecosystems*. vol. 1, s. 6-18.

PIMM, S. L. (1991) *The Balance of Nature?* Chicago : University of Chicago Press, 1991. 448 s. ISBN 9780226668307.

McKinsey & Company. (2008) *The McKinsey Quarterly*. San Francisco : McKinsey & Co., 2008. 134 s.

WBCSD. *Sustainable Consumption Facts and Trends : From a business perspective*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2008. 40 s. Dostupné z WWW: <[WBCSD_Sustainable_Consumption_web.pdf](http://www.wbcsd.org/WBCSD/Sustainable_Consumption_web.pdf)>. ISBN 978-3-940388-30-8.

WBCSD/GlobeScan. *Survey of Sustainability Experts*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2007. 32 s.

Tři čtvrtiny odpadu produkuje asi 2 % firem

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/08003DE666>

Miloslava Veselá, vedoucí oddělení statistiky životního prostředí

V roce 2012 se produkce odpadů v České republice mírně snížila. Nejvýraznější pokles byl zaznamenán ve zpracovatelském průmyslu a stavebnictví. Podniky, které se zabývají úpravou a zpracováním odpadů a sanacemi a provozují kanalizační sítě nebo čistící zařízení odpadních vod, vyprodukovaly odpadů více. Na tento vývoj měly především vliv státní podpory na odstranění starých ekologických zátěží a také finanční prostředky z evropských operačních programů životního prostředí.

Nevýrazný pokles

Vloni bylo v naší zemi vyprodukováno jak podnikovou sférou, tak obyvateli celkem 23,4 mil. tun odpadu. V porovnání s rokem 2011 (23,6 mil. tun) se jedná o nevýrazný pokles (o 0,6 %). Z celkového množství vyprodukovaného odpadu tvořil nebezpečný odpad 1,5 mil. tun, což v relativním vyjádření představuje podíl 6 %. To bylo stejné jako předloni. Podobně jako v předchozích letech naprostá většina podnikových odpadů (74 %) vznikala při činnosti přibližně tří set největších původců odpadů. Ačkoliv tyto podniky pokryly tři čtvrtiny celkově vyprodukovaného podnikového odpadu, ze všech subjektů představovaly pouze 2,2 %.

Změny v odvětvích

Celkem podniky vloni vyprodukovaly 19,9 mil. tun odpadů. I když se ve srovnání s rokem 2011 toto množství výrazně nezměnilo, přece jen došlo v některých odvětvích národního hospodářství ke změnám. Produkce odpadů se snížila v zemědělské výrobě, lesnictví a rybníkářství, ve zpracovatelském průmyslu, stavebnictví, v dopravě, ve výrobě a rozvodu elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu. Naopak o 27 % vzrostla produkce odpadu při činnostech souvisejících s odpadními vodami, odpady a sanacemi.

Stavební a demoliční odpady v převaze

Podnikový odpad byl podobně jako v minulých letech z hlavní části (60 %) tvořen odpady stavebními a demoličními (11,9 mil. tun), přičemž převažovala zemina a kamení, železo a ocel a beton. Dalších 12 % produkce tvořily odpady z odpadů, které vznikaly při jejich zpracování (např. odpady ze spalování odpadů, z mechanických či fyzikálně chemických úprav odpadů). Odpady z tepelných procesů se na celkovém složení podílely 9 %. Zahrnovaly zejména odpady z elektráren a jiných spalovacích zařízení, dále odpady z průmyslu železa, oceli a dalších kovů. Odpady ze zemědělství, zdravotnictví, zpracování dřeva a ropy, z chemických procesů přispěly ještě menším dílem.

Nakládání s odpady

Množství odpadů, se kterými je v daném období nakládáno, bývá zpravidla vyšší, než jejich produkce, o odpady dovezené ze zahraničí a o odpady odebrané ze skladu. Hodnota se zvyšuje také díky vícenásobnému nakládání s odpady a předávání odpadů jinému subjektu. V roce 2012 bylo v ČR nakládáno s 30,2 mil. tunami odpadu. Z tohoto množství bylo 12 mil. tun využito (40 %), 4,9 mil. tun odstraněno (16 %) a s 13,4 mil. tunami se nakládalo jinými způsoby (44 %). Výraznější zvýšení bylo zaznamenáno u využití odpadů na

rekultivace skládek, které opět souvisí s vyšší produkcí odpadů u podniků zabývajících se nakládáním s odpady a sanacemi. Pozitivně lze oproti roku 2011 hodnotit zvýšené množství zpracovaných elektroodpadů (o 30 %) a odpadů, které byly použity pro kompostování (o 12 %). Naopak oproti roku 2011 klesl (o 21 %) podíl odstraňovaných odpadů, který byl způsoben nižším množstvím podnikových odpadů uložených na skládky.

Dovoz a vývoz

Odpady nejsou jen materiály, které jsou určeny k dalšímu využití (recyklaci) nebo k trvalému odstranění, ale jsou i cenným dovozním či vývozním artiklem. Dovoz a vývoz odpadů sleduje ČSÚ od roku 2004, a to podle základních kategorií odpadů (nebezpečné a ostatní) a dále z pohledu směru obchodu (v rámci EU, mimo EU). Naše legislativa povoluje pouze dovoz odpadů určených k využití, nedochází tedy legálně k odstraňování cizích odpadů na našem území. V roce 2012 bylo do České republiky dovezeno 0,8 mil. tun odpadu, naprostá většina odpadů (97 %) pocházela z členských zemí EU. Oproti roku 2011 se jedná o nárůst (o 77 %), který byl způsoben zejména zvýšeným dovozem železa a oceli pocházejících ze stavebnictví. Dále se v roce 2012 dovážely: odpadní papír, lepenka, sklo a upravený plastový odpad. Česká republika je zemí, kde se více odpadů vyváží, než dováží. V roce 2012 dosáhl vývoz odpadu 2,8 mil. tun a téměř veškerý export (2,7 mil. tun) směřoval do některé ze zemí EU (97 %). Ve srovnání s rokem 2011 vzrostl vývoz odpadu o 19 %. Největší podíl vyvezeného odpadu tvořily železné kovy pocházející ze stavební činnosti, obalový odpadní papír a lepenka, železné piliny pocházející z obráběcích činností a také kovy pocházející z autovraků. Více na <http://bit.ly/18R2btY>.

Šetření o odpadech má u nás dlouholetou tradici

Samostatná jednorázová šetření o skládkách a produkci odpadů se uskutečnila již v roce 1980 a 1987. Od roku 1992 provádí ČSÚ každoroční zjišťování, které bylo v roce 2011 rozšířeno o sledování problematiky druhotných surovin. Svě šetření o odpadech a druhotných surovinách opírá úřad o registr ekonomických subjektů. Předem určené, meziročně srovnatelné soubory respondentů, umožňují použít získaná data ke stanovení trendu sledovaného ukazatele. Použití podnikového registru zcela vylučuje zpracování duplicitních informací.

Druhotné suroviny

ČSÚ sleduje od roku 2011 produkci druhotných surovin. Obecně se za druhotnou surovinu považují materiály mající charakter vedlejších produktů; upravených odpadů, které přestaly být odpadem; materiály získané z výrobků podléhajících zpětnému odběru a z výrobků využitelných pro další zpracování. Produkce druhotných surovin byla v roce 2012 ve výši 20,8 mil. tun. Jednalo se především o vedlejší energetické produkty (57 %), které pocházejí z energetiky (popílky, struska, škvára). Dále byly vyprodukovány druhotné suroviny z železných a neželezných kovů (17 %) a ze stavebních hmot (17 %). Je třeba poznamenat, že celkové množství druhotných surovin dosahuje v České republice téměř srovnatelného objemu jako celková produkce odpadů.

7 Energie a odpady

Cíle kapitoly

Úvod do problematiky zdrojů ve společnosti a stavu jejich využívání a to včetně bližšího představení zdrojů jako je voda, energie, potraviny či odpady.

Motivace ke studiu

Nad množstvím odpadu, který vyprodukuje za určitou časovou jednotku se mnohdy ani nezamyslíme. V okamžiku, kdy člověk uvidí celkové množství jím vyprodukovaného odpadu za jeden rok, bude překvapen. A možná začne přemýšlet, zda není možné odpad využít i jinak. Znalost možností zdrojů a energií umožní lépe s nimi zacházet.

Fungování lidské společnosti je založeno na spotřebovávání přírodních zdrojů. Základní přírodní suroviny, půda či voda však nejsou určeny pouze lidem, ale jsou krucíálními faktory života všech živých tvorů na planetě Zemi. Pro člověka však využívání neobnovitelných přírodních zdrojů představuje jeden ze základních hnacích motorů ekonomiky. Právě snaha o neustálý hospodářský růst vede ke stále extenzivnějšímu využívání zdrojů. Avšak většina dosud užívaných zdrojů není obnovitelná a blíží se doba, kdy některé zdroje budou zcela vyčerpány. Zdroje jako voda, deštné pralesy, rybí populace a další mizí závratným tempem. Zároveň dochází k nevratným změnám v celých biotopech. Stále extenzivnější lidská spotřeba zásadně mění podobu planety Země a v důsledku také ohrožuje samotnou lidskou existenci. Pro zachování života na zemi je nezbytné uvědomit si omezenost zdrojů a přijmout taková opatření, aby tyto zdroje byly zachovány.

Zdroje ve společnosti jejich využívání

Populace mnoha zemí rostou a jejich požadavky na zdroje jsou čím dál větší. To je však pouze částečnou příčinou, proč jsou zdroje společnosti stále nižší. Skutečným problémem je jejich neudržitelná spotřeba. Volba společnosti, jak použít prostředky (tj. hospodářská politika) a za jakým účelem (tj. politické směry a politiky), jsou kritické otázky dneška.

Společnost svou činností spotřebovává nejrůznější zdroje. Skutečným problémem ale není samotná spotřeba, nýbrž její efekty a vzory. Nerovnosti v oblasti spotřeby, jsou neúprosné. V celosvětovém měřítku 20 % světové populace s nejvyššími příjmy vydává 86 % z celkového počtu soukromých výdajů na spotřebu – nejchudších 20 % populace oproti tomu vydá nepatrných 1,3 %.

Současná spotřeba ohrožuje životní prostředí zdrojů. To mimo jiné zhoršuje nerovnost ve společnosti. Dynamika spojitosti spotřeba-chudoba-nerovnost-životní prostředí se zrychluje. Pokud tento trend bude pokračovat beze změny dnešní problémy spotřeby a lidského rozvoje se budou zákonitě zhoršovat.

Tradiční přístupy k řízení přírodních zdrojů se v mnoha obcích ukazují zdravější, než vytváří věda „rozvoje“. Tradice místních zdrojů někde přežila po mnoho generací právě kvůli její udržitelnosti. Globální oteplování a další projevy degradace životního prostředí, což jsou evidentně budoucí hrozby, vedly k přístupu k modernitě, která takové tradice odstraňuje.

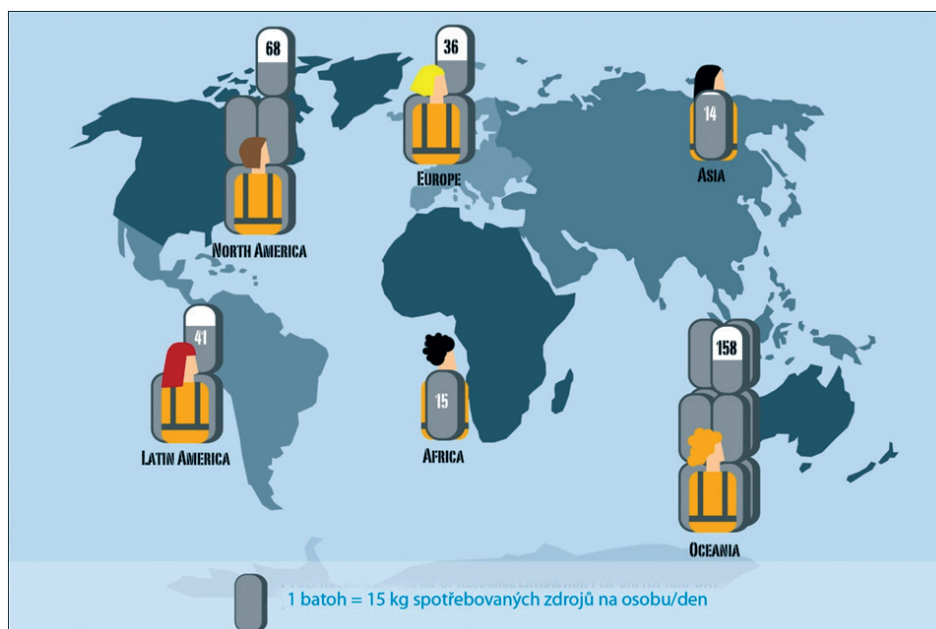
Jak je zorganizováno využívání zdrojů - tedy politická a ekonomická rozhodnutí společnosti - je důležitým aspektem řízení státu. Je potřeba vzít v úvahu, z jakého důvodu je využíváno zdrojů, neboť ne vždy mohou uspokojit všechny potřeby společnosti. Ve skutečnosti hospodářské politiky jsou nastaveny pro zvýšení akumulace kapitálu, ne nutně ve prospěch celé společnosti a životního prostředí. Tím, že je na populační otázky (konkrétně nárůst obyvatelstva) pohlíženo jako na základní předpoklad problémů se zdroji, spíše než jako na primární příznaky problémů, se zapomíná na rizika podpory neefektivních politik a základní příčiny přetrvávají.

V případě využívání zdrojů ve všech oblastech lidských činností nedochází k pouhému spotřebovávání zdrojů. Zdroje jsou v procesu využívání také znečišťovány a často nenávratně měněny v odpad. Tento přístup ke zdrojům společně s celkovou koncepcí úrovně udržitelnosti, umožňuje rozlišení jednotlivých subsystémů udržitelnosti.

Možnosti zdrojů ve světě

Mezi zeměmi světa existují značné rozdíly v objemu spotřebovaných zdrojů a vytěžených zdrojů. Například v Evropě se za den získá přibližně 36 kilogramů zdrojů na jednoho občana. Na druhou stranu se však spotřebuje přibližně 43 kilogramů zdrojů na jednoho občana (viz. následující graf). Z grafu je patrné, že v rámci zachování úrovně spotřeby musí Evropané určitou část zdrojů dovážet z ostatních zemí. Přitom kontrast mezi získáváním zdrojů a jejich spotřebou v Evropě není jeden z nejvyšších. Jiné regiony spotřebují denně mnohem více zdrojů. Například průměrná denní spotřeba v Severní Americe tvoří přibližně 90 kilogramů na osobu. V tomto případě je do oblasti započítána i řídko osídlená Kanada. Spotřeba však může být ještě vyšší, v Austrálii a Oceánii je v přepočtu na jednoho občana denně spotřebováno až 100 kilogramů zdrojů.

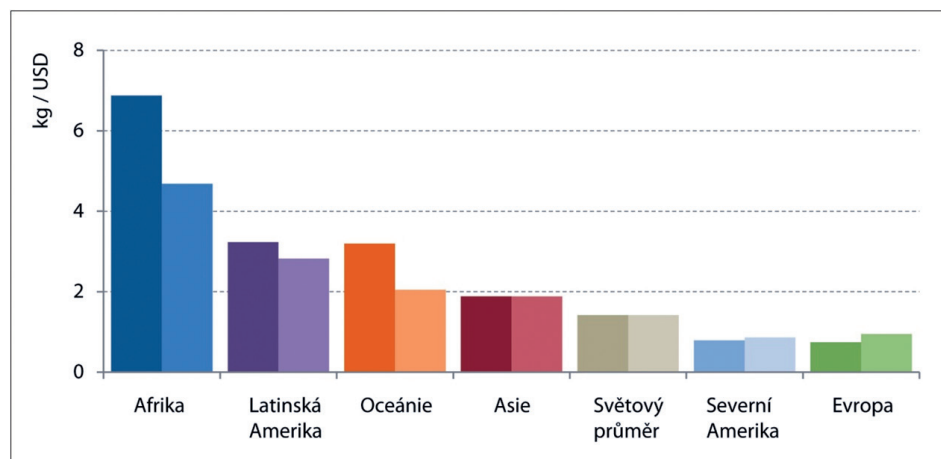

Obr. 13: Těžba zdrojů na osobu a den v roce 2000

Podle zprávy, kterou vydala organizace Europe Research Institute, je spotřeba zdrojů v oblasti Severní Ameriky, Austrálie a Oceánie vyšší oproti Evropě především jiným typem života příslušníků národů žijících na těchto kontinentech. Tito obyvatelé „...mají větší domy, jí více masa a řídí větší auta.“

Naopak v mnohem menších objemech jsou zpracovávány zdroje v ostatních regionech světa. V Asii činí denní spotřeba zdrojů přepočtená na jednoho člověka přibližně 14 kilogramů. Afrika je na tom se spotřebou ještě níže. Denně se zde spotřebuje přepočteno na jednoho člověka přibližně 10 kilogramů zdrojů za den. Afrika je však jediným kontinentem, kde je spotřeba menší než získávání zdrojů. Za den se zde v přepočtu na jednoho obyvatele získá přibližně 15 kilogramů zdrojů.

Dle těchto dat se při převodu na jednoho obyvatele na den spotřebuje až třikrát více zdrojů než v Asii a více než čtyřikrát více než v Africe. Spotřebitelé v dalších bohatých zemích pak mohou spotřebovávat až 10 krát více než lidé v rozvojových zemích.

Obr. 14: Těžba přírodních zdrojů (tmavší sloupec) a spotřeba zdrojů (světlejší sloupec) v kg které vytvoří jeden dolar HDP

Energie

Každodenní život lidské společnosti je závislý na energiích. S rostoucí velikostí populace a jejím vědecko-technologickým pokrokem, rostou požadavky na energie. Lidé přitom po většinu času své existence využívali energii rostlinného původu, respektive energii získanou v rámci procesu fotosyntézy. Až v posledních dvou letech začali lidé ve větší míře spotřebovávat jako zdroj energií fosilní paliva. Ta jsou tzv. energetickou konzervou, která vznikala v řádech desítek až stovek milionů let.

Současná extenzivní spotřeba energií ve většině případů nerespektuje základní podmínky udržitelnosti. Spotřebovávány jsou především neobnovitelné zdroje energií, jako je například ropa, uhlí či zemní plyn. Nováček uvádí, že v období po 2. světové válce lidstvo spotřebovalo více energetických a surovinových zdrojů, než za celou svoji předcházející historii. Zároveň dodává, že v průběhu druhé poloviny 20. století stoupala světová spotřeba energie o 3-4 % ročně, což znamená zdvojnásobení spotřeby energie každých 20 let.

Stále se nesnižující využívání fosilních paliv jako zdrojů energie, je nejen neohleduplné k budoucím generacím, ale znamená také znečišťování ovzduší a emise skleníkových plynů. Východiskem ze současného stavu je aplikace principů udržitelnosti. V případě zpracování energií je v tomto případě základním pilířem přechod od fosilních paliv k čistým energiím. „Nejčistší energie je ta, kterou nespotřebujeme, protože jsme byli natolik chytří, že jsme ji ušetřili.“

Konkrétně mluvíme o energiích získaných ze zdrojů solárních, větrných, jaderných, vodních a biomasy. Elektrická energie je zdrojem, který je v podnicích využíván k různým činnostem, ať už jde o provoz strojů, topení nebo jen světelné zařízení. Spotřeba energií se zvyšuje s vyššími životními standardy, vyšší aktivitou v průmyslu, rozšířením ICT technologií, zvyšující se dopravou, vyššími hygienickými a zdravotními standardy, které jsou způsobeny například chlazením a mražením, ve zdravotnictví pak sterilizací a klimatizací.

Pokud jsou zdroje jako je voda a energie používány šetrně, lze jejich spotřebu obvykle minimalizovat. Pro řízení minimalizace spotřeby vody a energií je nezbytné sledovat jejich spotřebu a nepřetržitě ji zaznamenávat, a ne pouze jako celkovou, ale rovněž pro jednotlivé činnosti, postupy a provoz. Aby se toho dosáhlo, musí být nainstalovány měřiče spotřeby na všech důležitých místech spotřeby energie. Musí být pravidelně odečítány a výsledky musí být použity jako zpětná vazba pro nepřetržité usilování o zlepšování stavu. Užitečné odhady úrovně spotřeby a emisí lze také získat předem, anebo někdy namísto přímých měření. Tyto odhady lze získat z výpočtů, založených na vstupech a výstupech.

Potraviny

Potraviny patří společně s vodou k těm nejvýznamnějším zdrojům, které umožňují uspokojovat nezákladnější lidské potřeby. Lehce pracující člověk potřebuje denně 10 500 - 12 600 kJ energie ve formě potravin, těžce pracující člověk pak dokonce 14 700 - 21 000 kJ.

Stejně jako v případě vody, která musí být pitná a nezávadná, je nutné, aby i potraviny byly nejenom nezávadné, ale především kvalitní a vyvážené. Tak aby obsahovaly všechny potřebné minerální prvky a vitamíny. Ty jsou důležité pro kvalitní a zdravý život nejen dospělých lidí, ale především dětí. Do pátého roku stáří prochází děti velmi rychlým vývojem. Formují se nejenom fyzické parametry, ale především také intelekt. Bez dostatečného množství kvalitní potravy může u dětí docházet k různým vadám, které znamenají omezení kvality života, či dokonce jeho délky.

Rozvoj západní společnosti byl umožněn především díky dostupnosti kvalitní potravy. Ta však nebyla v historii lidstva nikdy samozřejmostí, což historicky dokazují četné výskyty hladomoru. Až ve druhé polovině 20. století se podařilo díky tzv. „zelené revoluci“ celosvětově zvýšit zemědělskou produkci a zajistit tak dostatek kvalitní potravy. V letech 1950 - 1985 předstihla světová produkce obilovin růst populace. V roce 1950 bylo vyprodukováno 700 milionu tun obilovin, aby v roce 1985 stoupla produkce na více než 1,8 miliardy tun. Tento nárůst představující meziroční růst produkce o 2,7 % byl umožněn díky využití moderní mechanizace, vyšlechtění a používání nových zemědělských odrůd, rozšíření zavlažovaných ploch a především díky masivní chemizaci zemědělství.

Kromě několikanásobného zvýšení zemědělské produkce však zelená revoluce přinesla i mnohá negativa, která ve svém důsledku představují další faktory ohrožující kvalitu života lidí a dostupnost potravin. Hnojení průmyslovými hnojivy obsahujícími důležité prvky pro růst rostlin, jako jsou dusík, fosfor či draslík, má negativní vliv na zemědělskou půdu. Navíc se prvky dostávají do podzemních vod a způsobují její znečištění. Ještě horší je situace v případě využívání různých ochranných chemických prostředků - pesticidů. Ty mohou navíc způsobovat zvýšení výskytu a rychlé šíření některých nemocí, například v důsledku nečekané mutace u hmyzu.

Extenzivní zemědělská výroba má i další negativní dopady. Kvůli šlechtění rostlin, došlo v mnoha případech k úplnému vyřazení lokálních plodin, které byly adaptované na místní klimatické podmínky. Vyšlechtěné rostliny jsou vůči místnímu klimatu mnohem senzitivnější a nejsou schopny se adaptovat. V takovém případě může klimaticky špatný rok představovat až potravinovou katastrofu. Zároveň zelená revoluce způsobila také zvýšení sociálních nerovností mezi bohatými zemědělci, kteří si mohli dovolit pořídit moderní mechanizaci a drahá hnojiva a chudými zemědělci, z nichž mnoho kvůli nedostatku financí zkrachovalo.

Přestože zelená revoluce znamenala několikanásobné zvýšení zemědělské výroby, docházelo (i díky dostupnějším potravinám) v průběhu let k narůstání porodnosti. Tak došlo k obratu trendu a v polovině 90. let 20. století se opět začal zvyšovat počet hladovějících lidí. Podle informací OSN přesáhl na konci roku 2009 počet hladovějících jednu miliardu obyvatel planety Země. Vina je přikládána negativním důsledkům zelené revoluce, ale také drancování zdrojů, ekonomické krizi a zvyšujícímu se nedostatku sladké vody. Kvůli těmto důvodům dochází nejen ke snižování objemu úrody, ale také razantnímu zvyšování cen zemědělských plodin. Existuje reálné nebezpečí, že rostoucí ceny potravin mohou zapříčinit největší globální krizi první poloviny 21. století.

Nerovnost v oblasti výživy obyvatelstva nepřímo ovlivňuje i klimatické podmínky na planetě Zemi. Na první pohled by se mohlo zdát, že systém výživy obyvatelstva, je s klimatickými změnami spjat méně úzce než způsob, jakým společnost pohání auta nebo například vytápí své domy. Přesto je nutné vzít na vědomí jeden fakt: Na každých pět kilogramů, které přibral průměrný americký občan, spálil letecký průmysl 1.324.750.000 litrů paliva ročně navíc. Přesto, že je tento fakt méně známý, jasně dokládá, že potravinový komplex je jedním s největších spotřebitelů vzácných surovinových zdrojů a nechává tím za sebou výraznou uhlíkovou stopu.

Současná podoba zemědělství, pro niž je typické extenzivní využívání zdrojů planety Země, není dlouhodobě udržitelná. Proto roste snaha o implementaci principů udržitelnosti i do oblasti zemědělství, respektive oblasti výroby potravin. Udržitelnost v této oblasti je jedním z klíčových faktorů nejen k dosažení snížení chudoby, ale také k vytvoření takové platformy výroby potravin, která bude poskytovat lidstvu větší užitek při efektivnějším využívání přírodních zdrojů a udržení rovnováhy se životním prostředím.

V současné době není za daných podmínek možné provozovat takovou výrobu potravin, která by ve všech nutných směrech respektovala zásady udržitelnosti. Zároveň je však možné postupně snižovat závislost na současném konceptu zemědělství a směřovat k jeho udržitelné podobě. Jedním z možných cest může být tzv. biozemědělství, které je provozováno na základě ekologického, respektive udržitelného zemědělství.

Voda

Voda je zásadním zdrojem pro život nejen lidí, ale prakticky všeho živého na planetě Zemi. Spotřeba vody neustále roste. Společně s ním však dochází také k celosvětovému znečišťování zdrojů pitné vody, nadspotřebě a špatnému hospodaření s vodou, ke kterému dochází především v hospodářsky vyspělých a masivně se rozvíjejících zemích. Přitom zpráva World Business Council for Sustainable Development uvádí, že více než miliarda lidí na celém světě nemá přístup k nezávadné pitné vodě.

V rámci své fyziologické potřeby potřebuje člověk denně 3 - 5 litrů pitné vody. Reálná spotřeba je však mnohem vyšší. Průměrná spotřeba vody na jednoho obyvatele ve velkých evropských městech představuje až stonásobek fyziologické potřeby, když člověk spotřebuje 300 až 400 litrů vody na den. Zároveň dochází ke zvyšování nerovností mezi městskými a venkovskými oblastmi, kdy na jednoho člověka bez přístupu k nezávadné vodě ve městě, připadá šest lidí na venkově.

Do budoucna lze chápat zabezpečení vodních zdrojů jako nedílnou součást konceptu lidské bezpečnosti. Každý obyvatel planety Země by totiž měl mít přístup k základním zdrojům, které jsou zásadní pro zajištění nejen jeho přežití, ale i důstojného života. Jak uvádí zpráva Rozvojového programu OSN (UNDP), v případě vody to znamená mít k dispozici denně alespoň 20 litrů nezávadné vody na osobu a den.

Mezi zásadní problémy, které ohrožuje spravedlivé právo lidí na výše uvedený denní objem nezávadné vody, patří nevhodné spotřebovávání vody či její znečišťování a to včetně znečišťování zdrojů pitné vody. Dochází tedy k ohrožování zásob pitné vody.

Odpady

Odpad je typickým produktem lidské společnosti. Lze jej definovat jako jakýkoliv měřitelný výstup, který nevytváří hodnotu pro spotřebitele. Bez zásahu člověka nevzniká v rámci ekosystémů prakticky žádný odpad, neboť všechny látky kolují v cyklech a dochází tak k určitému typu přirozené recyklace. S příchodem Homo sapiens sapiens se však situace, především v posledních dvou stech letech, začala zásadně měnit.

Úspěšnost ekonomik vyjadřovaná mírou jejich meziročního růstu ve svém důsledku znamená nejen extenzivní spotřebovávání neobnovitelných zdrojů, ale také enormní růst produkce odpadu. Hospodářský růst založený na současných principech přístupu k planetě Zemi, je však přes mnohé proklamace politických představitelů, dlouhodobě neudržitelný. Současný obyvatel západního světa vytvoří za den několiknásobně více odpadu, než sám váží. Přitom jde v mnoha případech o odpad, který není dále zpracováván a stává se tak přítěží ekosystému.

Životní prostředí umožňuje do určité míry pohlcovat odpady, které lidská společnost produkuje v rámci svého socioekonomického působení na Zemi. Ovšem stejně jako v případě omezených zdrojů, jež člověku planeta poskytuje, je i možnost odbourávání a absorpce odpadů a emisí v rámci ekosystému omezená.

Pro řešení problematiky tvorby odpadů je nutné rozlišovat, které typy odpadů člověk v rámci své činnosti produkuje. Některé z nich jsou v rámci ekosystému snadno odbouratelné, některé z nich mohou naopak životní prostředí těžce poškodit. Odpad lze dělit na několik složek a přesněji je také definován zákonem č. 185/2001 Sb. o odpadech. Odpady lze dělit podle různých hledisek.

Podle skupenství hmoty se dělí na pevné a kapalné, podle původu na odpady z výroby, průmyslové odpady, zemědělské odpady a komunální odpady. Komunální odpad je podle platné legislativy veškerý odpad vznikající při činnosti fyzických osob (domácností) na území obce. Zbytkový komunální

odpad je složka komunálního odpadu, která zbývá po vytrídění využitelných a nebezpečných složek a objemného odpadu. Biologicky rozložitelný odpad je potom jakýkoli odpad, který je schopen rozkladu (např. potraviny, odpad ze stromů, zahrádek, papírové výrobky). Poslední typ odpadu je nejlepším pro další zpracování a obnovitelnost zdrojů. Odpady lze dále zpracovat různými způsoby:

- opětovné využití
- materiálové využití: recyklace, kompostování
- energetické využití: přímé spalování, výroba paliv
- uložení na skládce odpadů

Množství odpadu je plně závislé na oblasti i samotné zemi, ve které je vytvářen. Samotná Evropská unie prosazuje zlepšení nakládání s odpady a stimuluje spotřebitele, aby svým výběrem chránili životní prostředí. Hledá způsoby, jak ovlivnit rozhodnutí výrobců a spotřebitelů, například prostřednictvím:

- používání ekoznaček,
- nahrazování nebezpečných látek,
- ekologického designu výrobků,
- posuzování životního cyklu výrobků,
- vývoje čistých technologií,
- informačních listů,
- informačních kampaní,
- obecných zásad,
- předpisů a daní.

Pro podniky platí, že nejefektivnější cestou nakládání s odpady je snaha o co nejvíce možnou recyklaci. Recyklace odpadu umožňuje návrat důležitých materiálů zpět do výrobního procesu, respektive ekonomického procesu. Přestože je možné díky procesu recyklace zastavit plýtvání zdroji a zároveň usnadnit a zlevnit jejich dostupnost, mnoho zemí a podniků odpad nerecykluje. V mnoha zemích Evropy tak na skládkách či spalovnách končí například tuny velmi drahého hliníku. Vzorem pro udržitelné podnikání může být stále rostoucí počet firem, které se snaží dosáhnout nulového skládkového odpadu a maximální recyklace.

Pojmy k zapamatování

Udržitelná spotřeba

Globální oteplování

Energetická konzerva

Extenzivní zemědělství

Kontrolní otázky

Popište současnou situaci v oblasti využívání zdrojů ve světě. Které země využívají nejvíce zdrojů, které naopak nejméně?

Vyjmenujte příklady zdrojů vyčerpatelných a obnovitelných.

Jaký typ energie lze označit za "nejčistší"?

Jaký je minimální požadavek OSN na množství nezávadné vody na člověka / den?

Co je to odpad?

Charakterizujte tzv. extenzivní zemědělství a pokuste se určit jeho dopady na společnost? Jsou pouze negativní?

Použité zdroje

GILJUM, S., et al. *Overconsumption?: Our use of the world's natural resources*. Amsterdam: Friends of the Earth International, 2009. 36 s. Dostupné z WWW: <http://www.foei.org/en/resources/publications/pdfs/2009/overconsumption-our-use-of-the-worlds-natural-resources/at_download/file>.

JONES, V. (2011) *Zelená ekonomika: jedno řešení pro dva nejpálčivější problémy naší doby*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. 219 p. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-032-9.

NOVÁČEK, P. (2010) *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 430 s. ISBN 978-802-4427-959

HAWKEN, P., LOVINS, A.B., LOVINS, L. (2003) *Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 476 s. Myšlenky (Mladá fronta), sv. 14. ISBN 80-204-1078-3

POSPÍŠIL, J. (2011) *Reklama jako jeden z nástrojů generování nadspotřeby a trvale udržitelný rozvoj*. 117 s. Rigorózní práce. Paneurópská vysoká škola.

SHAH, A. *Stress on the environment, society and resources?* In Global Issues. (c)2001. [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.globalissues.org/article/214/stress-on-the-environment-society-and-resources>.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP). *Changing today's consumption patterns for tomorrow's human development*. In Human development report [online]. (c)1998, [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1998_en_overview.pdf.

WBCSD. *Sustainable Consumption Facts and Trends: From a business perspective*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2008. 40 s. Dostupné z WWW: <[WBCSD_Sustainable_Consumption_web.pdf](#)>. ISBN 978-3-940388-30-8

8 Certifikace aneb Ekoznačení

Cíle kapitoly

Cílem kapitoly je seznámit studenty s ekoznačením, které se používá v České republice. Jsou přestaveny základní ekoznačky a doplňkové značky, se kterými se můžeme na trhu setkat.

Motivace ke studiu

Tato kapitola je velmi prakticky zaměřená. Jsou představeny možnosti značení výrobků včetně základních kroků a odkazů, co dělat, když firma chce certifikovat výrobky nebo služby. Mnoho firem na trhu již zjistilo, že jim označení jejich produktů ekoznačkou poskytuje konkurenční výhodu. Proto přibývá těchto certifikovaných výrobků a služeb.

Certifikace je dobrovolným nástrojem. Je podstupováno pro dosažení předem deklarovaných parametrů produktu, služby, činnosti nebo destinace. Jde o formu verifikace žádoucího stavu nebo průběhu procesu. Procesně orientovaná certifikace kontinuálně zlepšuje bez předem určených cílů. Patří sem například ISO 14000+ nebo EMAS. Certifikace může být také orientovaná na vykonání určitých kritérií či cílů.

Certifikace je marketingovou výhodou zařízení nebo produktu, kteří tuto značku obdrží. Certifikáty přitahují specifické cílové skupiny návštěvníků, tzv. zelených spotřebitelů. Certifikace je pro ně důležitá, protože jim pomáhá v orientaci na trhu. Značku zákazník spojuje s kvalitou a vyšším prospěchem.

Značky nás informují o samotném výrobku (nebo službě), ale i o jeho obalu (někdy také pouze o obalu). Nejjednodušším a velmi spolehlivým vodítkem jsou ekoznačky. To ovšem platí jen v případě, že je znáte a dokážete odlišit od značek matoucích, falešných a zavádějících. Podle zákona na ochranu spotřebitelů je používání klamavých značek zakázáno.

Existují i speciální regionální značky, které se udělují českým výrobkům s regionální tradicí. Při jejich výrobě se klade důraz na šetrnost vůči přírodě a životnímu prostředí. Tato značka je zatím u nás zavedena v těchto regionech: Krkonoše, Šumava, Beskydy, Moravský kras, Orlické hory, Vysočina, Górolsko Swoboda (Jablunkovsko) a Moravské Kravařsko (Poodří).

Značka Český výrobek, jež vychází ze soukromé iniciativy, rovněž zaručuje, že se jedná o zboží vyrobené v České republice a dokonce plní jakési ekologické normy. Nadační fond Český výrobek rovněž podporuje české firmy, nicméně bez kontroly jakýchkoli ekologických limitů.

Ekologicky šetrný výrobek a služba

Ekoznačení (ecolabelling) je označování výrobků a služeb, které jsou v průběhu celého životního cyklu prokazatelně šetrnější nejen k životnímu prostředí, ale i ke zdraví spotřebitele. Jejich kvalita přitom zůstává na velmi vysoké úrovni. V současné době používá ekoznačku Ekologicky šetrný výrobek/ služba nebo Ekoznačku EU na jednom či více výrobcích přes 100 českých i za-

hraničních firem a jejich počet neustále roste. CENIA, což je organizace Ministerstva pro místní rozvoj, zprostředkovává udělování ekoznačky Ekologicky šetrný výrobek/služba a Ekoznačky EU.

Obr. 15: Ekoznačka – Ekologicky šetrný výrobek.

Posuzuje se "provoz" výrobku (emise, spotřeba energie, uvolňování prchavých látek), jeho životní cyklus (z čeho je výrobek vyroben, jak se likviduje, spotřeba energie a surovin na výrobu) i obal.

Značka vypovídá o tom, že daný výrobek je ve své kategorii „ekologičtější“, než ostatní obdobné výrobky. Další informací pro spotřebitele je, že výrobek je svými funkčními vlastnostmi plně srovnatelný s konkurenčními výrobky a byl vyroben v souladu se všemi platnými zákony a předpisy. Tedy že "ekologičnosti" nebylo dosaženo na úkor kvality.

Výrobky, kterým byla udělena ekoznačka, ji mají zobrazenou na svém obalu. U služeb musí být klienti o tom, že služba byla oceněna ekoznačkou, informováni zaměstnanci firmy.

Ochranná známka je kruhového tvaru se stylizovaným písmenem „e“, s nápisem „Ekologicky šetrný výrobek“ a s identifikačním číslem, kde první dvojčíslí uvádí číslo směrnice, druhé je pořadovým číslem výrobku v rámci příslušné kategorie. Známkou smí být používána pouze v jednobarevném – zeleném nebo černém – provedení.

Proces žádosti o ekoznačku

1. Vyberte si tu správnou ekoznačku
2. Ověřte si, že Váš produkt spadá do některé z produktových skupin, pro které existují platná kritéria pro udělení ekoznačky
3. Zjistěte si, jaké poplatky jsou se získáním ekoznačky a jejím používáním spojeny
4. Obstarejte si dokumentaci s doklady o plnění jednotlivých kritérií pro příslušnou produktovou skupinu
5. Kompletní dokumentaci spolu s vyplněnou přihláškou zašlete na naši adresu
6. Posouzení přihlášky CENIA (posouzení, zda je náležitě doloženo plnění příslušných kritérií pro udělení ekoznačky)
7. Uhrazení registračního poplatku, vystavení certifikátu a uzavření licenční smlouvy

Povinnosti držitele ekoznačky

Ekoznačka smí být používána pouze na základě licenční smlouvy uzavřené s CENIA (v případě Ekoznačky EU i s jinou příslušnou agenturou v jakékoli členské zemi EU). Ekoznačka smí být používána pouze ve stanoveném (černobílém nebo barevném) provedení a vždy s registračním číslem. Ekoznačka smí být používána jen u výrobků a služeb, které jsou předmětem licenční smlouvy.

 Druh žadatele	Ekologicky šetrný výrobek			Ekologicky šetrná služba	
	Registrační poplatek	Roční poplatek	Prodlužovací poplatek (od 1. 1. 2014)	Registrační poplatek	Roční poplatek
Mikropodniky *	10 000 Kč (– 50 %)	-	první prodloužení licence zdarma, každé další za 2 000 Kč	5 000 Kč (– 50 %)	2 500 Kč (– 50 %)
Malé a střední podniky *	15 000 Kč (– 25 %)	-			
Podniky certifikované dle EMAS, ISO 14001, Čistší produkce, držitelé ekoznačky typu I	17 000 Kč (– 15 %)	-			
Ostatní (základní sazba poplatku)	20 000 Kč	-		10 000 Kč	5 000 Kč

K reklamě smí být ekoznačka použita jen tehdy, týká-li se reklama výrobku uvedeného v licenční smlouvě; nesmí být použita v rámci všeobecné reklamy firmy. Ekoznačka nesmí být přenechána třetí osobě. Pokud je to technicky možné, měla by být ekoznačka umístěna viditelným způsobem na výrobku. Pokud to možné není, může být po projednání s CENIA použita jiným způsobem.

O významu ekoznačky je uživatel povinen poskytovat pravdivé informace.

Evropská ekoznačka „The Flower“

Evropská ekoznačka „The Flower“ je platná na celém území EU. Ecolabelling Evropských společenství je založen na týchž zásadách jako Program CR. Z možnosti obdržet ochrannou známku jsou podobně jako v našem programu vyloučeny potraviny, nápoje, léčiva, střelné zbraně a výbušniny.

Obr. 16: Ekoznačka – The Flower.

Program ekoznačení Evropské unie se řídí pravidly v nařízení Evropského parlamentu a Evropské rady vycházejícími ze zásad mezinárodní normy ISO 14024. Aktuální Nařízení č. 66/2010 vstoupilo v platnost 30.1.2010. Kritéria pro udělení Ekoznačky EU pro jednotlivé produktové skupiny jsou tvořena

na evropské úrovni zástupci agentur pro ekoznačení ze všech členských zemí přičemž jsou do konzultací zapojeni i odborníci na dané téma, zástupci průmyslu a neziskových organizací. Díky své dobrovolnosti program ekoznačení EU nevytváří žádné překážky trhu. Spíše naopak – mnoho firem zjišťuje, že jim označení jejich produktů ekoznačkou poskytuje konkurenční výhodu.

Ekoznačka se uděluje například v těchto kategoriích zboží: myčky nádobí, chladničky, prací prostředky, zářivky, barvy a laky, hygienický papír a papír na kopírování, textilní výrobky. Při udělování se hodnotí celý životní cyklus výrobku a proces by v každé zemi měla řídit nezávislá instituce.

Podrobné informace o systému ekoznačení Evropské unie najdete na jeho oficiálních stránkách na adrese www.ecolabel.eu.

 Ekoznačka EU		
Druh žadatele	Registrační poplatek (sleva)	Roční poplatek (sleva)
Mikropodniky *	6 750 Kč (– 25 %)	3 750 Kč (– 75 %)
Malé a střední podniky * a hospodářské podniky z rozvojových zemí		11 250 Kč (– 25 %)
Podniky certifikované dle EMAS	6 300 Kč (– 30 %)	–
Podniky certifikované dle ISO 14001	7 650 Kč (–15 %)	–
Ostatní (základní sazba poplatku)	9 000 Kč	15 000 Kč

Ekologicky šetrný výrobek	"Umweltzeichen"	Modrý anděl	"Severská labuť"	"Evropská květina"
				
Česká republika	Rakousko	Německo	Skandinávie	Evropská unie

Fair trade

Fair Trade je anglický výraz pro spravedlivý obchod a představuje celosvětové hnutí, které se do mezinárodního obchodu snaží vrátit základní etická pravidla a principy. Základními pilíři Fair Trade je ekonomická udržitelnost (výrobci dostávají cenu odrážející vynaložené úsilí a umožňující důstojné živobytí), sociální podpora (zaměstnancům je zaručena zákonná minimální mzda a je vyloučena nucená a dětská práce) a ekologická únosnost (výroba šetrnější k životnímu prostředí). Do Fair Trade jsou zapojována především demokraticky organizovaná društva, jejichž členové se podílí na rozhodování.

Současný Evropan si za život koupí mnoho exotických plodin, ať se již jedná o ovoce nebo pochutiny typu káva, čaj, čokoláda a koření. Nestací se mnohdy ani zamyslet na tím, jak žijí lidé, kteří pro něj tyto věci na druhém konci světa pěstují. Koupí Fair Trade podporujete farmáře v rozvojových zemích, kteří v normálních podmínkách dostávají za odvedenou práci minimální podíl ačkoli komodity, se kterými obchodují, si na burze stojí v dlouhodobém měřítku stojí velmi dobře. Bídne pracovní podmínky zemědělců vedou k drancování životního i sociálního prostředí v rozvojových zemích.

Obr. 17: Značka – Fair Trade.

Energetické štítky

Energetický štítek sice není klasická ekoznačka, ale zase obsahuje více informací a jejich používání je u vybraných elektrických spotřebičů povinné. Štítky obsahují informaci o energetické i materiální spotřebě výrobku. Označení A+++ znamená nejúspornější a G nejméně úsporný výrobek.

Při výběru pračky, myčky, chladničky nebo mrazničky je jedním z orientačních údajů energetická třída. Jedná se o typizovaný údaj podle směrnic Evropské Unie, informující o energetických vlastnostech toho kterého přístroje. V Evropské unii mají energetické štítky mnohaletou tradici, v České republice jsou od června 2001.

V současnosti se štítky týkají automatických praček, bubnových sušiček prádla, praček kombinovaných se sušičkou, chladniček, mrazniček a jejich kombinací, myček nádobí, elektrických trub a zdrojů světla. V Česku se nad rámec unijní legislativy označují i elektrické ohříváče vody. Nově budou muset být štítkem označeny také klimatizační jednotky a předradníky zářivek. EU také připravuje označování spotřeby energie i u automobilu, budov a také označování původu vyrobené elektrické energie.

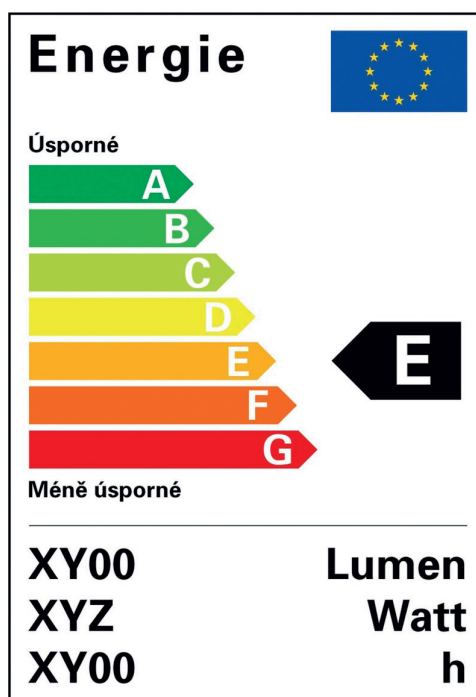
Podle energetické náročnosti jsou výrobky zařazeny do skupin označených písmeny A – G, přičemž G označuje přístroj s nejvyšší spotřebou a A přístroj energeticky nejúspornější, tedy nejekonomičtější. Každý výrobek má ale svou specifikaci. Například klasické žárovky se pohybují ve spodních třídách E až G, zatímco energeticky úsporné kompaktní zářivky v třídách A a B. Navíc, protože výrobci přichází na trh se stále úspornějšími modely, jejichž provozní náklady na spotřebu energie klesají, jsou již oficiálně zavedeny nové třídy A+ a A++. Do kategorie A+ spadají spotřebiče, které jsou o čtvrtinu úspornější než obyčejné "áčkové".

Podle platné legislativy musí výrobci nebo autorizovaní dovozci vybavit své výrobky energetickým štítkem při jejich odeslání do prodejen a povinností prodejců pak je vystavit tyto štítky na dobře viditelném a nezakrytém místě. To v praxi znamená, že v prodejnách štítek většinou nalezneme na přední

nebo vrchní části výrobku. Pokud spotřebič štítek nemá, měl by jej prodejce doplnit. Správnost jejich vystavení průběžně kontroluje Státní energetická inspekce ve spolupráci s Českou obchodní inspekcí.

Aby bylo možno srovnávat přístroje s různými výkony, zohledňuje se při zařazení do energetické třídy více parametru. Například u chladících zařízení je spotřeba přepočítána na čistý objem a zohledněny jsou také další vlastnosti přístroje, např. poměr chladícího a mrazícího prostoru, typ přístroje atd.

Počátkem října vyšla ve sbírce zákonů novela (přesněji zákon č. 318/2012 Sb.), která s účinností od 1. ledna 2013 zavádí povinnost průkazů energetické náročnosti budov i pro stavby s plochou menší než 1000 m² (do 50 m²). Tento štítek uvádí, jak je budova energeticky šetrná a kolik energie budete potřebovat na roční vytápění. Svou logikou i grafickým zpracováním připomíná tento průkaz štítek na elektrických spotřebičích.

Obr. 18: Energetický štítek. Průkaz energetické náročnosti budovy.

Od roku 2013 musíte tento průkaz pořídit při stavbě nové budovy s plochou nad 50 m² nebo při větší stavební úpravě budovy, za kterou se považuje například i zateplení. Dále musíte průkaz pořídit, v případě že budete budovu nebo její část prodávat nebo pronajímat.

Průkaz naopak nemusíte pořizovat ke stavbám pro rodinnou rekreaci nebo k těm s plochou pod 50 m².

Povinnost se nevztahuje ani na budovy určené pro náboženské účely, kulturní památky nebo budovy v památkových rezervacích či zónách. Zákon při určování povinnosti pořizovat energetický průkaz hovoří o tzv. celkové energeticky vztažené ploše.

Tu tvoří podle zákona vnější půdorys všech prostorů s upravovaným vnitřním prostředím v celé budově, který je vymezen vnějším povrchy konstrukcí obálky budovy.

A co přesně zákon myslí obálkou budovy? Tou jsou všechny části teplosměnných obvodových konstrukcí, kterými prochází tepelné toky. Nejedná se jen o hranici vnitřku budovy a exteriéru, ale i o konstrukci, která odděluje vnitřek od přilehlé zeminy nebo od – sice vnitřního, ale nevytápěného prostoru.

Energetická náročnost může spadat do jedné ze sedmi kategorií, z nichž je každá označena písmenem abecedy od A do G tak, že:

A – mimořádně úsporná

B – úsporná

C – vyhovující

D – nevyhovující

E – nevhodná

F – velmi nevhodná

G – mimořádně nevhodná

Energy Star

Energy Star je energetický program původně amerického původu, nyní je v Evropě implementován díky snaze Evropské komise. Jeho logo označuje spotřebiče s nízkou provozní spotřebou energie jak za provozu tak i v pohotovostním režimu. Pravděpodobně jej spatřujete na monitoru pokaždé, když si zapnete svůj počítač. V současnosti podle ní můžete i u nás vybírat v obchodě osobní počítače, monitory, faxy, scannery, faxy, kopírky a tiskárny, tedy kancelářskou a výpočetní techniku.

Obr. 19: Značka – Energy Star.

Podrobnosti včetně databáze výrobků a počítačové spotřeby najdete na www.eu-energystar.org. Důvěryhodnost této značky a dodržování stanovených kritérií o certifikovaných výrobcích je garantována Evropskou komisí.

Zelený bod (Der grüne Punkt)

Značka se vztahuje pouze k obalu, nikoli k výrobku, a říká, že výrobce obalu zaplatil servisní poplatek do národního systému za zpětný odběr obalu k recyklaci na území státu (u nás firmě EKO-KOM, která zajišťuje sběr a opětovné využití obalu), pokud jsou ovšem odhozeny do zvláštních kontejnerů nebo odevzdány do sběrných dvorů. V ceně výrobku jsou zahrnuty náklady spojené s obalovým odpadem. Režim autorizačních podmínek ochranné známky ZELENÝ BOD neumožňuje udělení autorizace více než jedné organizaci v daném státě. Sjednocení značky v rámci EU zjednodušuje design obalu, který může být jednotný pro všechny členské státy. Použití ochranné známky

ZELENÝ BOD na výrobcích distribuovaných v ČR je možné pouze se souhlasem autorizované obalové společnosti EKO-KOM, která je nositelem práv na území ČR. Bohužel ani tento systém nezaručuje recyklaci všech použitých obalů, velká část se skládkuje a spaluje.

Obaly – odpady

Dle zákona 477/2001 Sb respektive nařízení 97/129/ES se na obalech musí vyskytnout dva údaje nebo grafické značky a to známý panáček vyhazující obal do koše a trojúhelník s označením obalu. Takto to bylo až do doby, kdy vstoupila v platnost novela 66/2006 sb. zákona 477/2001 sb. Nyní je označení panáčkem dobrovolné. Dále ovšem platí povinnosti značení dle zákona o odpadech a chemických látkách

Obrázek panáčka u koše značí nejčastější způsob naložení s obalem (vyhození do koše). Může být nahrazen například větou: ODLOŽTE NA MÍSTO URČENÉ OBCÍ K UKLÁDÁNÍ ODPADU! Na trhu se vyskytují obaly, které jsou vyrobeny z materiálu, který vyžaduje po použití speciální nakládání. Jedná se o nebezpečné odpady, ale i o další. Takovéto odpady musí být patřičně označeny.

Například takto:

OBAL ODEVZDEJTE VE SBĚRNĚ NEBEZPEČNÉHO ODPADU !

NEVHAZOVAŤ DO OHNĚ – NEBEZPEČÍ VÝBUCHU!

NESPALOVAT V LOKÁLNÍM TOPENÍ! ODEVZDEJTE ... (např. V LÉKÁRNĚ!)

VRATNÝ OBAL!

Na obalech výrobků se můžeme setkat rovněž s označením druhu obalu, což usnadňuje třídění a recyklaci. Nejde o ekoznačky v pravém slova smyslu (jde jen o povinnou informaci, nikoliv certifikaci), nicméně bychom jim měli při nákupu a zejména třídění obalů věnovat pozornost.

Zavádějící nebo lživé symboly

Jsou to značky a symboly, které si vymysleli sami výrobci a značky nejsou garantovány, hlídány ani přidělovány nezávislou institucí. Není proto žádná záruka, že výrobek je šetrnější k životnímu prostředí než podobný produkt od konkurence. O vlivu výrobku nebo jeho obalu na životní prostředí nevyovídají ve skutečnosti vůbec nic.

Obr. 20: Některé symboly používané podniky k propagaci zelené politiky.

Global Ecolabelling Network

Nezisková nevládní organizace GEN Global Ecolabelling Network – byla založena v roce 1994. V současné době ji tvoří 26 členů a další dvě přidružené organizace. Impulesem pro vznik GEN byla snaha o získání informací o všech existujících programech ekoznačení a následné sjednocení příslušných environmentálních kritérií a postupů. České Ministerstvo životního prostředí je jako zástupce českého programu ekoznačení členem GEN od roku 2000. V roce 2003 (20.–25. října) se v Praze konalo 10. výroční zasedání této organizace.

Pojmy k zapamatování

Ekoznačka

Ekologicky šetrný výrobek a služba

Ecolabelling

Energetický štítek

Fair trade

Energy star

Evropská ekoznačka

Kontrolní otázky

Co je to ekoznačka?

Jaké ekoznačky znáte?

Jak funguje proces certifikace?

Použité zdroje

Webové stránky CENIA [online]. [Cit. 30-08-2014] Dostupné z WWW: <www.cenia.cz>.

Webové stránky GEN [online]. [Cit. 30-08-2014] Dostupné z WWW: <www.globalecolabelling.net>.

Webové stránky Hra o zemi - Zelený kruh o.s. [online]. Cit. 30-08-2014 Dostupné z WWW: <<http://www.hraozemi.cz/odpovedna-spotreba/znacky.html>>.

ZELENKA, J. et al. (2014) *Aplikace umělé inteligence a kognitivní vědy v udržitelnosti cestovního ruchu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. 219 s. ISBN 978-80-7435-354-3

9 Případová studie

Ekologicky šetrná služba – Hostětín a udržitelná vesnice

<http://hostetin.veronica.cz>

Hostětín je obec čítající v současnosti přibližně 240 obyvatel. Nachází se v údolí potoka Kolelač na úpatí Bílých Karpat. O historii Hostětína lze najít první zmínku v roce 1412, kdy byl součástí světlovského panství. Zámek Nový Světlov stojí dodnes v městě Bojkovice. Po celý středověk obec, podobně jako celé okolí, strádala při vpádech nájezdníků z uherské strany hranice: v první polovině 16. století se uvádí dokonce jako "pustá" a v 17. století byla několikrát napadena a celá vypálena. Až 18. století přineslo konečně relativní klid – došlo k výrazným změnám životního stylu a hospodaření. Nesporný význam pro místní hospodáře mělo a dodnes má ovocnářství.

Obr. 21: Pohled na vesnici Hostětín v Bílých Karpatech.

Ojedinelost Hostětína v měřítku České republiky spočívá v komplexnosti, koncentraci modelových projektů, jejich vzájemné provázanosti a funkčnosti v životě běžné obce. Hostětín je ideálním příkladem fungujícího udržitelného venkovského cestovního ruchu. Do jinak obyčejné obce je tak přitahována pozornost nejen tzv. zelených turistů, ale v podstatě všech, kteří chtějí odpočívat v krásném a čistém prostředí venkova.

Za svůj přínos k ochraně životního prostředí obdržel Hostětín národní cenu v prestižní mezinárodní soutěži Energy Globe 2007, Českou sluneční cenu 2009, Climate Star 2012 a řadu dalších ocenění. V roce 2010 si přijel modelové projekty prohlédnout i britský následník trůnu Princ Charles.

Centrum Veronica nabízí možnost ubytování v energeticky pasivním domě, který má 7–10x nižší spotřebu energie na vytápění. Dům je také ukázkou ekologické architektury. Dům je dále používán pro vzdělávací či pobytové akce nebo pro firemní akce, vzdělávací či volnočasové aktivity. Celkem nabízí 25 lůžek. Centru byla udělena licence k používání ekoznačky Ekologicky šetrná služba v kategorii turistické ubytovací služby.

Veronica vlastní certifikaci s názvem „Cyklisté vítáni“. Jde o celonárodní certifikační systém, který prověřuje nabídku a vybavenost stravovacích a ubytovacích služeb, kempů a turistických cílů. Tato certifikace říká turistům, že ubytovací, stravovací či jiné zařízení poskytuje prostředí vhodné pro

cyklisty – stojany na kola, zamykací prostory, nástroje pro základní údržbu kola, potřeby pro vyprání a usušení oblečení, cyklistické mapy a další.

Obr. 22: Centrum Veronica – pasivní dům, recepce, kuchyňka, třídění odpadů.

V ekocentru Veronica upřednostňují vaření z biopotravin a Fair Trade výrobků, jsou využívány suroviny od místních dodavatelů a tím eliminovány negativní vlivy dopravy. K jídlu je podáván Hostětínský mošt z nedaleké moštárny. Hromadné stravování je však k dispozici pouze tehdy, pokud je skupina více než 10 lidí.

Individuálně ubytovaným je k dispozici kuchyňka, kde je varná konvice, elektrický vařič, mikrovlnka, společná lednice pro případné uschování potravin a základní nádobí (hrníčky, talíře, příbory, hrnce). Další variantou je nákup v místním obchodě.

Hoštětín sám o sobě nabízí převážně prostředí pro turistiku. V okolí se nachází hned několik naučných stezek. Naučná a vycházková stezka „Naokolo Hostětína“ je stezka místní krajinou v délce 6 km. Na stezce lze najít informace, jak se dříve v Hostětíně žilo, pracovalo a jak se slavily svátky. Další stezka je tvořena dřevěnými sochami, které jsou rozestavené v blízké i vzdálené krajině Bílých Karpat. Sochy lze najít na vyhlídkách, u studánek, na místech, které jsou opředena místními pověstmi a na místech svatých. Díla podtrhávají typickou tvář Bílých Karpat – mozaiku polí, zahrad, sadů, luk a převážně listnatých lesů a připomínají historii kraje. Centrum Veronica pak nabízí hned několik možností pro zábavu. Hostětínské ekologické projekty si lze prohlédnout na naučné stezce „Po zelené Hostětínem“. Trasa je dlouhá cca 1,5 km a je vhodná pro pěší i pro cyklisty.

Mezi nejzajímavější Hostětínské modelové projekty lze řadit:

- ① Pasivní dům/ubytovnu Centra Veronica Hostětín
- ① Hostětínskou moštárnu
- ① Sušírnu ovoce v zahradě centra Veronica
- ① Fotovoltaickou elektrárnu na konci obce
- ① Obecní výtopnu na biomasu
- ① Kořenovou (vegetační) čistírnu odpadních vod, která byla zároveň prvním projektem v oblasti udržitelného rozvoje obce Hostětín

Do všech těchto projektů je možné zavítat i s odborným výkladem, který lze uzpůsobit dětem všeho věku a samozřejmě i dospělým. Vlastní výzkum centra Veronica ukazuje, že odborných exkurzí využívá většina turistů. Z dat, která má centrum Veronica k dispozici, je možné vyčíst, že nejvíce navštěvované je samotné centrum kvůli informacím o ekologickém stavitelství, dále obecní výtopna a solární kolektory ve vesnici. (BOŽKOVÁ, B., FILEMONOVÁ, J. et al.) Kromě ochrany životního prostředí přinášejí projekty obci zvýšenou zaměstnanost. Platby za energie, potraviny a služby zůstávají v místě a posilují lokální ekonomiku.

Obec Hostětín vyniká mezi ostatními právě projekty, které podporují udržitelný rozvoj obce. V roce 2006 zde proběhla změna veřejného osvětlení spočívající v instalaci modernějších svítidel. Snížila se tím spotřeba elektřiny nejméně o čtvrtinu a efektivně se eliminovalo světelné znečištění oblohy. (Ekologický institut Veronica) Již od roku 1997 jsou využívány výhody sluneční energie. Sluneční kolektory jsou k vidění na 9 domech, velkoplošný kolektor pro ohřev teplé vody využívá moštárna i Centrum Veronica. Na moštárně jsou instalovány fotovoltaické panely pro výrobu elektřiny. Elektrárna je umístěná i na pozemku u výtopny a na střeše jednoho rodinného domu. Díky využívání solárních technologií uspoří obyvatelé Hostětína ročně přibližně 100 tun emisí oxidu uhličitého (CO₂), které by vznikly spálením fosilních paliv pro výrobu elektřiny. (BOŽKOVÁ, B., FILEMONOVÁ, J. et al.)

Od roku 2000 existuje v obci obecní výtopna, která je poháněna biomasou. Spaluje hlavně dřevní štěpku, odpad z okolních pil a lesů. Na tento rozvod tepla je napojeno 80% domácností. V obci je ve srovnání s minulostí výrazně čistší vzduch, lidé nemusí pro uhlí do sklepa a navíc díky využívání tohoto obnovitelného zdroje energie každý rok společně uspoří přibližně 1100 tun emisí CO₂ a tím přispívají k ochraně klimatu. (BOŽKOVÁ, B., FILEMONOVÁ, J. et al.)

Projekty v Hostětíně vznikaly cíleně jako modelové určené k opakování. Jejich realizace je tedy možná i na dalších místech nejen v České republice s přihlédnutím k místním podmínkám. Uskutečněné projekty mají příznivý vliv na stav obce. V posledních deseti letech se podařilo například zastavit pokles počtu obyvatel, který byl způsobem mimo jiné také několikaletou stavební uzávěrou v obci. Příklad z Hostětína ukazuje aplikaci konceptu udržitelného rozvoje na místní úrovni.

Hostětín a okolní vesnice Bílých Karpat jsou místem, kde je vyšší nezaměstnanost, než je průměr České republiky. Cestovní ruch tedy může být možností výdělků pro mnoho místních lidí. Vezmeme-li v úvahu rostoucí poptávku po udržitelných formách turismu, je venkovský turismus možnou budoucností pro rozvoj obcí.

Použité zdroje

BOŽKOVÁ, B., FILEMONOVÁ, J. et al. *Co přinesly projekty v Hostětíně – 20 let na cestě k energetické soběstačnosti*. [online] Třetí přepracované vydání. URL: <http://hostetin.veronica.cz/sites/default/files/co_prinesly_projekty_2013_verze_web.pdf>.

Centrum Veronica Hostětín [online]. [cit. 2013-09-01]. URL: <hostetin.veronica.cz>.

Hostětín – oficiální internetové stránky [online]. [cit. 2013-09-01]. URL: <www.hostetin.cz>.

ZÁVODNÁ, L.S. (2013) *Venkovský cestovní ruch – analýza z Hostětína*. In *Hotelnictví, turismus a vzdělávání – Perspektivy 2020*. 5. ročník Praha. 396-405 s. ISBN 978-80-87411-53-7

10 Měření udržitelnosti

Cíle kapitoly

Představení problematiky měření, indikátorů a možnosti tvorby vlastních ukazatelů.

Motivace ke studiu

Abychom mohli říci, že se chováme udržitelně, je potřeba mít nějaký důkaz. Takový důkaz poskytne právě měření jistých indikátorů, které však nejsou stanoveny nějakou autoritou, ale každý podnik si je může stanovit sám. Následující kapitola představí možnosti využití některých již globálně zavedených ukazatelů a navíc představí postup, při kterém si podnik vlastní indikátory zavede podle svých specifických potřeb.

Ukazatele nebo také indikátory poskytují měřítko, kterým se dají posuzovat a kvantitativně hodnotit např. environmentální trendy, cíle ekologické politiky či dosažený pokrok. Zároveň poskytují jednodušší, snadněji pochopitelný způsob informování, než jsou složité statistiky nebo jiné druhy ekonomických či vědeckých dat. Představují empirický model skutečnosti.

Indikátory (ukazatele) a jejich způsoby měření jsou však často tvořeny jen pro národní nebo globální srovnání. Samotné podniky pak musí tvořit vlastní indikátory, které jsou přizpůsobené jejich potřebám pro měření. Pro takové podniky zatím neexistuje návod, jak indikátory vytvořit nebo používat. Volba indikátoru ať už souhrnného nebo dílčího závisí na hodnotícím subjektu, jeho úhlu pohledu a interpretaci udržitelnosti. Záleží na tom, z jaké definice udržitelného rozvoje se vychází, zda je důraz kladen na sociální charakteristiky nebo spíše kvalitu životního prostředí, zda jde především o zohlednění časové nebo prostorové dimenze.

Rozvoj indikátorů je spojen s celou řadou těžkostí. Základním problémem je především mnohodimenzionálnost samotného předmětu řešení, postihující jak ekologickou tak sociální stránku rozvoje a jejich vzájemnou interakci. Problémy lze rozdělit na metodické a problémy spojené se statistikou a tzv. zeleným účetnictvím.

Jaký by měl být indikátor?

Aby byly indikátory skutečně použitelné, musí splňovat řadu kritérií. Mezi ně patří:

Významnost. Indikátory musí být významné v dané souvislosti. Důležité je položení si otázky, jaký význam může mít sledování daných dat nebo konstruování daných indikátorů. Tento význam může být buď specifický pro danou složku prostředí či daný jev, jako je například stav ovzduší, nebo může mít význam v širokém kontextu trvale udržitelného rozvoje a celkového rozvoje společnosti.

Reprezentativnost. Má být zřejmé, jaký předmět nebo jev daný indikátor nebo určitá data reprezentují. Má být zvoleno vhodné geografické měřítko, případně vhodné časové rozložení měření či odebírání vzorků, jejichž ana-

lýzy jsou podkladem pro indikátory. Pokud je například předmětem zájmu kvalita vody v řece, musí být jasné, kde a kdy se vzorky mají odebírat. Stejně tak je důležité, která měření a které analýzy se mají provádět.

Jedinečnost. Získané údaje mají být jedinečné, nemají být redundantní, opakované, dublovat nějaké již existující informace. Každý indikátor má mít svou specifickou a originalitu a neměl by opakovat to, co je známo odjinud.

Měřitelnost, možnost získání dat. Získávání podkladových údajů má být technicky možné. Technická stránka měření a odebrání vzorků je jednou z klíčových záležitostí, které je nutno věnovat pozornost při konstrukci monitorovacích systémů a plánování měřících programů. Pokud jde o indikátory získávané ze statistických údajů, tato data musí existovat nebo je možné je snadno získat.

Náklady a užitek. Pořízení, zpracování a poskytování jakýchkoliv informací stojí vždy určité náklady. Informace nejsou zadarmo. Pořizování dat, provoz monitorovacích systémů a provoz informačních systémů je obvykle záležitostí velmi nákladnou. V mnoha případech se tyto náklady nesrovnávají s užitky, které informační systémy, data nebo indikátory poskytují. Požadavek na úměrnost nákladů a užitků je jeden ze základních, ale často přehlížených.

Minimalizace negativních účinků na prostředí. Při vzorkování a měření může někdy docházet k poškozování, a dokonce až ke zničení pozorovaného jevu. Zejména při získávání dat o živé přírodě se někdy používají až absurdní postupy. Pseudovědečtí ornitologové nebo entomologové často neváhají zahubit velké množství vzácných živočichů pro získání nějakého více méně irrelevantního poznatku, nebo dokonce jenom ověření poznatku již existujícího.

Správnost. Indikátory musí být správné, což znamená, že nesmí být zatíženy významnějšími chybami. Chyby přitom vznikají ve všech fázích získávání a zpracování dat, počínaje nesprávným odběrem vzorků, jejich poškozením při uchovávání, nesprávnými analýzami či měřeními a nesprávnými postupy při zpracování dat konče. Žádná data nejsou naprosto správná, vždycky musíme počítat s nějakou chybou, i když často malou.

Kritéria výběru vhodných indikátorů

- ① relevance a možnost implementace
- ① integrace indikátorů do systému statistického sledování
- ① možné zdroje dat a přístup k datům
- ① dostupnost dat na národní, regionální i místní úrovni plánování turismu
- ① jednoduchost a srozumitelnost
- ① proveditelnost, tedy možnost stanovení cílové hodnoty indikátoru
- ① schopnost souboru indikátorů pokrýt nejvýznamnější sporné otázky udržitelnosti spojené s aktivitami a politikami
- ① stanovení scénáře identifikace a zavádění systému indikátorů do praktického života
- ① zvážení užitečnosti navržených indikátorů pro operační práci, a to vzhledem ke třem faktorům – návaznost na politiku, analytická hodnota indikátorů a jejich měřitelnost
- ① identifikace zdrojů dat pro konstrukci a praktický výpočet indikátorů

① možnost dlouhodobého sledování dat

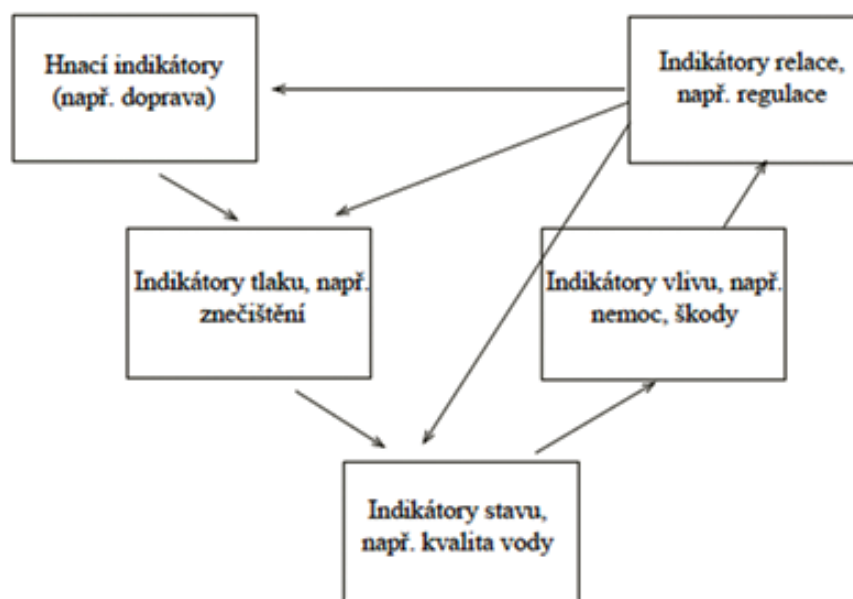
① uzavřený soubor indikátorů

Rozlišujeme indikátory stavové a tokové. Indikátory stavové vyjadřují stav k určitému datu. Např. v rozvaze najdeme informaci o stavu majetku (zásob, budov, peněz) k určitému datu (v určitý okamžik). To konkrétně může znamenat informaci typu, že podnik má dne 31.12. na skladě zásoby v hodnotě 200 000 Kč.

Tokové indikátory představují hodnotu (vytvořenou čili vygenerovanou) za určité období. Např. ve výsledovce můžeme najít informaci, že podnik dosáhl za nějaké období (třeba od 1.1. do 31.12.) tržby (či jiné výnosy) v hodnotě 600 000 Kč. (Tato částka se tedy vytvářela během udaného období.)

Jedním z mezníků identifikace indikátorů udržitelného rozvoje bylo roce 1994 vydání dokumentu OECD „The Pressure-State-Response System“ (PSR) využívaného dalšími mezinárodními institucemi. Ze systému PSR vycházejí tři oblasti indikátorů udržitelnosti:

1. „tlakové“ indikátory (Pressure Indicators), které mají vztah k aktivitám vyvíjejícím vliv na životní prostředí (OSN, 1998)
2. „stavové“ indikátory (State Indicators), které popisují běžnou situaci vzniklou v důsledku vlivu (tlaku), která by měla být měřena (UNWTO, 1996)
3. „reakční“ indikátory (Response Indicators) měřící aktivity a politiky přijaté jako odpověď neuspokojivého vzniklého stavu (OSN, 1998)

Problematika indikátorů týkajících se životního prostředí má v ČR již více než desetiletou tradici. Oficiálním způsobem byla zahájena publikací Zprávy o stavu životního prostředí v ČR v roce 1993, a to zahrnutím systému indikátorů založených na základní indikátorové sadě (tzv. core set) životního prostředí používané předtím již v OECD. Hlavními pracovišti v ČR, která rozvíjejí indikátorovou problematiku je Ministerstvo životního prostředí, Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, Český ekologický ústav, Český hydrometeorologický ústav, Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav pro ekopolitiku a další instituce.

Některé indikátory k měření udržitelnosti byly doporučeny mezinárodními organizacemi. Obvykle jde o celé sady indikátorů, které bývají měřeny na makroekonomické úrovni.

V květnu 2001 udělila Rada ministrů OECD mandát k pokračování v aktivitách v oblasti udržitelného rozvoje včetně vypracování souboru indikátorů, které by měřily a vyhodnocovaly pokrok ve všech třech pilířích. Sekretariát OECD po diskuzi s členskými zeměmi vypracoval v období duben – červenec 2002 příslušnou sadu indikátorů. Přes snahu o široký konsensus členských zemí nebyl seznam jako celek všemi členy akceptován. Problém byl například v tom, že je sada příliš úzce zaměřena a počet indikátorů není dostatečný. Byla zpochybňována vypovídací hodnota některých navržených indikátorů. Proto ani v současné době nelze sadu indikátorů OECD považovat za definitivní. Jednotlivé indikátory jsou vyjmenovány níže.

1. okruh indikátorů: k cíli snížení objemu emisí skleníkových plynů

- Globální indikátory
 - Střední hodnota teploty zemského povrchu (souše)
 - Střední hodnota teploty hladin světových oceánů a moří
- Národní indikátory
 - Celkové emise skleníkových plynů
 - Emise skleníkových plynů na jednotku HDP
- Sektorové indikátory
 - Emise skleníkových plynů – energetika (na kWh)
 - Emise skleníkových plynů – průmyslová produkce (na jednotku produkce)
 - Emise CO₂ z dopravy (na jedno vozidlo)
 - Podíl energie z obnovitelných zdrojů

2. okruh indikátorů: k cíli snížení emisí látek znečišťujících ovzduší

- Koncentrace SO₂ v ovzduší
- Emise oxidů síry do ovzduší
- Koncentrace NO₂ v ovzduší

3. okruh indikátorů: k cíli snížení znečištění vod

- Biochemická spotřeba kyslíku
- Koncentrace fosfátů
- Koncentrace nitrátů
- Rovnováha dusíku
- Rovnováha fosfátů

4. okruh indikátorů: k cíli směřování k udržitelnému využití obnovitelných i neobnovitelných přírodních zdrojů

- Spotřeba přírodních zdrojů
- Udržitelný objem rybolovu
- Intenzita lesních zdrojů (intenzita těžby minus roční přírůstek dřeva)
- Roční odběr vody

5. okruh indikátorů: k cíli snížení objemu odpadů a zkvalitnění odpadového hospodářství

- Komunální odpad
- Komunální odpad celkem

6. okruh indikátorů: k cíli zvýšení životního standardu v rozvojových zemích

- Procento obyvatel žijících v extrémní chudobě
- Dovozy pocházející ze zemí LDC (nejméně rozvinuté země)
- Dovozy z nízkopříjmových zemí
- Dovozy do OECD podle jednotlivých rozvojových zemí
- Podíl oficiální rozvojové pomoci nevázané (untied)
- Oficiální rozvojová pomoc celkem
- Průměrný rating partnerských zemí, které jsou příjemcem rozvojové pomoci (průměr se počítá za jednotlivé donory)

7. okruh indikátorů: k cíli zajištění systému vedoucího k udržitelnému příjmu seniorů

- projekce veřejných výdajů na penzijní systém
- průměrný věk výstupu z trhu práce
- podíl nezaměstnaných ve věku 55 let a více
- úhrnná aktiva osobních důchodových účtů a penzijních fondů

Postup tvorby indikátorů

Pro měření a tvorbu indikátorů v podnicích lze doporučit následující kroky:

1. Identifikace zdrojů – jaké přírodní a lidské zdroje podnik spotřebovává?
2. Vytvoření indikátorů, včetně jednotky měření a frekvence měření
3. Sledování v prvním období – může být kratší než další období
4. Oprava indikátorů – běžná úprava nesrovnalostí, případně změna indikátorů
5. Další sledování – slouží ke sběru dat a podkladů, je dobré sledovat několik období po sobě a porovnat indikátory mezi sebou
6. Porovnání s ostatními – tzv. benchmarking, s podobnými podniky v oboru i mimo obor

Ekologická stopa

Jedním ze známých souhrnných indikátorů (tedy těch co v sobě obsahují více menších ukazatelů) pro měření dopadů je tzv. Ekologická stopa. Ekologická stopa je měřítkem lidského nároku na zemský ekosystém. Jde o standardizované měřítko potřeby přírodního kapitálu, který může být porovnán s planetární ekologickou schopností se regenerovat. Ekologická stopa je uměle vytvořená jednotka, která určuje kolik metrů čtverečních Země potřebuje člověk k dané činnosti, či kolik metrů čtverečních Země potřebuje pro svůj život.

Jednotka v sobě obsahuje vše od získání potravin, dopravu až po odpad, který člověk vyprodukuje. Pro výpočty na úrovni města, státu, celé Země se používá jednotka globální hektar.

Kalkulace ekologické stopy je založena na dvou jednoduchých faktech:

- ① Můžeme kvantitativně stanovit většinu zdrojů, které spotřebováváme, a množství odpadů, které produkuje
- ① Většina těchto zdrojů a odpadů může být konvertována na odpovídající plochu ekologicky produktivní země (tj. plochy orné půdy, lesů, pastvin, moří a pod., obecně ekosystémové plochy nutné k zabezpečení životodárných systémů).

Existují dva základní způsoby výpočtu ekologické stopy:

- ① Zkoumání zdrojů odebraných z přírody (např. dřevo, obilí), ze kterých se vyrábějí předměty spotřeby (jídlo, oblečení ...)
- ① Zaměření na jednotlivé kategorie spotřeby ve formě hotových výrobků.

Přírodní plocha Země rozdělena na šest základních kategorií:

- ① Energetická půda – půda, kterou bychom měli vyhradit na absorpci CO₂
- ① Orná půda – v současnosti máme k dispozici asi 0,25 ha na osobu
- ① Pastviny – v současnosti máme k dispozici 0,6 ha na osobu
- ① Lesy – sloužící na dodávku dřevních produktů tvoří 0,6 ha na osobu
- ① Zastavěné plochy – 0,03 ha na osobu celosvětově
- ① Moře – z rozlohy moří připadá na jednoho člověka 6 ha. Ale jen přibližně 0,5 ha z těchto šesti hektarů poskytuje 95% ekologické produktivity moře.

Státy s malou ekologickou stopou		Státy s velkou ekologickou stopou			
Kambodža	1,51	USA	108,95	Nový Zéland	48,52
Nepál	1,60	Norsko	93,13	Rusko	48,35
Bangladéš	2,33	Kanada	83,03	Česká republika	47,24
Laos	3,26	Austrálie	79,05	Finsko	44,48
Vietnam	4,12	Nizozemí	69,09	Itálie	41,51
Pákistán	4,69	Řecko	67,85	Litva	37,51
Indie	4,83	Francie	65,82	Slovensko	36,22
Peru	7,06	Velká Británie	62,56	Maďarsko	34,93
Indonésie	8,03	Dánsko	61,84	Polsko	34,31
Moldávie	9,52	Japonsko	53,21	Bulharsko	33,65
Albánie	9,90	Německo	52,21	Estonsko	29,84
Kolumbie	11,17	Rakousko	51,13	Rumunsko	28,94
Čína	12,46	Španělsko	50,68	Chorvatsko	28,64

Zdroj: *Redefining Progress: Footprint of Nations 2005 (online).*

Obr. 23: Ekologická stopa vybraných států.

Výpočet online ekologické stopy – změřte si svoji eko-stopu:

<http://www.hraozemi.cz/files/ekostopa/ekostopa.php>

Uhlíková stopa

Podobně existuje také ukazatel s názvem Uhlíková stopa. Uhlíková stopa je suma vypuštěných skleníkových plynů. Uhlíková stopa se může týkat jedince, výrobku nebo akce. Nejčastěji je ale používán ve spojitosti s výrobky a definuje sumu všech skleníkových plynů, které byly vypuštěny při výrobě daného výrobku. Podobná charakteristika výrobků slouží k výběru toho, jež výroba má nejmenší dopad na životní prostředí.

Dow Jones Sustainability Index

Dow Jones Sustainability Index je sestavován od roku 1999 a jedná se o nezávislé posouzení udržitelnosti podnikání u 2 500 největších společností na světě. Společně se švýcarskou agenturou Sustainable Asset Management (SAM) agentura Dow Jones provádí důkladnou analýzu výsledků podniku v oblasti ekonomické, ekologické i sociální a sledují se rovněž oblasti, jako je např. správa a řízení společnosti, řízení rizik, branding, efektivita využívání zdrojů, standardy dodavatelského řetězce a pracovní postupy. Do světového žebříčku DJSI World je zařazeno pouze 10 % z 2 500 největších světových korporací.

Dow Jones Sustainability Indexes, jejichž poskytovatelem je SAM Group and Dow Jones & Company, představují rodinu indexů odvozených a plně sloučených s Dow Jones Global Indexes.³⁷ Dow Jones Sustainability World Indexes (DJSI World), které byly poprvé publikovány v září roku 1999, zahrnují 10 % z 2 500 podniků Dow Jones Global Indexu. Oproti tomu jejich evropská verze Dow Jones STOXX Sustainability Indexes (DJSI STOXX) zahrnuje 20 % Dow Jones STOXX 600 Indexu.

Již šestý rok po sobě se společnost Henkel umístila v rámci hodnocení svého odvětví v čele vysoce respektovaných žebříčků udržitelnosti Dow Jones Sustainability Index (DJSI World) i Dow Jones Sustainability Europe Index (DJSI Europe). Henkel obsadil první příčku v kategorii rychloobrátkového spotřebního zboží a je jedinou společností v rámci této kategorie, která se umístila jak na světovém žebříčku DJSI World, tak i v DJSI Europe.

Měření udržitelného cestovního ruchu

Chápání udržitelnosti závisí na tom, kdo pracuje s indikátory udržitelnosti, pro koho a k čemu indikátory slouží. Problematické je však vytvořit efektivní a praktický systém měření.

Zájem cestovního ruchu o otázky udržitelnosti je logický. Cestovní ruch sám o sobě totiž může mít jak pozitivní, tak také negativní dopady na mnoho oblastí lidského života. Většina těchto dopadů má navíc multiplikační efekt. Tyto dopady byly již několikrát zdokumentovány mnoha převážně zahraničními vědci. Velikost dopadu cestovního ruchu záleží především na množství a vlastnostech každého z turistů. Jde například o počet dnů strávených na místě, zvolenou formu turismu, zvolený druh dopravního prostředku a mnohé další faktory.

Definice udržitelného cestovního ruchu lze najít v literatuře více než dost. Udržitelný cestovní ruch je aplikací principů trvalé udržitelnosti, nebo také jak dnes používáme pouze principů udržitelnosti, do oblasti cestovního ruchu. Trvale udržitelný rozvoj (anglicky sustainable development) je definovaný dle našeho zákona č.17/1992 Sb. Tento zákon vymezuje základní pojmy a stanovuje základní zásady ochrany životního prostředí a povinnosti právnických a fyzických osob při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí a při využívání přírodních zdrojů; vychází přitom z principu trvalé udržitelného rozvoje. Podle tohoto zákona je trvale udržitelný rozvoj společnosti takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. Klasická definice, která byla vytvořena v roce 1987 (Our Common Future), nedoznala od začátku příliš mnoho změn. I přesto, že byla často kritizována.

Udržitelný cestovní ruch stojí na několika principech. Prvním z nich je zachování zdrojů. Udržitelný rozvoj je spojován se životností nejen environmentálních zdrojů, ale také ekonomických, sociálních a kulturních zdrojů. Druhým principem je budoucnost. To znamená budoucnost dalších generací, které by mohly profitovat ze zdrojů, příležitostí i možností, které by měli trvat, co nejdéle. Třetím principem je spravedlnost. Spravedlnost znamená, že zdroje musí být rozděleny spravedlivě mezi všechny obyvatele Země.

Existují také formy cestovního ruchu, které jsou ze své podstaty nazývány udržitelnými. Mezi čistě udržitelné formy patří venkovský cestovní ruch, agroturistika, ekoagroturistika, ekoturismus, geoturismus a komunitní cestovní ruch. Venkovský cestovní ruch je typem cestování v souladu s přírodou, krajinou a venkovským prostředím. Je při něm využíván společenský, kulturní a materiální prostor venkova. Agroturistika je svou podstatou vázaná na zemědělské usedlosti a farmy. Nabízí se zde možnost výpomoci s prací na farmě a se zvířaty, jízda na koni, na kole, apod. Ekoagroturismus je agroturistika provozovaná na ekologických farmách. Ekologická farma je místo, kde lidé žijí společně se zvířaty a rostlinami. Zvířata včetně krav, prasat, kuřat, koz a ovcí mají na ekologických farmách dostatek prostoru a jsou krmena vhodnou potravou. Ekoturismus (resp. ekoturistika) je provozována s maximální ohleduplností k životnímu prostředí a klade si za cíl vzdělávání návštěvníků v oblasti udržitelného rozvoje. Dalším příkladem může být geoturismus, který lze definovat jako formu turismu, která udržuje geografický charakter dané turistické oblasti a podporuje její životní prostředí, dědictví, estetiku, kulturu a prosperitu místních obyvatel. Komunitní cestovní ruch je založen na aktivitách místních obyvatel, tradicích, zvycích, kultuře, místních řemeslech a jeho realizace vychází z místní ekonomické struktury a infrastruktury.

UNWTO definovala 11 hlavních indikátorů, které jsou součástí základního rámce pro management udržitelného turismu:

1. Ochrana prostředí
2. Zatížení
3. Intenzita využívání
4. Sociální dopad
5. Kontrola rozvoje
6. Management odpadu
7. Proces plánování
8. Kritický ekosystém
9. Spokojenost zákazníka
10. Lokální spokojenost
11. Přispění cestovního ruchu k lokální ekonomice

Pojmy k zapamatování

Indikátory

Tokové veličiny

Stavové veličiny

Sady indikátorů

Ekologická stopa

Uhlíková stopa

Udržitelný cestovní ruch

Kontrolní otázky

Proč měříme udržitelnost?

Jaké druhy indikátorů udržitelnosti znáte?

Jak mohou udržitelnost měřit podniky?

Jaké kroky vedou k tvorbě systému indikátorů?

Jaké vlastnosti by měl splňovat správný indikátor?

Použité zdroje

BELL, S., MORSE, S. (1999) *Sustainability Indicators. Measuring the Immeasurable?* ISBN 1-85383-497-1

ŠILHÁNKOVÁ, V. a kol. (2012) *Metodika sledování udržitelného rozvoje na místní úrovni*. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi. 28 s. ISBN 978-80-904671-8-7

UNWTO (2003): *Recommendations to Governments for Supporting and/or Establishing National Certifications Systems for Sustainable Tourism*. Madrid. Dostupné z: <http://www.unwto.org/sustainable/doc/certification-gov-recomm.pdf>

ZÁVODNÁ, L. S. (2012) *Disertační práce: Hodnocení udržitelnosti v podnicích cestovního ruchu*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2012. Doc. Ludmila Hromková, CSc.

Zpráva projektu WA-307-06-303 [online]. (c)2009, [cit. 2009-10-10]. Dostupné z: <http://www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/wa-307-06-303-ekonomicky-a-15137.aspx>.

Není to jen Čína. I evropské švadleny trápí chudoba, ukázal výzkum

26. srpna 2014 0:30

Autor: brv

Zdroj: http://ona.idnes.cz/svadleny-chudoba-evropa-0wj-/modni-trendy.aspx?c=A140825_152501_modni-trendy_brv

O neuspokojivých podmínkách, v jakých žijí asijsí zaměstnanci oděvního průmyslu, víme více než dost. Pomůže, když si budeme kupovat oblečení ušité v Evropě? Podle nového výzkumu to dost často neplatí.

Nápis „Jsme nuceni pracovat do vyčerpání“ našla zákaznice řetězce Primark v šatech z Bangladéše. Týká se to i evropských pracovníků?

Tím, že si v oblíbeném řetězci koupíte tričko s nápisem „vyrobeno v Bulharsku“ a ne to z východní Asie, bohužel nikomu lepší budoucnost nezaručíte. Aspoň podle výzkumné zprávy *Stitched Up*, která vznikla v rámci mezinárodní kampaně *Clean Clothes*. Bulharsko a další země východní Evropy z ní spolu s Tureckem vycházejí ještě hůř než například Čína nebo Malajsie.

Autoři zprávy sledovali, jaká je v jednotlivých zemích propast mezi zákonem danou minimální mzdou a skutečnými náklady na život. V zemích východní Evropy je rozdíl často ještě větší než v Asii. Nejhorší podmínky jsou v Gruzii, kde je minimální mzda v přepočtu necelých 1 500 korun. Za ní následují Moldavsko (asi 1 970 korun) a Ukrajina (2 230 korun).

O moc lépe na tom není ani Bulharsko, Rumunsko nebo Makedonie, kde je minimální mzda ještě menší než v Číně (4 870 korun), a v Malajsii (5 450 korun). Manuální pracovníci v Turecku pak vydělávají nejméně sedm tisíc korun měsíčně.

Chudoba, stres i obtěžování

Právě v takové hladině se pohybují platy švadlen v továrnách. Ještě hůř jsou na tom ovšem ty, které pracují z domova: jejich mzdy nedosahují ani na hranici mzdy minimální a podle průzkumu tvoří asi třetinu částky, která by skutečně pokryla jejich životní náklady. Práce takových švadlen se navíc většinou považuje za „podřadnou“ a „nekvalifikovanou“.

Švadleny jsou podle studie často svobodné matky, které živí celou rodinu. Kromě nízkého platu a nezdravých pracovních podmínek je trápí i dlouhodobý stres a běžné je i sexuální obtěžování. „Nejvyššímu riziku chudoby a nedostatku možností, aby svou situaci změnily, čelí dělnice v Gruzii, domácí švadleny v Bulharsku a imigrantky ve Východní Anatolii,“ uvádí zpráva.

Můžeme nakupovat férově?

„Výzkum boří mýtus, že když si vybereme oděvy pocházející z Evropy, máme jistotu, že při výrobě byly zachovány důstojné pracovní podmínky,“ říká Petr Mareš z neziskové organizace NaZemi. Tím, že si v obchodě koupíme raději oblečení ušité například v Portugalsku, ovšem situaci nezachráníme. Je to na oděvních společnostech.

„Ty musí podniknout jasné kroky ke změnám v jejich dodavatelských řetězcích, aby všichni, kdo pro ně vyrábějí, dostávali důstojnou mzdu,“ myslí si Mareš. Jsou to firmy jako Zara, Adidas nebo Benetton, a dokonce i švédský řetězec H&M. Ten přitom ve své výroční zprávě slíbil, že si klade za cíl, aby všichni dělníci jeho dodavatelů dostávali „férový plat“.

Podobný závazek si dala i EU. Její strategický plán Europe 2020 má pět hlavních cílů a jedním z nich je zredukovat chudobu tím, že se nejméně dvaceti milionům lidí zvýší mzdy. Pracovníci textilního průmyslu patří mezi ty, kterých se to týká, a je tedy možné, že za šest let budeme moci v řetězcích nakupovat s o něco čistším svědomím. Zatím je na každém z nás, aby zapátral raději po lokálních výrobcích.

O autorech

Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D. (1984) získala doktorát v oboru Management a ekonomika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně s prací nazvanou Měření udržitelnosti v podnicích cestovního ruchu (2012). Během svých studií absolvovala studijní pobyt v Lotyšsku na RISEBA (2005) a Norsku na NTNU(2009). Absolvovala také zahraniční stáž v kanadském Vancouveru. V současné době působí na Katedře aplikované ekonomie, Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kde se věnuje výzkumu v oblastech podniková ekonomika, komunikace podniku a udržitelný cestovní ruch. Mimo jiných předmětů přednáší a vede semináře v předmětech Ekonomika cestovního ruchu, Udržitelnost v podnikání a Tourism in the Czech Republic.

PhDr. Jan Závodný Pospíšil, Ph.D. (1983) vystudoval na Fakultě multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně obor Marketingové a sociální komunikace. V roce 2011 úspěšně vykonal rigorózní řízení na Fakultě masmédií Panevropské vysoké školy v Bratislavě. V roce 2012 dokončil doktorský studijní program Management a marketing na Fakultě managementu a ekonomiky UTB ve Zlíně. V současnosti působí na Katedře aplikované ekonomie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a na Moravské vysoké škole v Olomouci. Je autorem a spoluautorem odborných článků a publikací věnovaných spotřebitelskému chování, marketingové komunikaci, médiím a konceptu udržitelnosti. Podílel se na přípravě učebnic a metodiky mediální výchovy a je autorem knih o reklamě a PR.

Seznam použité literatury a zdrojů

BAŤA, O. *Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*. Zlín, 2010. bakalářská práce (Bc.). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta managementu a ekonomiky.

BELL, S., MORSE, S. *Sustainability Indicators. Measuring the Immeasurable?* 1999, ISBN 1-85383-497-1.

BHAGWATI, J. In *Defense of Globalization*. New York : Oxford University Press, 2004. 320 s. ISBN 978-0195170252

BOŽKOVÁ, B., FILEMONOVÁ, J. et al. *Co přinesly projekty v Hostětíně – 20 let na cestě k energetické soběstačnosti*. [online] Třetí přepracované vydání. URL: <http://hostetin.veronica.cz/sites/default/files/co_prinesly_projekty_2013_verze_web.pdf>.

BROWN, P.M.; CAMERON, L.D. *What can be done to reduce overconsumption?*. *Ecological Economics*. January 2000, Volume 32, Number 1, s. 27-41. Dostupný také z WWW: <<http://elmu.umm.ac.id/file.php/1/jurnal/E/Ecological%20Economics/Vol32.Issue2.Feb2000/984.pdf>>.

Business Dictionary [online]. 2011 [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessdictionary.com/definition/globalization.html>>. Centrum Veronica Hostětín [online]. [cit. 2013-09-01]. URL: <hostetin.veronica.cz>.

COSTANZA, R.; DALY, H.E.; BARTHOLOMEW, J.A. *Ecological Economics : The Science and Management of Sustainability*. New York : Columbia University, 1991. Goals, agenda, and policy recommendations for ecological economics, s. p. 8.

COSTANZA, R. *Ecological sustainability, indicators and climate change*. In MUNASINGHE, M.; SWART, R. *Climate Change and its Linkages with Development, Equity and Sustainability*. Geneva : IPCC, 2000. s. 109-142.

ČERBA, O. *Databázové systémy GIS* [online]. Plzeň : Západočeská univerzita, Fakulta aplikovaných věd, Katedra matematiky, 2004 [cit. 2011-05-09]. Kapitola 9. Globalizace. Dostupné z WWW: <<http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch09.html>>.

Člověk + příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti. Praha: Zelený kruh, 2009. 100 s. APEL. ISBN 978-80-903968-5-2.

DIAMOND, J. *Guns, Germs, and Steel : The Fates of Human Societies*. New York : W. W. Norton, 1999. 496 s. ISBN 978-0393317558.

EKINS, P. *The Sustainable Consumer Society : A Contradiction in Terms?*. *International Environmental Affairs*. 1991, vol. 3, s. 243-258.

EnviWeb [online]. Enviweb s.r.o. , 2011 [cit. 2011-05-11]. Výkladový slovník environmentálních výrazů. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/eslovník/40>>. ISSN 1803-6686.

Etika podnikání a veřejné správy, o.s. *Manažerská etika : inspirace pro 21. století*. 1. vyd. Hradec Králové : Wamak, 2007. 101 s. ISBN 80-86771-23-7.

European Commission. *Directorate General Environment/Eurobarometer 295 : Attitudes of European citizens towards the environment*. Luxembourg : European Commission, 2008. 127 s. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_295_en.pdf>.

- FARKAS, V. *Lži za války a v míru : Tajná moc tvůrců veřejného mínění*. Praha : Mladá fronta, 2006. 272 s. ISBN 80-204-1357-X.
- FREIBERG, F. *Ekonomické aspekty udržitelného rozvoje*. [online] https://dspace.vutbr.cz/bitstream/handle/11012/20025/01_02.pdf?sequence=1
- GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. 195 s. ISBN 80-85850-62-1.
- GILJUM, S., et al. *Overconsumption? : Our use of the world's natural resources*. Amsterdam : Friends of the Earth International , 2009. 36 s. Dostupné z WWW: <http://www.foei.org/en/resources/publications/pdfs/2009/overconsumption-our-use-of-the-worlds-natural-resources/at_download/file>.
- Glossary of Statistical Terms* [online]. 2001, March 05, 2003 [cit. 2011-05-09]. OECD. Dostupné z WWW: <<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121>>.
- GOODWIN, N. R.; ACKERMAN, F.; KIRON, D. *The Consumer Society*. Washington, DC : Island Press, 1997. 350 s. ISBN 9781559634854.
- HAMILTON, C. *Overconsumption in Australia : The rise of the middle-class battler*. Canberra : Australia Institute, 2002. 35 s. Dostupné z WWW: <https://www.tai.org.au/documents/dp_fulltext/DP49.pdf>.
- HAWKEN, P., LOVINS, A. B., LOVINS, L.. *Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2003, 476 s. Myšlenky (Mladá fronta), sv. 14. ISBN 80-204-1078-3.
- HEINBERG, R. *Peak Everything : Waking Up to the Century of Declines*. Gabriola Island : New Society Publishers, 2007. 224 s. ISBN 9780865715981.
- HOEKSTRA, A. Y.; CHAPAGAIN, A. K. *Globalization of Waste : Sharing the Planet's Freshwater Resources*. Ontario : Wiley-Blackwell, 2008. 224 s. ISBN 978-1-4051-6335-4.
- HOLLING, C. S. *Resilience and stability of ecological systems*. Annual Review of Ecology and Systematics. 1973, Volume 4, s. 1-23. Dostupný také z WWW: <<http://www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/Documents/RP-73-003.pdf>>.
- HUBINKOVÁ, Z. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktualiz., dopl. a přeprac. vyd. Praha : Grada, 2008. 277 s. ISBN 978-80-247-1593-3.
- JONES, V. *Zelená ekonomika: jedno řešení pro dva nejpálčivější problémy naší doby*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011. 219 p. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-032-9.
- KOUDELKA, J. *Spotřební chování a segmentace trhu : Edice učebních textů*. 1.vyd. Praha : Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. 225 s. Dostupné z WWW: <http://www.vsem.cz/data/data/sis-ukazky-kapitol/uc_schst_kapitola.pdf>. ISBN 80-86730-01-8.
- LAMY, P. *Humanising globalization* [online]. Geneva: The WTO, 2006; [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: http://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl16_e.htm
- McKinsey & Company. *The McKinsey Quarterly*. San Francisco : McKinsey & Co., 2008. 134 s.
- MEADOWS, D. H. et al. *Limits to Growth*. Universe Books, New York. 1972
- MEADOWS, D. H. et al. *Beyond the Limits: global collapse or a sustainable future*. Earthscan Publications, 1992. ISBN 1-85383-130-1.

- MEADOWS, D. H. *Limits to Growth: the 30-year update*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Co. 2004.
- MEDEK, I. *Do hrobu chci teplé pyžamo, říká Ivan Medek*. Idnes [online]. 2008, [cit. 2011-05-09]. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/do-hrobu-chci-teple-pyza-mo-rika-ivan-medek-f19-/kavarna.asp?c=A080326_153837_kavarna_bos>. ISSN 1210-1168.
- Millennium Ecosystem Assessment. *Ecosystems and Human Well-Being : A Framework For Assessment*. [s.l.] : Island Press, 2003. 212 s. ISBN 9781559634021.
- MOLDAN, B. *Neudržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. Praha: Karolinum, 2003.
- MUNASINGHE, M. *Encyclopedia of Earth* [online]. 2007 [cit. 2011-05-11]. Sustainable development triangle. Dostupné z WWW: <http://www.eoearth.org/article/Sustainable_development_triangle>.
- Naše společná budoucnost*. Academia : Praha, 1991. 300 s. ISBN 80-85368-07-02.
- National Geographic Society/GlobeScan. *Greendex 2008 : Consumer Choice and the Environment – A Worldwide Tracking Survey*. Washington, D.C. : National Geographic Society, 2008. 103 s. Dostupné z WWW: <http://images.nationalgeographic.com/wpf/media-live/file/GS_NGS_Full_Report_May08-cb1274129241.pdf>.
- NATR, L. *Rozvoj troje neudržitelný*. Universita Karlova v Praze: Karolinum, 2006.
- NIELSEN. *Trust in Advertising: a global Nielsen consumer report*. New York : The Nielsen Company, 2007. 5 s. Dostupné z WWW: <<http://fi.nielsen.com/site/documents/TrustinAdvertisingOct07.pdf>>.
- NOVÁČEK, P. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 430 s. ISBN 978-80-244-2514-6.
- O globalizaci* [online]. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/globalizace>
- PAWLICZEK, A. *Udržitelný rozvoj - vybrané aspekty z oblasti podnikání*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2011. 192 s. Studia oeconomica: vědecké monografie Slezské univerzity v Opavě, Obchodně podnikatelské fakulty v Karviné. ISBN 978-80-7248-700-4.
- PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002. 448 p. ISBN 80-239-0152-4.
- PETERSEN, G.D.; ALLEN, C.R.; HOLLING, C.S. *Diversity, ecological function, and scale : resilience within and across scales*. Ecosystems. 1998, vol. 1, s. 6-18.
- PIMM, S. L. *The Balance of Nature?*. Chicago : University of Chicago Press, 1991. 448 s. ISBN 9780226668307.
- POSPÍŠIL, J. *Reklama jako jeden z nástrojů generování nadspotřeby a troje udržitelný rozvoj*. 2011. 117 s. Rigorózní práce. Paneurópská vysoká škola.
- PROCHÁZKOVÁ, D. *Principy udržitelného rozvoje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. 141 s. Studijní text. ISBN 978-80-87472-21-7.
- SHAH, A. *Stress on the environment, society and resources?* In Global Issues. (c)2001. [cit. 2012-02-25]. Dostupné z: <http://www.globalissues.org/article/214/stress-on-the-environment-society-and-resources>.

Strategie udržitelného rozvoje České republiky (2004). [online] Dostupný z WWW: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzr_zitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzr_zitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf) WEAVER, D. *Sustainable Tourism: Theory and Practice*. USA : Elsevier, 2006. 240 p. ISBN 978-0-7506-6438-7.

ŠILHÁNKOVÁ, V., et al. *Metodika sledování udržitelného rozvoje na místní úrovni*. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi, 2012. 28 s. ISBN 978-80-904671-8-7.

TOŠNER, M., et al. *Rozvojovka : Globalizace* [online]. 2008 [cit. 2011-05-09]. Globální problémy. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/globalizace_226_13.htm>.

UNEP. *Global Environment Outlook 4 : environment for development*. [s.l.] : Progress Press, 2007. 540 s. Dostupné z WWW: <http://www.unep.org/geo/GEO4/report/GEO-4_Report_Full_en.pdf>.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP). *Changing today's consumption patterns for tomorrow's human development*. In Human development report [online]. (c)1998, [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1998_en_overview.pdf.

UNWTO (2003): *Recommendations to Governments for Supporting and/or Establishing National Certifications Systems for Sustainable Tourism*. Madrid. Dostupné z: <http://www.unwto.org/sustainable/doc/certification-gov-recomm.pdf>

VADNJAL, D.; O'CONNOR, M. *What is the Value of Rangitoto Island?* . Environmental Values. November 1994, Volume 3, Number 4, s. pp. 369-380.

VEBER, J. a kol. *Management: základy, prosperita, globalizace*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2000. 700s. ISBN 80-7261-029-5.

WBCSD. *Sustainable Consumption Facts and Trends : From a business perspective*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2008. 40 s. Dostupné z WWW: <[WBCSD_Sustainable_Consumption_web.pdf](#)>. ISBN 978-3-940388-30-8.

WBCSD/GlobeScan. *Survey of Sustainability Experts*. Geneva : World Business Council for Sustainable Development, 2007. 32 s.

Webové stránky CENIA [online]. Cit. 30-08-2014 Dostupné z WWW: <www.cenia.cz>.

Webové stránky GEN [online]. Cit. 30-08-2014 Dostupné z WWW: <www.globalecolabelling.net>.

Webové stránky Hra o zemi - Zelený kruh o.s. [online]. Cit. 30-08-2014 Dostupné z WWW: <<http://www.hraozemi.cz/odpovedna-spotreba/znacky.html>>.

WORLD BANK, . *World Development Report 1992*. New York : World Bank and Oxford University Press, 1992. 308 s. ISBN 0195208765.

World Health Organization [online]. Geneva: The World Health Organization, 2006 [cit. 2011-05-09]. Dostupné z WWW: <http://www.who.int/trade/glossary/story043/en/index.html>

ZÁVODNÁ, L. S. *Disertační práce: Hodnocení udržitelnosti v podnicích cestovního ruchu*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2012. Doc. Ludmila Hromková, CSc.

ZÁVODNÁ, L.S. *Environmentální rovina udržitelnosti v podnicích cestovního ruchu*. 2. mezinárodní vědecká konference - Aktuální trendy lázeňství, hotelnictví a turismu. Opava 11.duben 2013.Slezská univerzita v Opavě. 205-213 s. ISBN 978-80-7248-858-2

ZÁVODNÁ, L.S. *Udržitelnost v řízení podniků cestovního ruchu*. In: Znalosti pro tržní praxi 2012: Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 439 – 444. ISBN: 978-80-87533-04-8.

ZÁVODNÁ, L.S. *Faktory rozvoje udržitelného cestovního ruchu*. In Udržitelný rozvoj cestovního ruchu. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2010. S. 42-47. 1. Vydání. ISBN 978-80-245-1689-9.

ZÁVODNÁ, L.S. *Venkovský cestovní ruch – analýza z Hostětína*. In Hotelnictví, turismus a vzdělávání – Perspektivy 2020. 5. ročník Praha 2013. 396-405 s. ISBN 978-80-87411-53-7.

ZÁVODNÁ, L.S., GOLDOVÁ, M. *Formování udržitelného chování turistů*. In Znalosti pro tržní praxi 2013 Veřejná ekonomika - současnost a perspektiva. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. S. 76-83. ISBN 978-80-87533-05

ZÁVODNÁ, L.S. *Udržitelný cestovní ruch: Principy, certifikace a měření*. Monografie. (v tisku 2015)

ZELENKA, J., et al. *Aplikace umělé inteligence a kognitivní vědy v udržitelnosti cestovního ruchu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 219 s. ISBN 978-80-7435-354-3.

Zpráva projektu WA-307-06-303 [online]. (c)2009, [cit. 2009-10-10]. Dostupné z: <http://www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/wa-307-06-303-ekonomicky-a-15137.aspx>.

Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D.

PhDr. Jan Závodný Pospíšil, Ph.D.

Udržitelnost v podnikání

Výkonný redaktor: doc. Mgr. Jiří Špička, Ph.D.

Odpovědný redaktor: Bc. Otakar Loutocký

Technická redakce: Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D.

Návrh a grafické zpracování obálky: Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D.

Publikace ve vydavatelství neprošla redakční technickou a jazykovou úpravou

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.vydavatelstvi.upol.cz

www.e-shop.upol.cz

vup@upol.cz

1. vydání

Olomouc 2014

Ediční řada – Skripta

ISBN 978-80-244-4241-9

Neprodejná publikace

VUP 2014/653

